

TAMPEREEN YLIOPISTO

MILLAINEN USKONTOKASVATTAJA - SELLAINEN USKONTOKASVATUS

**Luokanopettajien ja seurakunnan koulutyöntekijöiden käsityksiä
uskontokasvatuksesta peruskoulun vuosiluokilla 1-6**

Kasvatustieteiden tiedekunta

Hämeenlinnan opettajakoulutuslaitos

Pro gradu-tutkielma

Satu Nietosjärvi

Kevät 2006

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitos.

Satu Nietosjärvi. Millainen uskontokasvatus – sellainen uskontokasvattaja.
Luokanopettajien ja seurakunnan koulutyöntekijöiden käsityksiä uskontokasvatuksesta peruskoulun vuosiluokilla 1-6.

Pro gradu –tutkielma 87 sivua + lähteet

Kevät 2006

Tutkimuksen tavoitteena on ollut tutkia luokanopettajien ja seurakunnan työntekijöiden käsityksiä uskontokasvatuksesta peruskoulun vuosiluokilla 1-6. Haastatelluista muodostin uskonnollisuusryhmät, Elämäntapa- ja Perinne kristityt, joiden näkökulmista tarkastellaan uskontokasvatusta oppiaineen, opetuksen ja yhteistyön teemoina

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää Elämäntapa- ja Perinne kristittyjen käsityksiä uskonnon oppiaineesta, uskonnonharjoittamisesta, uskontokasvattajasta, oppilaasta uskontokasvatuksessa ja yhteistyöstä evankelisluterilaisen kirkon ja muiden uskonnollisten yhdyskuntien kanssa.

Tutkimuksen kohderyhmänä on viisi luokanopettajaa ja kaksi seurakunnan koulutyöntekijää Jämsästä. Tutkimuksen kannalta oli oleellista, että haastatelluilla oli pitkä työhistoria ja kokemusta uskontokasvattajana toimimisesta peruskoulussa.

Tutkimuksen teoreettisessa osassa perehdytään ensin katsomuksellisen opetuksen lähtökohtiin ja uskontokasvatuksen eri puoliin peruskoulussa. Toiseksi tutkitaan evankelisluterilaisen kirkon kasvatustoimintaa ja sen yhteistyötä koulun kanssa. Viimeiseksi tarkastellaan alakouluikäisen oppilaan uskonnollista kehitystä ja ajattelua eri teorioitten avulla.

Tutkimuksellisenä lähestymistapana käytettiin fenomenografiaa, joka tutkii ihmisten käsityksiä ja niissä ilmeneviä samanlaisuuksia ja erilaisuuksia. Aineiston keruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Aineiston analyysin tuloksena päädyttiin kolmeen pääteemaan ja niitä koodamalla ja ryhmittelemällä löytyivät fenomenografisen tutkimuksen tulokset, kategoriat.

Tutkimuksen kategoriat teemoittain ovat: 1) Oppiaine: uskonto ja uskonnonharjoittaminen 2) Opetus: uskontokasvattaja ja oppilas ja 3) Yhteistyö: evankelisluterilainen seurakunta ja muut uskonnolliset yhdyskunnat.

Tutkimuksen johtopäätöksiä ovat kummankin uskonnollisuusryhmän perusnäkökulmat. Elämäntapakristittyjen lähtökohta uskontokasvatuksessa on tunnustuksellinen, mikä nojaa kasvattajan vakaumukseen ja kristillisiin perustotuksiin. Perinne kristittyjen lähtökohta uskontokasvatuksessa puolestaan on perinteiden ja kulttuurin säilyttäminen ja vahvistaminen, mikä nojaa kasvattajan vuorovaikutustaitoihin ja kristilliseen arvoperintöön.

Asiasanat: uskontokasvatus, uskontokasvattaja, koulu, seurakunta

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1. JOHDANTO	5
2. KATSOMUKSELLINEN OPETUS	7
2.1 Uskonnonvapauden vaikutukset peruskoululaisen elämässä.....	7
2.2 Uskonnonopetuksen valtakunnallisen ja paikallisen opetussuunnitelman periaatteet	8
2.3 Yleissivistävän katsomusopetuksen kehittämishanke	9
3. KOULUN USKONTOKASVATUS	11
3.1 Uskonnonopetuksen luonne	11
3.2 Uskonnonopetuksen järjestäminen	13
3.3 Evankelisluterilaisen uskonnonopetuksen tavoitteet ja sisällöt	15
3.4 Uskontokasvattaja vuosiluokilla 1-6	17
3.5 Evankelisluterilaisen uskonnon opettaminen	21
3.6 Uskonnonharjoittaminen peruskoulussa	22
4. EVANKELISLUTERILAINEN KIRKKO JA PERUSKOULU.....	25
4.1 Kirkon kasvatustoiminnan lähtökohdat ja tavoitteet	25
4.2 Kirkon ja koulun yhteistyön lähtökohdat	27
4.3 Kirkon ja koulun yhteistyö	29
5. OPPILAAN KEHITYS JA USKONTOKASVATUS	32
5.1 Lapsen kognitiivinen kehitys	32
5.2 Lapsen uskonnollinen ajattelu ja uskonnonopetus	34
6. AIHEESEEN LIITTYVIÄ AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	37
7. TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄT.....	39
8. TUTKIMUKSEN TOTEUTUTTAMINEN	40
8.1 Tutkimuksellinen lähtökohta.....	40
8.2 Tutkimukseen osallistujat.....	42
8.3 Tutkimusaineiston keruu	43
8.4 Tutkimusaineiston analyysi	44
8.5 Tutkimuksen luotettavuus	46
9. USKONNOLLISUUSRYHMÄT	48
9.1 Elämäntapakristityt	48

9.2 Perinnekrityt	50
10. TUTKIMUKSEN TULOKSET	53
10.1 Uskontokasvattajien käsityksiä oppiaineesta	53
10.1.1 Elämäntapakristittyjen käsityksiä uskonnosta oppiaineena.....	53
10.1.2 Perinnekritytjen käsityksiä uskonnosta oppiaineena	56
10.1.3 Elämäntapakristittyjen käsityksiä uskonnonharjoittamisesta koulussa .	58
10.1.4 Perinnekritytjen käsityksiä uskonnonharjoittamisesta koulussa	59
10.2 Uskontokasvattajien käsityksiä uskonnollisen tradition välittämisestä.	61
10.2.1 Elämäntapakristittyjen käsityksiä luokanopettajasta usk.kasvattajana...	62
10.2.2 Perinnekritytjen käsityksiä luokanopettajasta uskontokasvattajana ...	63
10.2.3 Elämäntapakristittyjen käsityksiä oppilaista uskontokasvatuksessa	66
10.2.4 Perinnekritytjen käsityksiä oppilaista uskontokasvatuksessa	68
10.3 Uskontokasvattajien käsityksiä yhteistyöstä	69
10.3.1 Elämäntapakristittyjen käsityksiä yhteistyöstä evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa.....	70
10.3.2 Perinnekritytjen käsityksiä yhteistyöstä evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa	72
10.3.3 Elämäntapakristittyjen käsityksiä yhteistyöstä uskonnollisten yhdyskuntien kanssa	74
10.3.4 Perinnekritytjen käsityksiä yhteistyöstä uskonnollisten yhdyskuntien kanssa	74
10.4 Elämäntapakristittyjen ja Perinnekritytjen käsitysten vertailua uskontokasvatuksesta	75
11. POHDINTA	84

LÄHTEET

1. JOHDANTO

Uskonnonopetus koulussa on historiansa aikana aiheuttanut paljon periaatteellista keskustelua ja jakanut ihmisten mielipiteitä pohdittaessa uskonnonopetuksen tehtävää, paikkaa ja tarpeellisuutta peruskoulussa ja lukiossa.

Uusi uskonnonvapauslaki tuli voimaan 1.8.2003 ja tuotti muutoksia myös perusopetuslakiin. Uskonnon opetus muuttui oman uskonnon opetuksiksi, jota voi opettaa kelpoisuuden omaava henkilö riippumatta siitä kuuluuko kirkkoon. Uskonnonharjoitus eli jumalanpalvelukset, uskonnolliset päivänavaukset, konsertit jne. määriteltiin uskonnonvapauslain alle.

Uuden uskonnonvapauslain muutokset koulussa ovat jälleen aiheuttaneet keskustelua uskonnon opetuksen tarpeellisuudesta koulussa. Kansanedustajat Irina Krohn ja Rosa Meriläinen tekivät aloitteen uskonnonopetuksen poistamiseksi kouluista. Suomen Evankelis-luterilainen kirkko toisaalla puolustaa uskonnonopetuksen paikkaa koulussa. Kirkko 2000 mietinnössä kirkon tavoite on saada koululaitos pitämään uskonto oppiaineena, koska sen kasvatusnäkemykseen kuuluu uskonto- ja arvokasvatus. Mikäli kouluissa ei annettaisi uskonnonopetusta, joutuisi kirkko aloittamaan oman kasvatusjärjestelmänsä aivan lähtöpisteestä. Täten koulun uskonnonopetus palvelee myös kirkkoa muun yhteiskunnan lisäksi.

Olen valmistunut vuonna 1990 Kirkon nuorisotyönohjaajaksi. Toimin seurakunnassa nuorisotyön virassa seitsemän vuotta. Työni tärkeä osa-alue oli yhteydet kouluihin. Samalla tutustuin koulutyöhön ja itselläni virisi halu luokanopettajan opintoihin. Opiskeluaikani sain uutta ja avartavaa näkökulmaa uskonnonopetukseen ja minua alkoikin kiinnostaa uskontokasvattajan rooli. Viimeisen vuoden olen toiminut kahdella koululla 3-4. luokanopettajana ja olen käytännössä kohdannut luokanopettajan arjen myös uskontokasvattajana.

Niemen (1987, 41) mukaan uskontokasvattajia on kahdenlaisia: osa heistä haluaa sitoutua sanomansa opettamiseen (esim. kirkon työntekijät) ja osalle se kuuluu virkavelvollisuuteen (esimerkiksi luokanopettajat) sitoutumisasteesta riippumatta.

Kirkon kasvatusvisioita ja strategioita tutkiessa kiinnittää huomion siihen, että kirkko haluaisi olla siellä missä ihmiset elävät arkipäiväänsä. Verkostoituminen ja yhteistyö kirkon ulkopuolisten tahojen etenkin koulujen ja oppilaitosten kanssa nähdään hyvin tärkeäksi. Kirkon peruslähtökohta on, että sen työntekijät toimivat kutsumuksen ja kirkolle annetun lähetystehtävän mukaisesti. Kirkon työntekijöilleen määrittelemä sitoutuminen kristilliseen ihmiskäsitykseen ja maailmankuvaan sekä tunnustukselliseen toimintaan ohjaavat luonnollisesti seurakunnan työntekijöiden käsityksiä työssään uskontokasvattajina.

Luokanopettajien tilanne on toisenlainen. peruskoululain mukaan jokainen kelpoisuuden omaava henkilö on mahdollinen uskontokasvattaja koulussa riippumatta sitoutumissuhteestaan luterilaiseen kirkkoon. Opettajaa säätelee valtakunnallinen ja koulukohtainen opetussuunnitelma ja mahdollisesti koulun perinteet ja tavat. Uskonnonvapauslaki säätelee myös opettajan toimintaa. Se antaa kaikille yksilöille oikeuden omaan vakaumukseen, eikä velvoita osallistumaan valtauskonnon harjoittamaan opetukseen tai toimintaan. Opettajalla on toki samanlainen oikeus omaan uskontoonsa, mutta koulun arjessa hänen tulee kunnioittaa ja huomioida erilaiset vakaumukset.

Uskonnon opetuksen ajankohtaisuuden ja oman taustani innoittamana haluan tutkimuksen avulla **perehtyä ja vertailla uskontokasvattajien käsityksiä peruskoulun ala-asteen uskontokasvatuksesta.**

2. KATSOMUKSELLINEN OPETUS

2.1 Uskonnonvapauden vaikutukset peruskoululaisen elämässä

Suomen perustuslaki (1.1.2001)

11§ Uskonnon ja omantunnon vapaus

”Jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.” (Luhtanen 2004, 11).

Perustuslaissa säädetään uskonnonvapaudesta ja Eduskunnan hyväksymä uusi uskonnonvapauslaki 11.2.2003 turvaa perustuslaissa säädetyn uskonnonvapauden käyttämistä. Uusi uskonnonvapauslaki korvaa vuodelta 1922 olevan uskonnonvapauslain.(Kirkollisasiat, 2003.)

Uusi laki mahdollistaa henkilön kuulumisen samanaikaisesti useampaan uskonnolliseen yhdyskuntaan ja yhdyskuntiin liittyminen ja eroaminen yksinkertaistuiivat. Lapsen uskonnollinen asema ei enää määräydy automaattisesti huoltajien uskonnollisen aseman mukaan, vaan tarvitaan huoltajien erillinen suostumus lapsen liittymisestä tai eroamisesta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Lapsen uskonnollista asemaa ei voida muuttaa ilman hänen omaa suostumusta 12 ikävuodesta alkaen. Aikaisemmin lapsi sai päättää omasta uskonnollisesta asemastaan vasta 18- vuotiaana. (Kirkollisasiat, 2003.)

Uusi uskonnonvapauslaki toi muutoksia myös perusopetuslakiin. Oppilaille pysyi edelleen oikeus saada oman uskontonsa mukaista opetusta ja velvollisuus osallistua oman uskontonsa opetukseen. Uskonnonopetus muuttui oman uskonnon opetuksiksi, joten tunnustuksellisen uskonnonopetuksen käsite poistui. Uskonnonopettajana voi uuden lain mukaan toimia kuka tahansa kelpoisuuden omaava henkilö kuulumatta Evankelis-luterilaiseen tai Ortodoksiseen kirkkoon. Elämäkatsomustiedon opetuksen oikeus ja mahdollisuus säilyi myös uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomilla oppilaille. (Opetushallitus, 2006.)

Juha Seppo, professori, uskonnonvapauskomitean varapuheenjohtaja katsoo uskonnonvapauslailla olevan sisältöaluettaan laajempaa yleistä katsomuksellista merkitystä. Hänen mielestään laki takaa sen, että uskonto ei muutu pelkäksi yksityisasiaksi ja kirkkojen ja muiden uskonnollisten yhdyskuntien asema suomalaisessa yhteiskunnassa ei ole vain yleishyödyllinen. Juha Sepon mielestä uskonnonvapauslaki ei voi eikä pidä taata uskonnon asemaa, arvoa ja merkitystä suomalaisessa yhteiskunnassa vaan merkityksen antavat kansalaiset omassa ja julkisessa elämässään. Sen sijaan lain tärkeä tehtävä on taata uskonnon harjoittamisen moitteettomat ja ulkoiset puitteet ja edellytykset. (Seppo, 2004.)

2.2 Uskonnonopetuksen valtakunnallisen ja paikallisen opetussuunnitelman periaatteet

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004) uskonnon opetusta korostetaan oman uskonnon opetuksena, jonka kautta oppilas saa valmiuksia kohdata muita suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttavia uskontoja ja katsomuksia. Opetuksen tehtävänä on antaa uskonnollista ja katsomuksellista yleissivistystä, joiden avulla oppilaalla olisi välineitä rakentaa oma identiteettiään ja maailmankatsomustaan ja kohdata erilaisia katsomuksia omassa lähiympäristössään. ((Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 202.)

Opetuksen tavoitteena on perehdyttää omaan uskontoon, suomalaiseen katsomusperinteeseen, tutustuttaa muihin uskontoihin, auttaa ymmärtämään uskontojen kulttuuria ja inhimillistä merkitystä, kasvattaa eettisyyteen ja auttaa ymmärtämään uskonnon eettistä ulottuvuutta.

(Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 202–203.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2004) antavat kouluille välineet muokata paikallisen opetussuunnitelman sopivaksi koululle, ottaen huomioon koulun ympäristön ja toimintakulttuurin omaleimaisuus. Uskonnon opetuksen tavoitteet ja sisällöt laaditaan kuntakohtaisiksi opetussuunnitelmiksi, joiden pohjalta koulut laativat omat opetussuunnitelmat. Mahdollisten uskonnollisten yhdyskuntien

tai katsomusperinteiden vaikutus koulun lähiympäristössä ja osan koulun oppilaiden elämässä voidaan ottaa huomioon koulun uskontokasvatuksessa.

(Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 8, 202.)

2.3 Yleissivistävän katsomusopetuksen kehittämishanke

Raportissa Uskonto, elämäkatsomustieto ja tapakasvatus – oppimistulosten arviointi perusopetuksen päättövaiheessa (2002) julkaistiin evankelisluterilaisen, ortodoksisen, elämäkatsomustiedon ja tapakasvatuksen oppimistuloksia opetushallituksen vuonna 2001 arvion pohjalta. Katsomusaineiden oppimistulokset olivat tyydyttäviä ja puutteet osaamisessa vaihtelivat oppiaineittain ja sukupuolen mukaan. Tytöt pärjäsivät poikia paremmin oppimistuloksissa.

(Opetushallitus, 5/2002.)

Opetuksen osalta arvioinnissa ilmeni, että enemmistön uskontojen opettajat olivat muodollisesti pätevämpiä kuin elämäkatsomustiedon ja pienryhmäläisten uskonnon opettajat. Opettajien heikko aineenhallinta, oppisisältöjen ja menetelmien käyttö sekä ajantasaisten oppiaineistojen puute olivat myös elämäkatsomustiedon ja pienryhmäläisten uskonnon opettajien heikkouksia. (Opetushallitus, 5/2002.)

”Valtioneuvoston 4.12.2003 hyväksymässä opetusministeriön hallinnonalan koulutuksen ja yliopistossa harjoitettavan tutkimuksen kehityssuunnitelmassa korostetaan julkisen vallan velvollisuutta taata koulutuspalvelujen saatavuuden ja laadun yhdenvertaisuus. Yhtenä tasa-arvoalueena on koulun katsomusaineiden opetus. Edelleen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2002–2008 toteaa tavoitteiksi opetussuunnitelmauudistuksen toimeenpanon tuen, joustavien paikallisten ja alueellisten koulurakenteiden sekä kodin ja koulun yhteistyön kehittämisen. kaikilla edellä mainituilla on suhteellisen laajaa kosketuspintaa katsomusopetuksen kehittämiseen. (Opetushallitus, 5/2002.)

Edellä mainittujen kehityssuunnitelmien ja Opetushallituksen arvioinnin perusteella käynnistettiin Yleissivistävän katsomusopetuksen kehittämishanke. Hanke toteutetaan kahtena sisällöllisesti erilaisena osahankkeena. Erilaisista tilanteista ja

tarpeista johtuen hanke eriytetään uskonnon opetuksen hankkeeksi ja elämäkatsomustiedon opetuksen hankkeeksi. Pienryhmäläiset uskonnot ovat mukana hankkeessa omien tarpeittensa mukaisesti soveltuvilta osin. (Opetushallitus, 5/2002.)

Uskonnon opetuksen hankkeen painopiste on evankelisluterilaisella uskonnolla. Hankkeen tehtävänä on kiinnittää huomiota opetushallituksen katsomusaineiden arviointiraportin (2002) kehittämiskohtiin lähtökohtana ovat opetussuunnitelman perusteiden yleiset tavoitteet ja uskonnon ainekohtaiset tavoitteet ja sisällöt. Oppilaan ja opiskelijan kaikinpuolinen hyvinvointi, fyysinen ja psyykinen oppimisympäristö ja eettisyys nostetaan erityisesti tarkasteltaviksi opetussuunnitelman perusteista. (Opetushallitus, 5/2002.)

Uskonnon opetuksen kehittämiseksi hankkeessa on muodostettu kaksi keskusaihetta. Aiheita voidaan lähestyä monista näkökulmista, esimerkiksi tarkastellaan kirkkoa rakennuksena tai sen julistuksen sisältöä. Ensimmäinen keskusaihe on Kirkko ja taide. Aiheen käsittelyssä voidaan käyttää apuna kuvataidetta, musiikki, kirjallisuutta jne. Toinen keskusaihe on Uskonto ja aika. Aiheen käsittelyssä nousee tärkeäksi jokin ajallinen näkökulma, jonka tarkastelun avuksi voi ottaa jonkin ilmiön muuttumisen ja kehittymisen. (Opetushallitus, 5/2002.)

Hankkeeseen voi hakeutua vuosina 2005–2006 laatimalla hankesuunnitelman. Kunta ja koulut voivat tehdä yhteistyötä myös paikallisen seurakunnan kanssa. Hankkeen tarkoituksena on eri kunta- ja koulukohtaisia osahankkeita yhdistelemällä ja tiedottamalla päätyä kokonaislaadun parantamiseen ja julkaisemisen tavoitteena on tuottaa monenlaista idea- ja tukimateriaalia uskonnon opiskelun parantamiseksi. (Opetushallitus, 5/2002.)

3. KOULUN USKONTOKASVATUS

Koulun uskontokasvatus on merkittävin osa peruskoulun katsomusaineiden opetusta. Uskontokasvatukseen kuuluu varsinainen oppiaine uskonto, joka määräytyy uskonnonvapauslain 11 §:n mukaisesti oppilaan oman uskonnon opetuksi ja uskonnonharjoittamiseksi, joka on uskonnollisen yhteisön ja yksilön yhteisen uskon todeksi elämistä.

3.1 Uskonnonopetuksen luonne

Uusi uskonnonvapauslaki (2003) muutti joitakin (PL 13 §) perusopetus- ja lukiolain uskonnon opetusta koskevia lainkohtia. Keskeisin muutos oli tunnustuksen mukaisen opetuksen muuttaminen oman uskonnon opetuksi.

Pyysiäinen (1998) ottaa artikkelissaan esille kirkolliskokouksen keväällä 1992 antaman lausunnon opetusministeriölle, jossa käsitellään tunnustuksellisen uskonnonopetuksen käsitettä. Kirkolliskokous pitää lausunnossaan tunnustuksellisen uskonnonopetuksen käsitteen käyttämistä koulun uskonnonopetuksen kohdalla harhaanjohtavana, koska tunnustuksellisuus nyky-yhteiskunnassa liitetään vahvasti persoonalliseen vakaumukseen, eikä se näin anna oikeaa kuvaa uskonnonopetuksen tavoitteista. Kirkolliskokous ehdottaakin korvaavana ilmaisuna käytettäväksi oppilaan uskontokunnan mukaista uskonnonopetusta. (Pyysiäinen 1998, 63–64.)

Pyysiäinen on käsitellyt tunnustuksellisuutta Esko Kähkösen vuonna 1976 esittämän kolmijaon pohjalta, juridisesta, teologisesta ja pedagogisesta näkökulmasta selvittääkseen ns. tunnustuksellisen uskonnonopetuksen luonnetta peruskoulu-uudistuksen jälkeen. Hän toteaa näkökulmien tarkastelun tuloksena, että uskonnonopetusta voidaan pitää tunnustuksellisena uskonnonopetuksena, kun asiaa tarkastellaan juridisesta näkökulmasta ja tunnustuksellisuus ymmärretään opetuksen organisoimisena, jossa määrittävänä tekijänä on oppilaan uskontokunta. (Pyysiäinen. 1998, 64–67.)

Opetushallitus selvittää muistiossaan (2006) uskonnonopetuksen luonteeseen olennaisesti kuuluvan oman uskonnon tuntemisen. Perustusvaliokunta tähdentää, että uskonnonopetus on myös perehtymistä oman uskonnon uskonnonharjoittamisen muotoihin ja tapoihin käytännössä. Kaiken opetuksen ja muun toiminnan, joka tapahtuu oppitunneilla, on oltava opetussuunnitelman mukaista ja pedagogisesti perusteltua. (Opetushallitus, 2006.)

Opetuslainsäädännön käsikirjassa perustuslain 13 §:n perusteluissa valotetaan peruskoulun uskonnonopetuksen luonnetta seuraavasti. ”*Opetus on tunnustuksellista, koska uskonnon tunnusmerkki on jumalkuvan sisältävä maailmankuva. Käytännössä tämän elementin paino riippuu opetussuunnitelman perusteista ja opetussuunnitelmasta.*” (Arajärvi, P. & Co. 2004).

Kallioniemen mukaan 1920-luvulla tehtyihin uskonnonopetusta koskeviin juridisiin päätöksiin tehtiin melko vähäisiä muutoksia, vaikka keskustelu aiheen ympärillä oli vilkasta 2000-luvun alussa valmisteltaessa uskonnonvapauslakia. Tunnustuksellisuus uskonnonopetuksessa koettiin uskonnonopettajien taholta ongelmalliseksi ja epäselväksi, koska käsitykset sen tulkinnasta olivat ristiriitaisia ja opettajat tämän kehityksen johdosta mieltivät tarpeettomastikin omista lähtökohdistaan käsin soveltuvuuttaan opettaa tunnustuksellista uskontoa. (Kallioniemi 2005, 20–21.)

Uskonnonopetuksen näkökulma on viime vuosikymmeninä oleellisesti muuttunut oppilaiden henkilökohtaisen vakaumuksen kasvattamisesta, tukemaan oppilaiden omaa eettistä, uskonnollista ja sosiaalista kehitystä. Uskonnonopetus on yhteiskunnan toimialaa, joten sillä on selkeästi eri tavoitteet ja lähtökohdat kuin kirkon kasvatustoiminnalla. Julkisessa keskustelussa uskonnonopetus kytketään vielä nykyäänkin sen historiallisista syistä kirkon kasvatustoimintaan ja tästä johtuen oppiaineeseen liitetään ominaisuuksia ja miellelyhtymiä, jotka ovat ainakin tavoitteiden tasolla historiaa. (Kallioniemi 2005, 17.)

Huotari kuvaa luterilaisen opetuksen luonteeseen kuuluvan kansallisten arvojen ja kansainvälisyyden edistämisen. Kristinuskon erityinen anti on Huotarin mukaan siinä, että pyritään herättämään motivaatio sen tekemiseen, minkä tietää hyväksi, eikä ainoastaan keskityä arvojen sisältöjen opettamiseen. (Huotari 2002, 96.)

Peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmat ovat jo vuosikymmeniä painottaneet uskonnonopetuksessa tiedon ja kokemuksen tarjoamista oman uskonnon merkityksestä ja sen vaikutuksista yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Tämän perusteella Kallioniemi (2005) toteaaakin tunnustuksellisuuden käsitteen aikansa eläneeksi ja viittaa Juha Sepon (2003) käsitykseen, jonka mukaan tunnustuksellisuuden käsitteen muutos merkitsi lähinnä lainsäädännön vahvistamista vallinneen tilanteen mukaiseksi. (Kallioniemi 2005, 20–21)

”Kirkkolain alaan kuuluvista asioista on erotettu muun muassa koulukasvatuksen ja uskonnon välinen suhde. Myös uskonnollisen opetuksen sisältö ja organisoiminen on koulutoimen sisäinen asia. Kirkolla ei ole valtaa puuttua suoraan koulun järjestämään opetukseen tai opetuksen sisältöön. Kirkot ja uskontokunnat päättävät tunnustuksensa sisällöstä, mikä vaikuttaa opetuksen sisältöön.”

(Arajärvi, P. & Co., 115).

Uskonnon opetuksen luonteen selvittämisessä sekä valtiolliset että kirkolliset ja monet muut tahot painottavat uskonnonvapauslakiin pohjautuvaa yksilön omaa tahtoa, toisaalta saada oman uskontonsa mukaista opetusta ja osallistua sen harjoittamiseen ja toisaalta turvata oppilasta omatuntonsa vastaisesta uskonnollisesta toiminnasta.

3.2 Uskonnonopetuksen järjestäminen

Perusopetuslain 13 § mukaan oppilaan uskonnon ja elämäkatsomustiedon opiskelun vaihtoehtoja määrittelee oppilaiden enemmistön uskonto, ns. kolmen oppilaan sääntö ja elämäkatsomustieto.

Koulun tulee selvittää oppilaiden enemmistön uskonto. Lain mukaan uskonnollisiin

yhdyskuntiin luetaan evankelisluterilainen kirkko, ortodoksinen kirkkokunta sekä Suomessa rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat. Oppilaan, joka kuuluu enemmistön mukaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, tulee osallistua kyseiseen opetukseen. Oppilas, joka ei kuulu enemmistön uskonnolliseen yhdyskuntaan voi kuitenkin huoltajan suostumuksella osallistua tämän uskonnon opetukseen. Oppilaalle, joka ei kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan eikä osallistu enemmistön uskonnon opetukseen, annetaan elämäkatsomustiedon opetusta.

(Arajärvi, P. & Co.,115-118)

Kolmelle tai useammalle evankelisluterilaiselle tai ortodoksiselle oppilaalle opetetaan oman uskonnon opetusta, jos he eivät osallistu enemmistön uskonnon opetukseen. Koulun on järjestettävä opetus, vaikka huoltajat eivät sitä vaatisi. Muihin kuin edellä mainittuihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien oppilaille tulee koulun järjestää oman uskonnon mukaista opetusta, jos saman uskontokunnan oppilaita on vähintään kolme ja heidän huoltajansa sitä vaativat. Vuonna 2006 Uskonnonvapauslaki mahdollistaa yksilön kuulumisen yhteen tai useampaan uskonnolliseen yhdyskuntaan, tällöin huoltaja päättää mihin uskonnon opetukseen oppilas osallistuu. (Arajärvi, P. & Co, 115-117)

Opetushallinnon muistio 2006 tarkensi tilannetta niiden oppilaiden kohdalla, jotka perustuslain 13 §:n voimaantullessa eivät kuuluneet mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan tai kuuluivat johonkin muuhun uskonnolliseen yhdyskuntaan ja osallistuivat enemmistön uskonnon opetukseen. Eduskunnan oikeusasiamiehen kannanotto muutti heidän tilanteensa siten, että jatkossa edellä mainittujen oppilaiden huoltajat ilmoittavat, mihin opetukseen oppilas jatkossa osallistuu. Hän voi osallistua enemmistön uskonnon opetukseen tai elämäkatsomustiedon opetukseen. (Opetushallitus 2006.)

Elämäkatsomustiedon opetus on tarkoitettu oppilaille, jotka eivät osallistu enemmistön uskonnon opetukseen, eikä heille lain mukaan järjestetä opetusta. Enemmistön uskonnon opetukseen kuuluva oppilas ei voi osallistua Elämäkatsomustiedon opetukseen. Mikäli elämäkatsomustiedon ryhmää ei lain mukaisesti muodostu, järjestetään oppilaalle muuta opetusta tai ohjattua toimintaa. (Arajärvi, P. & Co., 117.)

Perustuslain 13 §, momentissa 6 tarkennetaan vielä niiden oppilaiden tilannetta, jotka eivät varsinaisesti kuulu mihinkään järjestäytyneeseen uskontokuntaan, mutta kuitenkin kasvatuksensa ja kulttuuritaustansa perusteella voisivat saada oman uskontonsa opetusta. Tästä esimerkkinä laissa mainitaan islaminusko, jonka luonteeseen ei kuulu virallinen järjestäytyminen. Heille järjestetään muuta opetusta tai ohjattua toimintaa, joka voi olla myös sisällöltään heidän oman uskontonsa opetusta. Tämä mahdollistaa oppilaiden työmäärän ja työajan pysyvän ennallaan.

(Arajärvi, P. & Co., 117.)

Oppilaat, jotka eivät osallistu enemmistön mukaiseen uskonnon tai elämäntiedon opetukseen eikä oppilaan omaa uskontoa tai elämäntiedon opetusta järjestetä koulussa eikä hän osallistu oman uskonnollisen yhdyskuntansa järjestämään opetukseen on koulun järjestettävä perusopetusasetuksen 5 §:n määräämää muuta opetusta tai ohjattua toimintaa. (Opetushallitus 2006.)

Uskonnollisen aineksen sisältyminen opetukseen muissa aineissa kuin uskonnossa on ratkaistu siten, että yleissivistyksen ja perusopetuksen tehtävään kuuluvat juhlapyhien ja taidekasvatuksessa tietyn uskonnollisen aineksen tunteminen sekä kirkon osuus historiassa. Oppilas ei voi vapautua edellä mainituista muista oppiaineista, vaikka niiden opetus poikkeaisi hänen oman uskontonsa opetuksesta. Oppilaan näkemyksiin tulee kuitenkin suhtautua kunnioittavasti ja opetuksen tulee olla objektiivista kulttuuriin sidonnaista opetusta. (Arajärvi, P. & Co., 118.)

3.3 Evankelisluterilaisen uskonnonopetuksen tavoitteet ja sisällöt

”Evankelisluterilaisen uskonnon opetuksen lähtökohtana on tutustuttaa oppilas monipuolisesti uskonnolliseen kulttuuriin ja tuoda esiin oppilaan kehityksen ja kasvun kannalta keskeisiä tekijöitä. Oppilasta autetaan ymmärtämään uskonnon merkitystä hänelle itselleen sekä näkemään uskontojen vaikutuksia yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Opetuksen tavoite on laaja-alainen uskonnollinen ja katsomuksellinen yleissivistys.”
(Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 202).

Perusopetuslaissa jaetaan uskonnonopetuksen tavoitteet ja sisällöt vuosiluokkiin 1-5 ja kuudes vuosiluokka on yhdistetty ylempien luokkien tavoitteisiin ja sisältöihin.

Vuosiluokat 1-5 ,TAVOITTEET

”Oppilas

- oppii luottamusta elämään ja itseensä, kohtaamaan rohkeasti tulevaisuuden, ymmärtämään pyhän ulottuvuuden sekä näkemään uskonnon vaikutuksen omassa ja muiden elämässä
- tutustuu Uuteen testamenttiin, Jeesuksen elämään ja opetukseen
- ymmärtää kirkkovuoden ja Jeesuksen elämänkaaren välisen yhteyden
- tutustuu luterilaiseen kirkkoon ja seurakunnan toimintaan
- tutustuu muihin kristillisiin kirkkoihin ja ympäröiviin uskonnollisiin ja ei-uskonnollisiin katsomuksiin
- oppii eettisten asioiden pohdintaa, omien tunteiden ja kokemusten jakamista sekä kristillisen etiikan soveltamista.”

(Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 202–203)

Keskeiset sisällöt

Luottamuksen ja turvallisuuden käsitteleminen oppilaiden kokemusten ja elämäntilanteiden pohjalta, sekä Jumalan rooli Isänä ja Luojana.

Arvokkaan ja ainutlaatuisen elämän pohtiminen oppilaan omien juurien, toisen ihmisen ja luonnon, Raamatun kertomusten ja suvaitsevuuden kannalta.

Raamatun kertomuksista ja opetuksista tutustutaan alku- ja patriarkka kertomuksiin, Jeesuksen elämään ja opetukseen sekä Isä meidän -rukoukseen.

Eettisyyteen kasvamisessa pohditaan ihmisen arvoa luomisen näkökulmasta, Raamatun tärkeimpiä sääntöjä ja ohjeita sekä oikeudenmukaisuutta.

Luterilaisen kirkon elämän teemoissa tutustutaan seurakuntaan, kirkko- ja kalenterivuoden tapahtumiin, luterilaisen kirkon keskeisempiin käsityksiin, seurakunnan keskeisimpiin toimintamuotoihin, kristillisiin symboleihin kirkossa ja oppilaan ympäristössä sekä kirkkotaide ja hengellinen musiikki.

Ihmistä eettisenä olentona tutkitaan eettisen ajattelun, kristillisen ihmiskäsityksen ja kristillisen etiikan peruspainotuksista käsin huomioiden ihmisen oma elämä ympäröivässä maailmassa.

(Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet: 2004, 203–204.)

Vuosiluokka 6, TAVOITTEET

”Evangelisluterilaisen uskonnonopetuksen ydintehtävänä vuosiluokilla 6-9 on syventävää ja laajentaa oppilaan ymmärrystä oman uskonnon ja muiden uskontojen luonteesta ja merkityksestä. Näin tuetaan oppilaan oman maailmankatsomuksen ja eettisen näkemyksen rakentumista.”

(Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet: 2004, 204).

Kuudennella luokalla opetuksen painopiste tavoitteiden ja sisältöjen osalta on tutustuminen muihin uskontoihin ja etiikan kysymyksiin sekä suuntaaminen omiin elämäntutkimuksellisiin pohdintoihin ja ajatuksiin.

3.4 Uskontokasvattaja vuosiluokilla 1-6

Runsaassa vuosikymmenessä on opettajan ja oppilaan vastuu tiedon käsittelyssä ja omaksumisessa muuttunut enemmän oppilaan tehtäväksi muuttaa informaatio tiedoksi kuin opettajan varmistaa opetettavien asioiden totuudellisuus ja perusteltavuus. (Uusikylä, K. & Co 2005.)

Konstruktivisessa oppimiskäsityksessä oppija on opetuksen lähtökohta omine tarkoituksineen ja päämäärineen. Oppilaan on itse konstruoitava aikaisemman tietojen ja taitopohjalta omat tietonsa ja taitonsa. Opettaja ei voi siirtää tietoa oppilaalle ulkomuistitietona, koska silloin tieto ei ole oppilaalle merkityksellistä.

(Leino, A-L. & Leino, J, 30–31.)

Syrjälä (1998) kuvailee tulevaisuuden opettajaa Oulussa 1997 järjestetyssä opettajankoulutuksen vaikuttavuustutkimukseen liittyvässä seminaarissa esiin tulleiden keskustelujen, kyselyjen ja puheenvuorojen pohjalta. Tulevaisuuden opettajan tulee olla ennen kaikkea olla kasvattaja, jolla on terve itsetunto, vahva persoonallisuus ja hyvä itseluottamus. Opettajan työ on tulevaisuudessa laaja-alaista, jolloin opettaja tarvitsee opetettavan aineksen hallinnan lisäksi kiinnostusta ja tietämystä yhteiskunnallisista ja globaaleista rakenteista, ilmiöistä ja tapahtumista huomioiden nämä opetuksessansa. Opettajan tulisi myös aktiivisesti osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan toimintaan. (Syrjälä 1998, 26, 30–32.)

Värri (2002) käsittelee opettajaa tässä ajassa esittäen näkökulmia opettajan etiikasta. Opettajan pelkät yksilölliset positiiviset ominaisuudet eivät riitä nykyopettajan ammattieettisiksi periaatteiksi. Värri kuvaa opettajien edelleenkin toimivan opetuksessa perinteistä hyve-etiikkaan vaalien, vaikka opettajan rooli pitäisi olla enemmän oppimisympäristön suunnittelija ja erilaisten arvokokemusten mahdollistaja. Opettajan on hallittava tietoa monesta eri asiasta, koska opettaja ei tule nykykoulussa toimeen ilman tieteellistä yleissivistystä ja pedagogista asiantuntemusta tieteellisen asiantuntijatiedon korostuessa yhteiskunnan arkielämässä. Värri korostaa, että nyky-yhteiskunnassa opettajan tulee pystyä puolustamaan kasvatuksellisia arvoja markkinavoimien ideologioiden pyrkiessä määrittämään myös koulutuksen sisältöjä ja päämääriä. Vaaliakseen lapsen parasta opettajan on tunnettava kasvatustraditioita ja ymmärrettävä koulutuspolitiikka. (Värri, V-M. 2002, 58, 60–63.)

Uskonnonvapauslain vaikuttaessa perusopetuslakiin ja opettajan kelpoisuuteen uskonnonopettajat ovat kohdanneet työssään Värin mainitseman asiantuntijatiedon merkityksen opetuksen järjestämisessä, opetuksen sisältöjen toteuttamisessa ja uskonnon harjoittamisessa koulussa. Opettaja on saanut valtuutuksen tehtävänsä valtiolta, joten hänen opetustaan sitoo perustuslain mukainen henki opetuksessa, eikä jonkun uskonnollisen yhdyskunnan opetukselliset ja kasvatukselliset tavoitteet. *”Riittää, kun opettaja noudattaa koululainsäädännön ja valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteiden henkeä”*(Uusikylä, K.2002,13).

Perttula (1999) käsittelee opettajan ihmiskäsitystä ja sen merkitystä opetuksessa. Opettajan ihmiskäsitys, omaksumistavasta huolimatta, vaikuttaa ja ohjaa opettajan työtä ja tavoitteita. Perttula pitää ihannetilanteena sitä, että opettaja rakentaa arkityönsä itselleen selkeyttämänsä ihmiskäsityksen varaan ja hänen opettajana toimimisensa vastaa hänen käsitystään ihmisestä. Siten hän on tietoinen omista opetuksen toimintatavoista ja niiden päämääristä. (Perttula. 1999, 34–35.)

Uusikylän (2002) mukaan kylmä rationaalisuus, viisautta ilman tunteita ja tiedolla lastaaminen, ei kasvata oppilaita merkityksen etsijöiksi, vaan ”tiedolla lastatuiksi itsestään hurmaantuneiksi aaseiksi”(Uusikylä 2002, 19). Hän näkee kasvatuksen tehtäväksi auttaa ihmisiä pyrkimään hyvyyteen, kauneuteen, totuuteen ja

ihmisarvon kunnioittamiseen. (Uusikylä 2002, 21.)

Tämän tutkimuksen luvussa 4. käsitellään tarkemmin evankelisluterilaisen uskonnon kasvatuksellisia lähtökohtia ja tavoitteita, joiden perustana on kristillinen ihmiskäsitys, joka painottaa ihmisen ainutkertaisuutta ja yksilöllisyyttä Jumalan luomana olentona. Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan kaikki ihmiset ovat tasa-arvoisia suhteessa Jumalaan, johtuen luomisen jälkeisen syntiinlankeemuksen tilanteesta, jolloin ihmiskuvaan liittyi syyllisyys, joka tekee ihmisestä luonnostaan pahan. Jeesuksen sovitustyön työn kautta ihmisellä on mahdollisuus yhteyteen Jumalansa kanssa, mutta ihmisen perusvireenä elämässä on hyvän ja pahan tasapainoilu. (Nurmi 1995, 91–92.)

Peruskoulussa uskontoa opettavat peruskoulun 1-6 luokilla pääsääntöisesti luokanopettajat, joskus kuitenkin myös aineenopettajat, joiden varsinaista aluetta ovat kuitenkin yläkoulun 7-9 luokat. Markku Holma, kirkon kasvatustieteiden keskuksen kouluasiansihtööri (1999), näkee ala- ja yläasteen välisen jaon poistumisen uskonnonopettajien kannalta positiivisena. Luokanopettajat voivat, hankittuaan 35 opintoviikon opinnot uskonnossa, toimia uskonnon opettajina ylemmillä luokilla ja uskonnon aineen opettajat voivat opettaa ala-asteella.

(Holma 1999)

Uusi perusopetuslaki ei edellytä evankelisluterilaista ja ortodoksista uskonnonopetusta antavalta opettajalta kyseisen kirkkokunnan jäsenyyttä. Opettajalta vaaditaan kuitenkin kelpoisuutta opettaa uskontoa. Luokanopettajalta vaaditaan, että *”asianomaisen uskonnon opinnot ovat sisältyneet hänen suorittamiinsa peruskoulussa opettavien aineiden tai aihekokonaisuuksien monialaisiin opintoihin tai luokanopettajan kelpoisuuden tuottaneisiin aikaisempiin opintoihin taikka että hän on suorittanut muut yliopiston tutkintovaatimusten mukaiset, vähintään vastaavan laajuiset asianomaisen uskonnon opinnot”*.

(Luhtanen 2004).

Suomessa luokanopettajille annetaan koulutusta yhdessätoista suomenkielisessä ja yhdessä ruotsinkielisessä yliopistossa. Luokanopettajakoulutuksessa uskonto on osa monialaisia opintoja. Opintoihin kuuluvat uskonnon perusopinnot (1-2 ov.) ja

opetusharjoittelun ohjaus. Luokanopettajien koulutuksessa kaikille yhteistä uskonnonopetusta annetaan ainoastaan yhden opintoviikon laajuisen kokonaisuuden verran. Tämä tarkoittaa Kallioniemen (1998) mukaan sitä, että suppeat uskonnon aineopinnot antavat pohjan muiden opintojen ohella kehittyä työelämässä uskonnon oppiaineen asiantuntijaksi. (Kallioniemi, 152)

Professori Markku Pyysiäisen mukaan tämä tarkoittaa sitä, että luokanopettajat saavat pätevyyden opettaa uskontoa opiskelemalla vain yhden opintoviikon laajuisen perusosan, joka painottuu uskonnon didaktiikkaan. Tällöin heidän aineenhallintansa perustuu lähinnä heidän omaan kouluaikaiseen opiskeluunsa sekä heidän henkilökohtaiseen haluunsa täydentää työssään aikaisempia tietojaan. Opintoja on kuitenkin mahdollisuus uskonnon osalta laajentaa sivuaineopinnoilla. Pyysiäinen kuten näkee, että ala- ja yläasteen jaon poistuminen tuovat uskonnonopettajille uusia mahdollisuuksia. Hänen mukaansa opettajankoulutuksen haasteena onkin kehittää uskonnon erikoistumisopintoja niin, että ne innostaisivat luokanopettajiksi opiskelevia laajentamaan uskonnon tietämystään. (Pyysiäinen 2004.)

Tutkimusten välittämä kuva antaa luokanopettajista uskonnonopettajina kahdenlaista kuvaa. Toisaalta luokanopettajat pitävät uskonnonopetusta melko vaikeana ja toisaalta enemmistö pitää uskonnonopetusta melko tärkeänä ja tarpeellisena oppiaineena. Luokanopettajat kokevat uskonnonopettamisen vaikeaksi ja ongelmalliseksi uskonnon aineenhallinnan, didaktisten kysymysten ja opettajan oman henkilökohtaisen oppiaineeseen suhtautumisen vuoksi. Ne luokanopettajat, jotka pitävät uskonnonopetusta tärkeänä, näkevät sen kasvatukselliset mahdollisuudet koulussa. (Pyysiäinen 1998, 152)

Kirkkohallituksen lausunnossa opetusministeriölle opetuksen ja tutkimuksen kehittämisestä (1999) kiinnitetään huomiota opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen laatuun. Tarjonta on koulutusmarkkinoiden vapauduttua niin moninaista, että opettajan on vaikea hakeutua täsmä -koulutukseen. Sisällöt lupaavat sellaista, mitä koulutuksessa käsitellään vain vähän. (Kirkkohallitus 1999.)

3.5 Evankelisluterilaisen uskonnon opettaminen

Tamminen (1998) määrittelee uskonnondidaktiikan tehtäväksi didaktisten ongelmien selvittämisen ja tutkimisen uskonnonopetuksessa sekä uskontokasvatuksessa ja niiden pohjalta esittämään opetuksen suunnittelua ja toteutusta koskevia ohjeita. Tamminen mukaan uskonnondidaktiikka pitää erottaa uskonnonpedagogiikasta, joka on laajempi kokonaisuus. ”Uskonnonpedagogiikalla on kaksitahoinen tehtävä, selvittäessään uskontokasvatuksen teoriaa. Se kohdistuu uskontokasvatukseen kokonaisuudessaan – ja siihen liittyen eettisen kasvatukseen - tapahtuu se sitten koulun, kirkkojen, kodin tai muiden instituutioiden piirissä.”. (Tamminen, K. & Co, 18).

Uskonnonpedagogiikka tutkii uskontokasvatuksen muotoja kirkossa, koulussa ja kotona. Uskonnonpedagogiikassa on toimintateorioita, jotka eivät ole luonteeltaan tieteellisiä ja, joita toteutetaan käytännössä. Toiset uskonnonpedagogiikan teoriat taas perustelevat käytäntöä. Uskonnonpedagogiikan avulla kasvattaja voi pohtia omaa kasvattajuuttaan ja etsiä mahdollisuuksia saavuttaakseen asetetut tavoitteet. (Vehmasvuori 1987, 16.)

Kirkkorakennukseen on perinteisesti tutustuttu koululaisjumalanpalveluksien yhteydessä. Luodeslampi & Nevalainen (2005) esittelevät Saksassa käytössä olevaa kirkkopedagogista toimintatapaa, joka antaa opettajalle didaktisen työkalun uskonnonopetukseen. Opettaja voi seurakunnan kanssa yhteistyössä tai yksinään toteuttaa kirkkoon tutustumisen oppilailleen. Metodien avulla oppilasryhmä pyrkii tutustumaan ja ymmärtämään kirkkorakennuksen arkkitehtuuria ja esineistöä käyttämällä kaikkia aistejaan. Menetelmä etenee vaiheittain kirkon ulkopuolelta sisätiloihin, käyttämällä erilaisia toimintatapoja esimerkiksi kertomista, musiikkia, integroimista matematiikkaan, seikkailua jne. Kirkkopedagogiikan menetelmä ei ole hartauden harjoittamista, vaikkakin hiljentymisen ja rauhallisen käyttäytymisen kirkkotilassa kuuluvat kulttuurisesti opittaviin asioihin omasta uskonnosta. Tämä näkökulma ei kuitenkaan estä toimimista kirkkotilassa ja naurun, leikin ja aktiivisen toiminnan mahdollisuutta. (Luodeslampi & Nevalainen, 224–226.)

Seppälän (1998) mukaan uskonnonopetuksessa on ainakin kolme perusedellytystä, jotka opettajan on otettava huomioon valmistautuessaan opetukseen.

- 1) Opettajan pitäisi selvittää millaisia mielikuvia ja käsityksiä oppilailla on uskonnosta ja sen merkitystä. Opettajan selvitystyö pitäisi olla oppilaan ”nahan alle” menemistä eli uskonnon mielikuvien selvittämistä vahvasti oppilaan näkökulmasta.
- 2) Opettajan tehtävä on selvittää oppilaiden oppimis- ja opiskeluvalmiudet.
- 3) Uskonnon opetussuunnitelmien laadinnassa tarvitaan yhteistyötä oppilaiden ja opettajien kesken, käyttäen apuna myös opettajan edellä mainittua selvitystyötä. Opetussuunnitelmien painotusten tarkistaminen on mahdollista nykyisessä koulukulttuurissa. (Pyysiäinen, M. & Co, 130.)

Vuorovaikutuksen rinnalla uskonnonopetuksessa puhutaan kontekstista, joka ilmentää uskonnonopetuksen luonnetta ja sen laajoja yhteyksiä. Tuloksellinen uskonnonopetus tarvitsee tiedon oppilaan sen hetkisestä kokonaistilanteesta, jossa oppiminen tapahtuu. (Tamminen, K. & Co., 38.)

”K.E. Nipkow on puhunut ”kontekstimallin” mukaisesta ongelmiin suuntautuvasta uskonnonopetuksesta. Siinä oppilaiden elämäkysymykset ja kristillinen traditio, kristillinen usko, ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Nipkowin mielestä ”kontekstimalli” ratkaisee myös profaanien, maallisten teemojen käsittelyn uskonnonopetuksessa. Näin vältetään vaara, että uskonnonopetus muodostuu pelkästään elämäntaidon opetuksesi.”

(Tamminen, K. & Co., 23).

3.6 Uskonnonharjoittaminen peruskoulussa

Arkkipiispa Jukka Paarma puhui piispankokouksen avajaisissa 14.2.2006 uskonnonvapaudesta ja kulttuurien kohtaamisesta. Paarma luonnehtii uuden uskonnonvapauslain luonnetta (2003) positiiviseksi, sen mahdollistaessa kansalaisten uskonnonharjoittamisen yhdessä ja yksityisesti ja valtion tehtävä on taata lain toteutuminen käytännössä. Tämän perusteella kansalaisilla on oikeus uskontokasvatukseen, uskonnonharjoittamiseen ja vakaumuksen ilmaisemiseen ilman kiusaamista ja syrjintää, kenenkään estämättä. Uskonottomilla tulee

luonnollisesti olla oikeus omaan vakaumukseen ja pysyä uskonnonharjoituksen ulkopuolella. Paarman mielestä lainsäädäntö uskonnonvapaudesta on onnistunut, mutta sen tulkinta on väärä, jos kaikenlainen uskonnonharjoitus ja vakaumuksen käsitteleminen poistetaan yhteisöjen arkielämästä. Uskonto on yhteisöllistä ja Suomessa kristillinen usko on vaikuttanut kulttuuriimme ja tapoihimme jo 850 vuotta. Paarman mukaan uskontojen arvojen ja pyhän ymmärtämisen häviäminen johtaa yhteiskunnallisestikin hankaliin tilanteisiin. Viimeaikaiset levottomuudet islamilaisten keskuudessa Tanskan pilapiirrokskohun johdosta kertovat Paarman mielestä siitä, että pelkkä lainsäädäntö ei riitä takamaan ihmisten, kansojen ja erilaisten uskonnollisten yhteisöjen rauhallista rinnakkaiselo. Piispa painottaa opetuksen ja kasvatuksen merkitystä, jotta ymmärrys ja suvaitsevaisuus kasvaisivat. (Paarma, 2006)

”Uskonnonharjoittaminen ei kuulu kouluun, sitä on turha enää arkkipiispankaan haikailla” kirjoittaa Stina Nybäck Helsingin Sanomien mielipide palstalla.. Hän ottaa kirjoituksessaan kantaa arkkipiispa Jukka Paarman piispainkokouksen avajaisissa pitämään puheeseen. Nybäck oli Paarman kanssa samoilla linjoilla siitä, että koulussa tulee opettaa suvaitsevuuskasvatusta ja toisen kunnioittamista. Nybäck näkee toisin kuin Paarma sen, että suomalaisten uskonnollisuus on enemmänkin yksityistä ja se selittää sen, että uskonnonharjoittaminen on luonnollisempaa perheen piirissä kuin koulussa. (Stina Nybäck 2006.)

Uskonnonharjoittaminen määritellään kuuluvaksi uskonnonvapauslain alle, joten jumalanpalveluksiin, uskonnollisiin päivänavauksiin, uskonnollisiin konsertteihin ja muihin tämänkaltaisiin tapahtumiin ei tarvitse osallistua vasten omaa tahtoa. Suomen perustuslain 11 §:ssä uskonnonopetus ja hartauden harjoitus erotetaan toisistaan, mutta mahdollistetaan kuitenkin oman uskonnon harjoitus. (Opetushallitus 2006.)

Opetushallitus on tarkentanut uskonnonharjoittamisen vaikutuksia koulussa. Uskonnonopetukseen nähdään olennaisesti kuuluvan tutustuminen oman uskonnon uskonnonharjoittamisen eri muotoihin. Tämän perusteella opintokäynneiksi luetaan vierailut uskonnolliseen rakennukseen ja siellä uskonnollisen tilaisuuden seuraamiseen ilman osallistumisvelvoitetta. Koulun perinteiset juhlat, kuten

joulujuhla, kevätjuhla, YK:n päivä ja itsenäisyysjuhla liitetään juhlatraditioon, joihin kuuluu olennaisena osana perinteisiä ja kulttuuriin kuuluvia uskonnollisia elementtejä, kuten esimerkiksi joulu-evankeliumi tai suvivirsi. (Opetushallitus 2006)

Päivänavauksista on säädetty peruskouluasetuksen 6 §:ssä, jonka mukaan päivänavaukset eivät ole enää sidottuja uskonnonopetukseen. Päivän avausten tulee olla perusopetuksen tavoitteiden mukaisia, niiden järjestämistavasta sekä sisällöstä vastaavat opetuksen järjestäjät ja päivänavauksiin osallistuvat pääsääntöisesti kaikki oppilaat. Mikäli päivänavaukseen sisältyy uskonnonharjoittamista, voi uskonnoton tai muuhun uskontoon kuuluva oppilas kieltäytyä uskonnonvapauden nojalla osallistumisesta päivänavaukseen. Opetuksen järjestäjän tulee ilmoittaa etukäteen uskonnollista päivänavauksista taatakseen oppilaan omantunnon vapauden. (Luhtanen 2004, 118, 123.)

4. EVANKELISLUTERILAINEN KIRKKO JA PERUSKOULU

4.1. Kirkon kasvatustoiminnan lähtökohdat ja tavoitteet

”Jumalan sana otti kourallisen vastaluotua maata, muotoili sen kuolemattomilla käsillään meidän kaltaisiksemme ja antoi sille elämän; sillä henki jonka hän siihen puhalsi oli näkymättömän Jumalan säde. Siksi olen tukevasti kiinni maallisessa elämässä, sillä olen maasta; mutta minulla on sisälläni jotain jumalallista, kaipuu tulevaan maailmaan elää sydämessäni.”

– Kirkkoisä Gregorios Nazianzilaisen ajatuksia-

Luterilaisen kasvatustajattelun pohjana on kristillinen ihmiskäsitys ja luterilainen kasvatustajatus, jonka pohjana on Martti Lutherin (1483–1546) ajattelu Raamatun keskeisestä asemasta yksilön elämässä. Lutherin mukaan ihmisen on voitava itsenäisesti lukea ja tulkita Raamattua. Tämä näkemys tukee laajaa kansanopetusta ja aktiivista Raamatun käännöstä. (Puolimatka., T. 1995, 26.)

Luterilainen kasvatustajattelu rakentuu ns. kahden hallinnonvalta opin pohjalle maalliselle ja jumalalliselle. Maallisen järjestyksen alle kuuluvat valtio, avioliitto, talouselämä, arvot, työn järjestys ja siten myös kasvatustajatus. Kasvatustajatuksen tehtävä ei ole jumalallistaminen vaan tavalliseksi ihmiseksi kasvaminen..

(Pöhlman 1974, Puolimatkan 1995, 26 mukaan.)

Kristillistä ihmiskäsitystä ja kasvatustajatuksen suhteita pohtiessa on otettava huomioon, että kristinusko ei luo tarkasti rajattua ihmishannetta kasvatustajatuksen pohjaksi. Ihminen on ikään katsomatta täysi-ikäinen ja oma persoona. Jeesus asetti lapsen esikuvaksi. Näin ollen lapsen olemassaolo on jo tärkeää ja erityisen tärkeäksi muodostuu lapsen kasvatustajatus. Ihminen on luotu ja siksi ainutkertainen, samalla ”suljettu” ja ”avoin”. Ihmistä ei voi täysin määritellä ja luomisen perusteella ihmisellä on oikeus ja velvollisuus kehittää itseään. (Peltonen 1979, Asheim 1970, Puolimatkan 1995, 27–28 mukaan.)

Suomen evankelisluterilaisen kirkon lapsi- ja nuorisotyön missio, visio, sekä strategia 2010 kantaa teesejä: Jumala on, elämä on nyt ja rakkaus liikuttaa.

Strategian perustana on kasteessa lahjoitettu Jumalan lapseus ja lähtökohtana on kristillinen usko ja lähimmäisen rakkaus. Kristillinen ihmiskäsitys, evankelis-luterilaisen kirkon tunnustus, avoin ekumeeninen suhtautuminen muihin kirkkoihin ja ihmisen vakaumuksen kunnioittaminen ovat perusteita esitetyille ratkaisuille strategiassa. Kirkon lapsi- ja nuorisotyö rakentaa työnsä hengellisen elämän lähtökohdalle. (Kirkon lapsi- ja nuorisotyön strategia)

KIRKON LAPSI- JA NUORISOTYÖN LINJAUKSET

1. Kirkko arvostaa lasta ja rakentaa yhteisöä. Lapset ja nuoret ovat luotuna yksilöinä ainutlaatuisia ja siksi kirkon on kasvatustehtävässään pyrittävä avoimeen ilmapiiriin, jossa vuorovaikutus ja aito dialogisuus mahdollistavat

lasten ja nuorten kyselyn ja pohtimisen väärinymmärrysten purkamiseksi, oppimisen vahvistamiseksi ja kriittisyyden oppimiseksi.

2. Kirkon lapsi- ja nuorisotyön on pidettävä rohkeasti esillä uskoa Jumalaan ja painotettava hartauselämän merkitystä pyhän kohtaamisessa ja uskon tradition välittämässä sukupolvelta toiselle. Jumalanpalvelus ja uskonnonharjoittaminen ovat lapsi- ja nuorisotyön toiminnan keskus.

3. Kirkon työn rakenteita on arvioitava. Muuttuvassa maailmassa kirkon on oltava toimivana ja aktiivisena osana yhteiskuntaa. Kirkon työntekijöiden on pystyttävä arvioimaan kriittisesti omaa työtään, sen tavoitavuutta ja rakenteita ja aktiivisesti verkostoitumaan yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa resurssien turvaamiseksi ja toiminnan jatkuvuuden takaamiseksi.

4. Kirkon lapsi- ja nuorisotyön tulee tukea lapsen ja nuoren kasvua.

Lapselle tulisi mahdollistaa perusoikeus olla ikäisensä, olla pieni ja turvassa. Kasvatuksen tehtävä on suojella lasta liian varhaiselta aikuisen asioiden käsittelemiseltä. Kasvattajan tulee hyväksyä lapsen ja nuoren ainutkertainen yksilöllisyys puutteineen ja keskeneräisyyksineen ja olla myönteinen auktoriteetti, joka tarvittaessa asettaa rajoja ja ennen kaikkea välittää tulevaisuuden uskoa. Kasvattajan tehtävänä on myös antaa tukea lapsen ja nuoren hengelliselle kasvuille.

5. Koti on kirkon lapsi- ja nuorisotyön tärkeä yhteistyökumppani. Kasteopetus on kodin ja seurakunnan yhteistyön ja kristillisen kasvatuksen lähtökohta. Yhteistyössään perheiden kanssa kirkon tulee toimia ja lisätä valmiuksia olla asettamatta ehtoja perheiden muodoille sekä tukea kotien kasvatustyötä ja vanhemmuutta. Kirkon pitää seurata ja ottaa osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun

ja vaikuttaa lasten ja nuorten perheitä koskevien päätösten valmisteluun (kirkon lapsi- ja nuorisotyön strategia 2010)

Kirkon kasvatuksen painopiste on vuosina 2006–2007 tyttöjen ja poikien teologia teemalla JUMALAN SILMISSÄ KAUNIS. Lähtökohtana on kristillinen usko, mikä elää tyttöjen ja poikien maailmassa, sukupuolisuudessa, ruumiillisuudessa ja arjessa, missä medialla on yhä suurempi merkitys lasten elämänarvojen etsimisessä ja löytämisessä. Kirkon kasvatustyö kuvaa edellä mainittua kasvatustyötä hengelliseksi matkakumppanuudeksi, joka auttaa mieheksi ja naiseksi kasvamista vahvistaen tyttöjen ja poikien ymmärrystä ainutlaatuisuudestaan, itseluottamuksestaan, tunne-elämästään ja suhteestaan omaan fyysiseen ruumiiseensa. (Jumalan silmissä kaunis 2006.)

4.2. Kirkon ja koulun yhteistyön lähtökohdat

Suomalainen koululaitos ja sen kasvatustjärjestelmä on syntynyt, kuten muissakin Euroopan maissa, kirkon opetus- ja kasvatustoiminnan pohjalta. Roomalaiskatolinen kirkko ylläpiti opetusta katedraalikoulussa, kaupunkikoulussa ja luostarikouluissa keskiajan hengessä. Uskonpuhdistuksen myötä yhteiskunnan merkitys koulutuksen ylläpitäjänä kasvoi. Merkittävin muutos koulutuksessa tapahtui kansakoululaitoksen syntymisen myötä 1860-luvulla, kun kunta ja seurakunta erotettiin toisistaan ja koululaitos siirtyi kokonaisuudessaan yhteiskunnan hoidettavaksi. (Kallioniemi 2005,12-13)

Vuosisadan alussa yhteiskunnassa keskusteltiin vakavasti uskonnonopetuksen asemasta ja vasta kansakoululaki (1923), johon vaikutti uskonnonvapauslaki vuodelta 1922, määrittä uskonnonopetuksen luonteen uskontokunnan mukaan määräytyväksi eli tunnustukselliseksi opetuksiksi. Kansakoulussa kristillistä arvomaailmaa edusti uskonnonopetus ja aamuhartauskäytäntö. Peruskouluun siirryttäessä aamuhartauskäytäntö muuttui päivänavauksiksi, joita muokattiin uskonnonopetusta enemmän yhteiskunnan tarpeisiin sopivaksi lisäämällä valmiuksia erilaisten maailmankatsomusten suvaitsemiseen ja ymmärtämiseen. Opetuksen painopiste koulussa oli virikkeiden tarjoaminen oppilaiden uskonnollisen kasvun tueksi, kun taas kirkon tehtävä painottui uskoon auttamisessa.

1970-luvulla kirkko laati oman kasvatusohjelmansa painottaen kasteopetusta ja alleviivaten kirkon kasvatustoiminnan omaleimaisuutta. (Kallioniemi 2005, 12–17.)

Kirkko määrittäi kasvatustoiminnan kokonaisohjelmassaan sen, että tunnustuksellinen uskonnonopetus ei ole kirkon kasteopetusta. Kasteopetus on kirkolle Jeesuksen toimesta annettu tehtävä. (Seppälä 1988, 22.)

Viimeisinä vuosikymmeninä kirkon ja koulun kasvatustehtävät on nähty selkeästi erillisinä. Yhteiskunnan tehtävänä on uskonnon oppiaineen opettaminen ammattitaitoisen opettajien johdolla ja kirkko hoitaa omaa kasvatustehtäväänsä tavoitteidensa mukaisesti. Kirkon ja koulun yhteistyö uskontokasvatuksessa on mahdollista perusopetuslain puitteissa. (Kallioniemi, 2005; Pyysiäinen, 1998.)

Perusopetuksen tehtävä 2000-luvulla on sekä kasvatuksellinen että opetuksellinen. Sen tehtävänä on tarjota ja mahdollistaa oppilaalle yleissivistyksen hankkiminen, oppivelvollisuuden suorittaminen. Täten antaa yhteiskunnalle työväline kehittää sivistyksellistä pääomaa, yhteisöllisyyttä ja tasa-arvoa. Perusopetus siirtää kulttuuriperintöä sukupolvelta toiselle lisäämällä tietoa ja osaamista vallitsevan yhteiskunnan arvoista ja toimintatavoista. Sen tehtävänä on myös tukea ja opettaa kriittistä ajattelua, luoda uutta kulttuuria ja kannustaa uusiin ajattelu- ja toimintatapoihin. Oppimiseen vaikuttaa kasvatuksen ja opetuksen kautta koulun toimintakulttuuri. Kaikki koulun toiminta ja käytännöt johdetaan tukemaan kasvatusta ja opetuksen tavoitteita. Koulun toimintakulttuurissa tulee konkretisoida koulun arvot, tavoitteet ja aihekokonaisuudet. Avoin ja vuorovaikutteinen toimintakulttuuri tukee yhteistyötä koulun sisällä ja kotien sekä muun yhteiskunnan kanssa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 12,17)

Kirkon yhteistyön lähtökohtana koulussa on kasvatusta, jossa huomioidaan kirkon ja koulun perustehtävien kohtaaminen, erityisenä tehtävänä kirkolla on tukea koulun arvokasvatusta ja laaja-alaista yleissivistystä ja edistää koko oppilaitosyhteisön hyvinvointia sekä edistää lähimmäisyyden, oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon ja ympäristön vastuun toteutumista oppilaitoksessa, koulutuksessa ja ympäröivässä yhteiskunnassa. (Holma 2005)

Kirkon kouluasiainsihteerin Markku Holman (2005) painottaa koulun ja seurakunnan yhteistyön lähtökohdaksi tasavertaisuutta, koska Suomessa vallitsee varsin yhtenäinen kulttuuriperusta, joka näkyy koulutuksessa ja kasvatuksessa yleisesti hyväksytyinä arvolähtökohtina. Holman (2005) mielestä eduskunnan sivistysvaliokunnan 1998 laatima mietintö koulutusta koskevan lainsäädännön uudistamisesta tukee myös koulun ja seurakunnan yhteistyötä. ”Siinä todetaan mm., että moniarvoisessa yhteiskunnassa kouluyhteisön tulee kiinteässä yhteistyössä lähiyhteisönsä sidosryhmien kanssa selkeyttää omaa arvoperustaansa ottamalla huomioon mm. ihmisen suhde omaan itseensä, toisiin ihmisiin, työhön, yhteiskuntaan, uskontoon, kulttuuriin ja luontoon.” (Holma 2005).

Holman mukaan kirkkoa ja koulua pyritään kehittämään avoimempaan suuntaan, jossa perinteet ja tulevaisuuden usko leimaavat ilmapiiriä. Tällainen kehittäminen edesauttaa koulun ja kirkon kasvattajien verkostoitumispyrkimyksiä, joista viime vuosina on saatu hyviä kokemuksia. Kunta ja seurakunta ovat olleet mukana yhteistyöhankkeissa joiden takana on uudelleen löydetty viisaus ”Koko kylä kasvattaa”. Suomalaisessa yhteiskunnassa koulun ja kirkon yhteinen tekijä on samat lapset, nuoret ja aikuiset. (Holma 2005)

4.3 Kirkon ja koulun yhteistyö

Seurakunnissa oleellinen osa nuorisotyötä on yhteistyö koulujen kanssa, joka on on tulevaisuuden seurakunnallisessa kasvatustyössä merkittävä haaste. Lähes kaikki seurakunnat järjestävät koulujumalanpalveluksia, päivänavauksia, tuntivierailuja ja konsertteja sekä osallistutaan leirikouluihin. (Kirkon strategia 2010, 33)

”Peruskoulun aikana lähes jokainen suomalainen koululainen tapaa noin kolmenkymmenen tunnin ajan seurakunnan työntekijöitä. Tämä mahdollista, jos viikoittain on viiden minuutin päivänavaus, josta seurakunta vastaa.”

(Luodeslampi 2005, 119)

Päivänavaukset ovat olleet vuosikymmenien ajan koulun ja seurakuntien keskeisin yhteistyömuoto. Seurakunnan pitämä päivänavaus edustaa kirkollista näkökulmaa.

Luodeslampi painottaakin seurakunnallisen päivänavauksen merkitystä kristillisen näkökulman esiintuojana. (Luodeslampi 2005, 119.)

Kirkkohallitus (2004) antamassaan ohjeistuksessa uuden uskonnonvapauslain vaikutuksista yhteistyöhön koulujen kanssa tähdentää, että seurakuntien päivänavaukset mahdollistavat lähes kaikkien paikkakunnan koululaisten tavoittamisen. (Kirkkohallitus 5.2.2004)

Koulujumalanpalvelukset yhdessä päivänavauksien kanssa ovat tunnetuimmat seurakunnan toimintamuodot koulussa. Monet koulut lopettavat lukuvuoden jumalanpalveluksella kirkossa tai järjestävät sen koulussa liittyen johonkin kirkkovuoden tapahtumaan. Jumalanpalveluksen valmistamisella ja siihen valmistautumisella on yhteys uskonnonopetuksen sisältöihin. (Luodeslampi, 119–120.)

Seurakunnan toiminta voi tapahtua myös oppituntivierailuna, jolloin seurakunnan työntekijä esittelee jotain kirkollista teemaa, huomioiden opetussuunnitelman mukaiset tavoitteet. (luodeslampi, 119–120.)

Seurakunnan koulutyöntekijöinä ovat perinteisesti toimineet teologit, nuorisotyönohjaajat ja diakoniatyöntekijät. Seurakunnan työntekijä toimii koulussa maallisen regimentin alueella, ei kuitenkaan opetushallinnon työntekijänä, vaan vierailijana joka on ikään kuin kutsuttu kylään. Täten taustayhteisönsä ja arvopohjansa esiin tuonnissa seurakunnan työntekijän on toimittava tilanteeseen sopivalla tavalla. Avoimuus, vuorovaikutteisuus ja yhteistyö kotien ja muun yhteiskunnan kanssa on valtakunnallisesti asetettu koulun toimintakulttuurin tavoitteiksi, samat tavoitteet sopivat seurakunnan koulutyön periaatteiksi. (Luodeslampi 2005, 125)

Perusopetuslaki (1998) 48 § mahdollistaa perusopetuksen yhteydessä järjestää oppilaille kirjasto- ja kerhotoimintaa sekä muuta opetukseen läheisesti liittyvää toimintaa. (Koululait, lakikokoelma 2004, 22)

Perusopetuslain 48 b § mahdollistaa koulun ja seurakunnan yhteistyön aamu- ja

iltapäivätoiminnassa, koska asetuksen mukaan kunta voi hankkia palvelut muulta julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta tai avustaa palvelun tuottamista. (Koululait, lakikokoelma 2004, 22 ja Arajärvi, 31)

Mukava-hanke oli valtakunnallinen kokeilu- ja tutkimushanke vuosina 2002–2005, joka pyrki kehittämään oppilaiden sosioemotionaalisen kasvun tukemista ja koulun sosiaalisen pääoman lisäämiseksi toimintamalleja. Hankkeen seitsemän osaprojektin toiminta kohdistui oppilaaseen, koulun oppimisympäristöön ja verkottumiseen lähiympäristön kanssa. Mukava hankkeen hallitukseen kuului kansanedustajia, edustajia valtion opetushallinnosta, hanketta rahoittaneista yrityksistä, Mannerheimin lastensuojeluliitosta, Suomen Kuntaliitosta, Suomen Vanhempainliitosta, Opetusalan ammattijärjestöstä, Kirkkohallituksesta, Sitrasta ja kokeilukoulujen kunnista. (Mukava hanke 2006)

Mukava hankkeen perusajatus oli kokonaiskoulupäiväprojekti ja sen tavoitteena oli eheyttää oppilaiden koulupäivää moniammatillisesti siten, että lepo ja mieluisat harrastuskokemukset vuorottelevat päivän aikana.

(Launonen, L. & Pulkkinen L. 2004, 72–73)

Trygg-Jouttijärven (2004) mukaan Laukaassa toteutetaan vuosina 2004–2006 kunnan ja seurakunnan yhteisesti toteuttama Nuorisokasvatus-hanke, joka osallistuu Jyväskylän Yliopiston MuKaVa- hankkeen ja kirkkohallituksen, DIAK:n sekä Huamk:n koulutussuunnittelu-yhteistyöhön sekä Lapuan hiippakunnan rahoittamaan Lapro-toimintaan. Nuorisokasvatushankkeella pyritään täydentämään ja vakiinnuttamaan nuorisotyön ammatillista toimenkuvaa kouluilla. Hankkeen avulla kehitetään myös malli kunnan ja seurakunnan kasvatusyhteistyöstä, tuotetaan oppilashuollollisia palveluja. Varsinainen kokeiluvuosi hankkeelle on 2005–2006, kun jolloin on käytössä vuoden 2004 aikana toteutetun esikokeilun materiaalia.

(Trygg-Jouttijärvi 2004)

5. OPPILAAN KEHITYS JA USKONTOKASVATUS

5.1 Lapsen kognitiivinen kehitys

Jean Piagetin (1896–1980) mukaan lapsi muodostaa oppimisprosessin aikana skeemoja eli jäsenyneitä toiminta- ja tietokokonaisuuksia, joissa tapahtuu laadullisia muutoksia eri kehitysvaiheissa. Piagetin teoria muodostuu neljästä eri kehitysvaiheesta:

- Sensomotorisella tasolla (0-2 vuotta) lapsella ei ole kieltä, eikä hän pysty symbolein esittämään ihmistä tai esinettä, joka ei ole paikalla. Lapsen tulevan kehityksen kannalta tämä vaihe on tärkeä, koska se on perusta myöhemmälle kehitykselle.
- Esioperationaaliseen (3-7 vuotta)vaihetta leimaa lapsen ymmärryksen rajoittuminen vain oman näkökulman mahdollisuuteen maailmassa. Tämän vaiheen aikana lapsi oppi käyttämään kieltä itsenäisesti.
- Konkreettisten operaatioiden vaiheessa (7-12) lapsen minäkeskeisyys vähenee ja hän kykenee konkreettisten tilanteisiin liittyvien ajatuskuvioiden lisäksi yksinkertaisiin johtopäätöksiin, ajattelemaan aikaa taaksepäin ja käyttämään abstrakteja käsitteitä.
- Formaalisten operaatioiden vaiheeseen (12/14-) liittyy loogisen ajattelun alkaminen. Lapsi pystyy tekemään abstrakteihin asioihin liittyviä päätelmiä ja käyttämään hypoteettista päättelyä ajattelun työvälineenä. (Holm 2005, 58-59 & Tamminen 1982, 67)

Kognitiivisten kehitysteorioiden tärkeänä antina on kielen omaksumisen ja kehittymisen välttämättömyys ajattelun kehityksessä. Suojanen (1989) kuvailee kielen merkitystä ihmisolentojen nykyisenlaisen yhteiselämän mahdollistajana. Kielen tehtävänä on antaa ja tehdä merkityksiä. (Suojanen 1989, 196).

Piagetin mukaan kielellinen kehitys ei ole oma erillinen ilmiönsä, vaan se on kiinteässä yhteydessä kognitiivisen kehityksen vaiheisiin. Lapsen hallitessa kielellisten ilmaisujen ajatukselliset päättelyt, oletetaan hänen vasta sitten pystyvän ymmärtämään ja tuottamaan kielellisiä ilmaisuja. (Saarinen, Ruoppila & Korkiakangas, 118–119.)

Vygotskin (1982) mukaan kieli ja sen hallinta on ajattelun väline, joka vaikuttaa lapsen ajattelun kehitykseen. Vygotskin käsityksen mukaan kieli on yhteiskunnallis-historiallinen muoto, jota luonnehtii joukko erityisominaisuuksia ja lainmukaisuuksia ja juuri siksi se eroaa luonnollisesta käyttäytymismuodosta. (Vygotski 1982, 103–105.)

Vygotski erottelee spontaanit ja systemaattiset käsitteet toisistaan. Spontaanit käsitteet lapsi oppii arkielämän tilanteissa ilman opettelemisen tarkoitusta. Kouluopetus keskittyy systemaattisten käsitteiden ja niiden välisten suhteiden oppimiseen. (Saarinen & Co 1994, 121.)

Kielen tehtävänä on toimia välineenä viestinnälle ja ajattelulle sekä oman ja toisen käyttäytymisen säätelijänä. Toimiessaan vuorovaikutuksen ja ajattelun välineenä kieli on sosiaalistumisen ja kognitiivisen oppimisen perusta. Kielen positiiviseen kehitykseen vaikuttaa lapsen runsas ja laadukas vuorovaikutuksen määrä aikuisiin ja toisiin lapsiin, kasvuympäristön virikkeisyys ja turvallinen tunne-ilmasto. Lapsen pitäisi saada harjoittaa kieltään monenlaisissa tilanteissa ja saada välitöntä palautetta toiminnastaan. Kielen monipuolinen käyttö on pohjana oman äidinkielen oppimiselle ja sitä kautta muiden koulussa opiskeltavien oppiaineiden perusta. (Saarinen & Co, 122–124)

Piaget käsittelee moraalista kehitystä heteronomisena moraalisuutena ja autonomisena moraalina. Heteronomiselle vaiheelle on ominaista lapsen riippuvuus aikuisen vallasta. Lapsi kunnioituksestaan aikuiseen toimii sääntöjen mukaisesti aikuisen ollessa paikalla, mutta aikuisen poistuessa lailla ei ole enää vaikutusta. Lapsi pitää sääntöjä pysyvinä, vaikka tilanteet muuttuisivat. Lapsi ei myöskään pysty analysoimaan tekojen motiiveja, vaan arvioi tekoa sen mukaan, miten se toimii suhteessa lakiin. Autonomiselle vaiheelle ominaista on keskinäisen kunnioituksen ja kognitiivisten toimintojen kehittyminen ja siten lapsen itsenäisyyden kehittyminen. Vuorovaikutuksessa toistensa kanssa lapset muuttavat käsityksiään ainoista oikeista säännöistä siten, että säännöistä voidaan sopia demokraattisesti ja niitä voidaan muuttaa tilanteiden mukaan. (Piaget & Inhelder 1977, 118–125)

Moraalikysymysten kehityksessä Kohlberg erottaa kolme pääjaksoa:

- Esimoraalisella kaudella lapsen käyttäytymistä ohjaa tottelevaisuusmoraali, joka perustuu rangaistuksen pelkoon. Tätä vaihetta seuraa ajattelu ja toiminta vahvasti omista lähtökohdista, jolloin tottelevaisuudesta lapsen mielestä pitää seurata palkkio.
- Sovinnaisen moraalin vaihetta kuvastaa lapsen kiltteys ja siihen pyrkiminen. Lapsi haluaa tulla hyväksytyksi ja tästä seuraa avuliaisuus ja miellyttävyys. Tästä seuraa lapsen ajattelussa ja toiminnassa sääntöjen mielekkäänä pitäminen ja niiden noudattaminen.
- Periaatteellinen sopimusmoraalin tasolla yksilö tekee valintojaan universaalien ja eettisten periaatteiden pohjalta.

Kohlbergin tutkimustulokset osoittavat, että yksilön moraalin kehitys on hidaskä ja moninainen prosessi. (Saarinen & Ruoppila & Korkiakangas, 135)

5.2. Lapsen uskonnollinen ajattelu ja uskonnonopetus

Nils G. Holmin (2005) mukaan teologian tehtävä on määrittää uskonnon ideologinen sisältö systemaattisesti ja kootusti. Teologian ymmärtäminen vaatii abstraktia ajattelua, asioiden kognitiivista hahmottamista ja hyvää kielenhallintaa. Pohdittaessa lapsen suhdetta teologiaan ja sen oppimiseen on huomioitava kognitiivinen kehitysvaihe ja opittavaan ainekseen ja opettajaan liittyvät emotionaalisten tekijöiden merkittävä rooli. Lapsen saavutettua formaalisten operaatioiden tason (Piaget) ja postkonventionaalisen moraalin (Kohlberg) tason teologian harjoitus syvässä mielessä on mahdollista.. (Holm, 148–150, 163.)

Goldmanin (1964) teorian uskonnollisen ajattelun kehityksen mukaan uskonnollinen ajattelu ei eroa muodollisesti muusta ajattelusta. Sen kohde on uskonnolliset asiat. Goldman kehitysvaiheet, Tammisen mukaan, ovat läheisiä Piagetin kehitysvaiheiden ja niiden kuvailujen kanssa. Piaget määrittä lapsen mahdollisuuden abstraktien kertomusten ymmärtämiseen muodollisten operaatioiden vaiheessa, ja samoin Goldman määrittää lapsen mahdollisuuden ymmärtää Raamatun kertomuksia ja Jeesuksen vertauksia saavutettuaan muodollisten operaatioiden tason.

(Holm, 148 & Tamminen, 67.)

Holmin mielestä kuitenkin uskonnon sisältöjen siirtäminen lapsille kirkon ja uskonnon tradition kautta on tärkeämpää kuin rationaalisten käsitteiden opettaminen. Holm korostaakin lasten uskontokasvatuksessa sisällöllisesti moraalisten ja hengellisten kertomusten, laulujen ja pelien merkitystä. Uskonnollisia käsitteitä opettaessa tulee välttää niin sanottua lapsellista selitystapaa, jotta niillä olisi käyttöarvoa myöhemminkin elämässä.

(Holm, 150,163-164)

Uskonnollisen tradition siirtämisessä opettajan toiminta ja suhtautuminen oppilaaseen ja oppiainekseen sekä fyysinen opetustila ja järjestelyt vaikuttavat oleellisesti siihen, minkälainen jälki oppilaalla jää muistiin opetettavasta asiasta. Koulussa opettaja toimii uskonnollisen tradition välittäjänä ja hänen asenteensa traditioon ajatuksen ja tunteen tasolla vaikuttaa myös oppilaiden suhtautumiseen. Holm painottaakin positiivisten ympäristötekijöiden ja tradition välittäjien vahvaa ja turvallista suhtautumista traditioon, jotta lapsille voidaan opettaa myönteisesti uskonnollisia käsitteitä ja asenteita. (Holm, 150–152.)

Uskonnolla on oma kielensä, joka analogioiden ja metaforien avulla yrittää ilmaista todellisuutta, jota on vaikea sanoin ilmaista. Raamatun käyttämät käsitteet ovat usein abstrakteja, mutta toisaalta Raamatun kieli on täynnä konkreettisia ilmaisuja esimerkiksi: ”Jumala sanoi” tai ”Enkeli astui taivasiin”. Lapsen ajattelussa edellä mainitut ilmaisut ovat konkreettisia ja pysyvät sellaisina aikuisikään saakka ilman niiden tulkinnallista pohtimista. Raamatun kieli on vanhahtavaa, lauserakenteet mutkikkaita ja sen sanoman ymmärtämiseen tarvitaan usein silloisen kulttuuriympäristön tuntemista. Uskonnonopetuksessa tulee kiinnittää huomiota käytettävän kielen yksinkertaisuuteen ja konkreettisuuteen, uskonnollisten käsitteiden perusteelliseen pohtimiseen, uskonnollisen kielen vertauskuvannollisuuteen ja oppilaan oman elämäkokemuksen merkityksen tajuamiseen käsitteiden ja sanojen ymmärtämisessä. (Tamminen & Co, 76–80)

Holm (2005) tähdentää teologian opetuksessa lapsille uskon ja kirkon keskeisen sanoman linkittämistä omiin kokemuksiin. Holm käsittelee esimerkkinä Jumala -

käsitettä, johon liittämällä lapsen varhaisia kokemuksia huolenpidosta, turvallisuudesta ja anteeksiannosta tulee käsitteestä yksilölle hengellisesti ja psykologisesti mielekäs. Holm tähdentää myös sitä, että käsitteisiin voi liittyä negatiivisia tunnevarauksia. Holmin mukaan voimakkaat negatiiviset ja positiiviset kokemukset vaikuttavat ihmisen ajatteluun enemmän kuin heikot kokemukset. Negatiiviset kokemukset kertovat vääränlaisesta tradition välittämisestä.

(Holm 2005, 157,163.)

Erilaisten ilmiöiden tarkastelut kristinuskon ja tieteen eri näkökulmista kohtaavat kouluopetuksessa. Goldmanin mielestä lapset lokeroivat kymmenestä ikävuodesta eteenpäin uskonnollisen ajattelun ja muun ajattelun toisistaan. Uskonnollisissa ajatuskuvioissa kaikki on mahdollista Jumalan toimesta ja tieteellinen ajattelu taas nojaa syyn ja seurauksen toteutumiseen. Kouluopetuksen tehtävä onkin integroida uskonnollista ajattelua muuhun ajatteluun. (Tamminen 1982, 70.)

6. AIHEESEEN LIITTYVIÄ AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Uskontokasvatusta koulussa on aikaisemmin tutkittu monista eri näkökulmista. On tutkittu opetussuunnitelmia, uskonnonopetuksen asemaa, luonnetta ja tehtävää koulussa, uskonnonopetuksen tunnustuksellisuutta sekä yhteistyötä seurakuntiin.

Olen tutkimukseni teoriaosassa esitellyt Pyysiäisen, Tammisen, Niemen ja Holmin käsityksiä uskontokasvatuksen eri osa-alueista. Tässä luvussa esittelen vielä tutkimuksia, jotka yhdessä edellä mainittujen tutkijoiden ajatusten kanssa suuntasivat ja auttoivat tutkimukseni tehtävän syntymisessä ja löytymisessä.

Pyysiäinen on tutkinut peruskoulun ja lukion 1990-luvun opetussuunnitelmien tunnustuksellista luonnetta. Evankelisluterilaisen opetussuunnitelman tarkastelussa Pyysiäisen mukaan Evankelisluterilainen uskonto toteuttaa kaikkien uskontosidonnaisten ryhmien yleistavoitteita varsin tasapuolisesti. Evankelisluterilainen uskonto ei ole teologisesta näkökulmasta tunnustuksellinen aine, koska oppiaines ei Pyysiäisen mukaan osittainkaan nouse evankelisluterilaisen kirkon tunnustuksen pohjalta. (Pyysiäinen 2000)

Saine (2000) tutki väitöskirjassaan uskonnonopetuksen muuttumista Suomen oppivelvollisuuskoulussa 1900-luvun aikana. Sainen tutkimusaineistona olivat viralliset opetussuunnitelmajulkaisut, joista selviää yhteiskunnan viralliset pyrkimykset ja päämäärät. Sainen tutkimus pyrki luomaan kokonaisnäkömyksen uskonnonopetuksen muuttumisesta ja selviytymisestä 1900-luvun koulu-uudistuksissa.

Penttilä 1996 Pro gradu työssään tarkasteli uskonnon ja elämäkatsomustiedon opettajien käsityksiä oppiaineistaan ja opetuksestaan.

Penttilä löysi kolme erilaista ryhmää:

- 1. ryhmä korosti tietoa ja aineiden sisältöjä. Heidän mielestään uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus oli lähtökohdiltaan objektiivista.
- 2. ryhmä korosti tunteen tasoa ja oppilaan elämäkatsomuksen rakentamista ja elämässä kasvamista.

- 3. ryhmä korosti uskonnon ja elämäkatsomustiedon erillisyyttä.

Elämäkatsomustiedon opetuksen tausta nähtiin kirkkokielteisenä.

Kaikki haastatellut, 14 opettajaa Etelä-Suomesta ymmärsivät tunnustuksellisuuden pedagogisena, joka näkyy opetuksen sisältöpainotteisuutena. He eivät nähneet sitä opetustavassa eikä -puitteissa. (Penttilä 1996)

Markkanen 1996 käsitteli Pro gradu-työssään luokanopettajien kokemuksia uskonnon opettamisesta peruskoulun ala-asteella. Tutkimuksesta selvisi, että tunnustuksellisuus ja uskonasiat uskonnonopetuksessa ovat helpoimpia opettajille, jotka kuuluivat uskonnollisiin yhteisöihin. Tutkimuksessa opettajankoulutuksessa koetut kielteiset kokemukset vaikuttivat uskonnonopetukseen. (Markkanen 1996)

Mäkelä 2005 on Pro gradu-työssään tutkinut evankelisluterilaisen seurakunnan ja seurakunnan ja koulun välistä yhteistyötä sekä sen merkitystä luokanopettajien näkökulmasta. Tutkimuksen kohderyhmänä on 19 luokanopettajaa Haapajärveltä ja Kajaanista. Kvalitatiivisena tutkimuksena se hyödyntää fenomenografiaa ja avointa haastattelua. Tutkimuksen analysointi tehtiin Uljens'n (1991) kehittämällä A 4-step model – menetelmällä.

Tutkimuksen johtopäätöksiksi Mäkelä toteaa:

1. Yhteistyö seurakunnan kanssa antaa koululle, opettajalle ja oppilaalle mahdollisuuden koulun ulkopuoliseen yhteistyöhön.
2. Yhteistyö seurakunnan kanssa mahdollistaa osallisuuden seurakunnan jäsenenä.
3. Seurakunta on koululle kumppani ja tiimin jäsen, johon on läheiset suhteet.
4. Yhteistyöhön vaikuttaa voimakkaasti koti ja vanhemmat. (Mäkelä 2005.)

7. TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄT

Tutkimuksen päätehtävänä on selvittää millaisia käsityksiä luokanopettajilla ja seurakunnan työntekijöillä on uskontokasvatuksesta ja vertailla, miten heidän käsityksensä yhtenevät ja eroavat laadullisesti toisistaan. Uskontokasvattajien käsityksiä tarkastellaan oppiaineen, opetuksen ja yhteistyön näkökulmista.

Tutkimus jakaantuu kuuteen osatehtävään, jotka pyrkivät selvittämään päätehtävää:

1. **Miten kasvattajan oma ihmiskäsitys ja maailmankatsomus vaikuttavat käsitykseen uskontokasvatuksesta?** (Miten uskontokasvattajan käsityksiin vaikuttaa se, jos hänellä on tai ei ole tarttumapintaa opetettavaan ”sanomaan” tunteiden ja oman toiminnan tasolla? Miten paljon uskontokasvattajan oma vakaumus saa tai ei saa näkyä koulun uskontokasvatuksessa?)
2. **Mitä käsityksiä kasvattajalla on uskontokasvatuksesta peruskoulun alasteella?** (Mitkä asiat ohjaavat opettajan painotuksia uskontokasvatuksessa? Mihin kirkon työntekijät perustavat käsityksensä koulun uskontokasvatuksesta? Miten em. tahojen käsitykset eroavat tai yhtenevät toisistaan?)
3. **Mitä käsityksiä kasvattajalla on uskonnosta oppiaineena?** (Mitkä ovat uskonnonopetuksen painotukset? Mikä tarkoitus on uskonnolla oppiaineena?)
4. **Mitä käsityksiä kasvattajalla on uskonnonharjoittamisesta koulussa?**(Mikä on päivänavausten, jumalanpalvelusten yms. merkitys koulun uskontokasvatuksessa?)
5. **Mikä käsitys kasvattajilla on oppilaiden asenteista koulun uskontokasvatusta kohtaan?** (Mikä on oppilaiden käsitys uskonnosta oppiaineena ja sen harjoittamisesta koulussa?)
6. **Millaisena uskontokasvattaja näkee kirkon ja koulun yhteistyön roolin uskontokasvatuksessa?** (Mitkä ovat luokanopettajan ja seurakunnan työntekijän käsitykset seurakunnan työntekijän roolista koulun uskontokasvatuksessa? Mikä on kirkon ja koulun yhteistyön merkitys?)

8. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

8.1 Tutkimuksellinen lähtökohta

Tutkimukseni tutkimukselliseksi lähtökohdaksi valitsin fenomenografisen lähestymistavan, koska se tutkii ihmisten käsityksiä ja sitä on paljon käytetty kasvatuksen ja oppimisen ilmiöitä tutkittaessa.

Fenomenografia tutkii ihmisten käsityksiä ja sitä, että on olemassa vain yksi maailma ja todellisuus, josta ihmiset muodostavat erilaisia käsityksiä riippuen esimerkiksi iästä, koulutustaustasta, kokemuksista ja sukupuolesta. (Metsämuuronen 2003,174–175.)

Ihmisten erilaiset näkökulmat kuten kokemukset ja käsitykset kiinnostavat fenomenografista tutkimusta, koska silloin tutkitaan ihmisen tapaa kokea maailmaa eikä kuvata todellisuutta oikeana ja vääränä tai sellaisena kuin se yleensä ilmenee.(Niikko 2003, 24.)

Uskontokasvatuksen tilanne tällä hetkellä puhuttaa paljon yhteiskunnassa uskonnonvapauslain muuttaessa uskontokasvatuksen perusteita ja käytäntöjä peruskoulussa. Ihmisillä on hyvin vaihtelevia ja erilaisia tulkintoja ja käsityksiä esimerkiksi tunnustuksellisuudesta, vakaumuksesta jne. Fenomenografia antaa tutkimukselleni mahdollisuuden tutkia näitä ilmiöitä, joille uskontokasvattajat antavat erilaisia merkityksiä.

Käsitys fenomenografian mukaan ilmentää ihmisen ja häntä ympäröivän maailman suhdetta. Ihminen on rationaalinen olento, joka suuntautuu ympäröivään maailmaan, toimii ja tekee siitä päätelmiä. Tämän seurauksena syntyy ihmisen kokemus. Kokemus on suhde, joka muodostuu objektin ja subjektin välille ja ilmentää suhdetta siten, kuin se näyttäytyy subjektille. Kokemuksen ja vuorovaikutuksen vaikutuksesta syntyy käsitys jostakin ilmiöstä. Käsitys antaa merkityksen jollekin ilmiölle ja ne ovat muuttuvia tietorakenteita, joihin vaikuttaa se, miten ihminen havainnoi ajattelun kohteen ja millaisessa vuorovaikutuksessa hän on ympäristönsä kanssa.

(Ahonen 1994 , 116-120 & Niikko 2003, 24-29.)

Fenomenografinen tutkimus lähtee ajatuksesta, että ihminen tietoisesti luo käsityksiä kokemuksiensa pohjalta ja ilmaisee niitä kielellisesti. Tämän pohjalta ihmisen käsityksistä voi saada tietoa esimerkiksi havainnoimalla ja haastattelemalla häntä. (Ahonen 1994, 122.)

Tutkimuksessa haastattelijalla on aktiivinen asenne. Tutkija on itsekin oppija, joka yrittää herättää haastateltavassa uudenlaista tietoutta tutkittavasta ilmiöstä auttamalla häntä kertomaan ja kuvailemaan tutkittavaa ilmiötä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 168) Tutkijan omat aikaisemmat tiedot, kokemukset ja odotukset vaikuttavat tutkimukseen, siten tutkijan on tiedostettavat sitoumuksensa ja käsiteltävä niitä. (Ahonen 1994, 122.)

Tutkimusote on kvalitatiivinen ja tutkimuksen kulku kasvatustieteellisessä tutkimuksessa on seuraavanlainen:

1. Tutkimuskohteen valinta

Tutkija kiinnittää huomionsa johonkin asiaan tai käsitteeseen, josta näyttäytyy monia erilaisia käsityksiä ja tulkintoja.

2. Teoreettinen perehtyminen aiheeseen

Tutkija paneutuu oppimisen psykologiaan ja kehityspsykologiaan saadakseen tietoa käsitteiden muodostumisesta ihmisen mielessä. Tämän lisäksi tutkija perehtyy tutkittavaan aiheeseen ja sen käsitteisiin voidakseen käsitellä esim. haastattelulla hankkimaansa ristiriitaistakin tietoa.

3. Ongelmanasettelu

Löytämiensä teoreettisten lähtökohtien pohjalta tutkija asettaa tutkimuksensa ongelmat. Teoriaan sidotut ongelmat auttavat tutkijaa laatimaan tutkimushenkilöille annettavat tehtävät esim. kirjoitus- tai piirtämistehtävät ja haastattelukysymykset.

4. Aineiston kokoaminen

Fenomenografiassa haastattelu on tavallisin tiedonkeruu muoto. Tutkija haastattelee henkilöitä, jotka ilmaisevat erilaisia käsityksiä tutkittavasta aiheesta. Tutkijan tehtävänä on saada tutkittava ilmaisemaan vapaasti ja monipuolisesti käsityksensä aiheesta.

5. Aineiston luokittelu

Haastatteluaineisto litteroidaan mahdollisimman tarkasti. Riippuen haastattelun muodosta (avoin- tai teemahaastattelu) aineisto luokitellaan ilmaisujen tai teemojen näkökulmasta. Aineistosta etsitään laadullisesti erilaisia käsityksiä, joista laaditaan kuvauskategorioita. Kuvauskategoriat muodostuvat ylätasonkategorioista, joilla on erinäinen määrä alatasen kategorioita. Kuvauskategorioista muodostetaan kuvauskategoriasysteemi, joka on horisontaalinen, vertikaalinen tai hierarkkinen.

6. Tutkimusraportti

Tutkimuksesta kirjoitetaan raportti, joka on yhtenäinen kuvaus tutkimusongelmasta ja sen teoreettisesta perustelusta, aiheen aikaisemmasta tutkimuksesta, tutkimusmetodista, aineiston analyysistä, tulkinnasta ja luotettavuudesta sekä tutkimuksen sovellettavuudesta ja pedagogisista johtopäätöksistä. (Niikko 2003 liite, Ahonen 1994, 132-147 & Metsämuuronen 2003, 175.)

8.2 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimusjoukkoa valitessani haastattelin ensin erästä pitkään paikkakunnalla luokanopettajana toiminutta henkilöä uskontokasvatuksesta yleensä ja pyysin häntä ehdottamaan muita luokanopettajia, joita voisin haastatella. Ehdotetuista henkilöistä valitsin neljä henkilöä, jotka olivat toimineet pitkään luokanopettajana erilaisissa tehtävissä. Otin heihin yhteyttä sähköpostilla ja kaikki neljä opettajaa suostuivat haastatteluun. Luokanopettajien kautta selvisi myös seurakunnan koulutyöntekijät ja myös heihin otin yhteyttä sähköpostitse. Haastattelujoukoksi muodostui viisi luokanopettajaa ja kaksi seurakunnan työntekijää.

Haastateltavien kotikaupunki on Jämsä, johon nykyään kuuluu myös Kuoreveden vanha kunta. Jämsä on keskisuomalainen n.16 000 asukkaan kaupunki. Kaupungissa toimii tällä hetkellä 13 peruskoulun ala-astetta, joiden koot vaihtelevat n. 20 oppilaasta yli 300 oppilaaseen. Suurimmat koulut sijaitsevat taajamassa ja pienemmät koulut 5-25 kilometrin päässä kaupungin keskustasta. Haastateltavia luokanopettajia on Jämsän alueelta sekä pienistä että suurista kouluista.

Jämsän seurakunta muodostuu Jämsän-Kuoreveden seurakuntayhtymästä. Yhtymän seurakunnat toimivat omina yksikköinä, hoitavat omat alueensa ja niillä on oma

henkilöstönsä. Jämsän seurakunnassa toimii kolme nuorisotyönohjaajaa, jotka vastaavat koulutyön organisoinnista kaupungissa.

8.3 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimusaiheeni tiedonkeruumenetelmäksi fenomenografisen lähtökohdan perusteella sopi hyvin haastattelu. Haastattelu tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä mukaan on päämäärähakuista, ennalta suunniteltua toimintaa, joka tähtää informaation keräämiseen haastattelijan johdolla. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 42.)

Tutkimuksessani käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelun lähtökohdaksi on ennalta päätetyt teema-alueet. (Syrjälä, 138) Teemat nousivat perehdyttyäni uskontokasvatukseen liittyvään keskusteluun, opetushallituksen muistioihin, perusopetuslakiin, opetussuunnitelmiin, kirjallisuuteen ja omiin kokemuksiini luokanopettajana ja seurakunnan nuorisotyönohjaajana.

Ahonen (1994) painottaa haastattelijan aktiivista otetta haastattelutilanteessa. Haastattelijan tulee aktiivisesti kuunnella ja pyrkiä ymmärtämään haastateltavan ajatuksia. Fenomenografialle on tyypillistä ns. syvähaastattelu, jonka tarkoituksena on saavuttaa laadullista tietoa. Tutkija auttaa haastateltavaa tarkentavilla kysymyksillä pohtimaan käsityksiensä eri puolia. (Ahonen 1994, 137–138.)

Onnistuakseen syvähaastattelusta tutkijan on pystyttävä luomaan luottamuksellinen ja rento ilmapiiri haastattelutilanteessa. Ennen varsinaisen haastattelun alkua keskustelin haastateltavan kanssa esimerkiksi säästä, haastattelupaikasta tai paikkakunnan uutisista, vähentääkseni alkujäykkyyttä. Ennen varsinaista äänitystä kerroin lyhyesti tutkimuksen aihealueen, josta olin kertonut haastateltaville jo yhteydenottovaiheessa sähköpostitse tai puhelimitse. Lisäksi kyselin taustatietoja ja varmistin vielä luvan äänittämiseen sekä painotin haastatteluiden luottamuksellisuutta. Tämän jälkeen oli luontevaa aloittaa aiheen käsittely.

Haastattelut suoritettiin luokanopettajien omilla kouluilla heidän ehdotuksestaan. Haastattelujen tallentamiseen käytin Creative MP3-soitinta, mikä osoittautui koon

ja äänenlaadun puolesta erittäin toimivaksi laitteeksi. Litterointia helpotti äänitallenteen käyttäminen rinnakkain tekstinkäsittelyohjelman kanssa..

Haastattelijat suhtautuivat haastattelun äänittämiseen positiivisesti ja ymmärsivät sen tärkeyden. Haastatteluja kuunnellessa huomaa, että haastattelun ilmapiiri ja tietty puheen jäykkyys vähenee haastattelun loppua kohden. Haastattelutilanteet toimivat itselleni oppimiskokemuksina. Aluksi tapani haastatella oli vähän radiotoimittajamainen, mutta haastattelujen edetessä uskalsin ja rauhoitun olemaan enemmän oma itseni ja tämän kautta pystyin tietenkin paremmin kuulemaan haastateltavan ajatuksia tarkemmin.

Haastattelut sujuivat mielestäni melko hyvin ja haastateltavien monisanaisuus tuotti runsaan aineiston, joka on mielestäni tutkimukseni rikkaus. Haastatteluja litteroidessaan toki huomasin Ahosen mainitsemia aloittelijan virheitä, esimerkiksi joitain liian nopeita siirtymiä uuteen teema-alueeseen tai joitain jäykkiä kysymyksenasetteluja. Etukäteen otin huomioon spontaanin ja ”verbaalis-innokkaan” luonteeni ja päätin kiinnittää huomiota haastateltavan rytmiin eli siihen, että hän saa rauhassa vastata kysymyksiin omalla tahdillaan. Haastatteluja kuunnellessani koen suurimmalta osalta siinä onnistuneeni.

Varsinaisen äänityksen jälkeen haastateltavilta tuli usein ”ryöpsähdys” tietoa, jonka he halusivat vielä aiheesta sanoa. Referoin nämä ajatukset vihkooni, johon kirjoitin myös havaintoja haastattelun aikana ja sen jälkeen. Nämä merkinnät ovat auttaneet aineiston analyysivaiheessa täydentämään ja tarkentamaan haastateltujen ajatuksia.

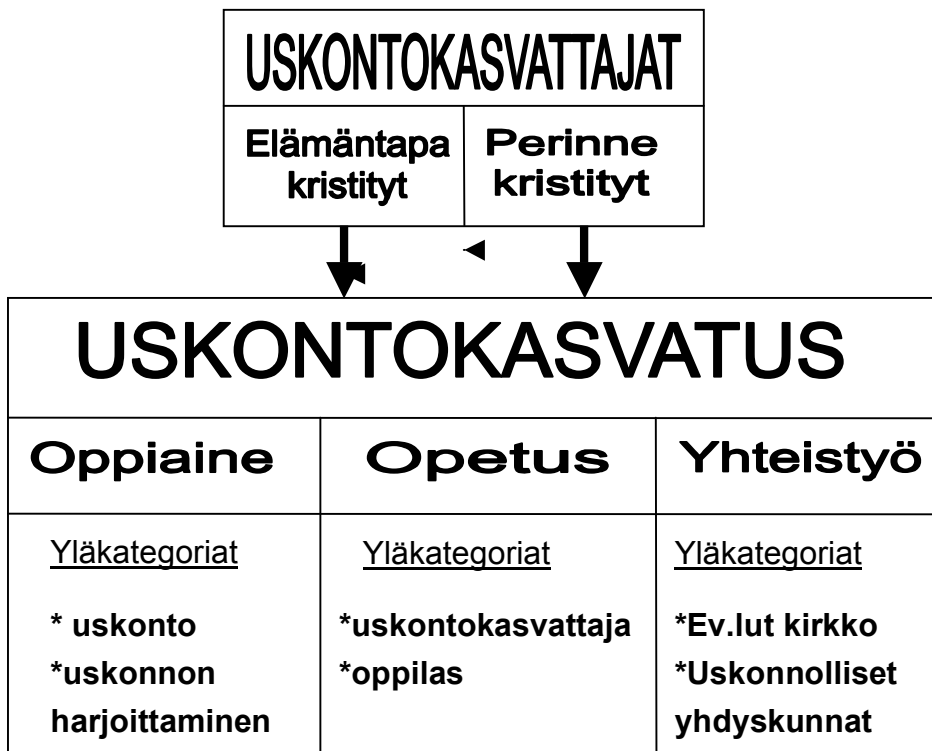
8.4 Tutkimusaineiston analyysi

Analyysin aluksi litteroin sanatarkasti kaikki tekemäni haastattelut. Litteroinnin ulkopuolelle tarpeettomina jätin ei-kielellisen informaation, esimerkiksi tauot ja pitkän henkäisyt. Yksi haastattelu keskeytyi oven koputukseen ja sen keskeytyksen merkitsin litterointiin. Litteroituani haastattelut luin ne moneen kertaan, pyrkimyksenäni siirtää huomio tutkittavista henkilöistä heidän tuottamiin merkityksiin ilmiöistä. Huomio ei kiinnity enää yksityiseen haastateltavaan, vaan hänen tuottamaansa käsitykseen asiasta. (Niikko 2003, 33.)

Aineistoon perehtymiseni tuloksena huomasin, että alkuasetelmakseni määrittämä näkökulma, jossa vertaillaan luokanopettajien ja seurakunnan työntekijöiden käsityksiä uskontokasvatuksesta, ei olekaan mielekäs. Haastateltavien ajatuksia ja käsityksiä suuntasikin henkilökohtainen elämänkatsomus, siksi muutin näkökulmaksi uskontokasvattajien käsitykset peruskoulun ala-asteen uskontokasvatuksesta. Uskontokasvattajat jaoin muodostamiini uskonnollisuusryhmiin (kts. luku 9) ja vertasin niistä nousevia käsityksiä keskenään.

Aineistoni pohjana olivat teemat, jotka syntyivät aiheen teoriaan perehtyessäni ja sitä tutkiessani. Litteroidut haastattelut luokittelin teemojen mukaisesti ja päädyin kolmeen pääteemaan: OPPIAINE, OPETUS JA YHTEISTYÖ. Teema-alueista etsin ja koodasin erilaisia käsityksiä ja ilmaisuja. Niitä yhdistellen löysin pääteemojen alakategorioita, jotka on esitelty luvussa 12 uskonnollisuusryhmittäin. Alakategorioiden käsityksiä, merkityksiä ja ajatuksia yhdistellen löytyivät yläkategoriat.

KUVIO 1. Tutkimuksen rakenne

8.5. Tutkimuksen luotettavuus

Fenomenografisen tutkimuksen luotettavuuden perusteina toimivat aitous ja relevanssi sekä niiden liittyminen tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin. Aineisto on validi, kun aineisto koskee tutkittavien ja tutkijan kannalta samaa asiaa. Aineisto on relevantti, kun se on yhteydessä tutkimuksen teoriaan. Tutkimuksen kategoriat ovat valideja, kun ne vastaavat tutkittavien tarkoittamia merkityksiä, eikä niissä ole tutkijan ylitulkintaa. Kategorioiden tulee olla myös relevantteja tutkimuksen teorian kannalta. (Ahonen129-130)

Fenomenografisessa tutkimuksessa tulosten kuvaamiseen tulee sisältyä suoria lainauksia, autenttisia ilmauksia kuvauskategorioiden yhteydessä ja arkikieltä, jotta pysyttäisiin uskollisena ja tarkkoina suhteessa haastateltujen ajatuksiin ja käsityksiin. (Niikko 2003, 39)

Olen tutkimukseni tulosten esittämisessä käyttänyt paljon lainauksia haastateltujen puheista, jotta heidän tapansa puhua ja ajatella tulisivat esille. Olen pyrkinyt ottamaan lainauksiin haastateltavan kokonaisen ajatuksen, jotta se pysyisi tarkoitettussa yhteydessä. Jokaisen lainaukseen olen liittänyt kirjaimen, joka on haastateltavan koodi. Haastateltavien taustatietoja kuten ikää, sukupuolta ja toimipaikkaa en käsittele, koska paikkakunnan pienuudesta ja asiayhteydestä haastateltavien yksityisyys vaarantuisi.

Luotettavuuteen voi vaikuttaa tutkijan kokemukset tutkimuksen aihepiiristä. Olen itse toiminut seurakunnan virassa vuonna 1999, enkä sen jälkeen ole ollut seurakunnan toiminnassa aktiivisesti mukana. Seurakunnallinen nuorisotyön toiminta on muuttunut paljon viime vuosina. Omat kokemukset toki vaikuttavat käsityksiini, mutta uusi tieto kirkollisesta kasvatustoiminnasta on osoittanut omien käsityksieni päivittämisen tarpeellisuuden ja avannut minulle tutkijana ikään kuin uuden ja osittain ennalta tuntemattoman maailman.

Peruskoulun ala-asteella olen toiminut luokanopettajana sijaistehtävissä monella eri paikkakunnalla. Jämsässä olen asunut vajaat kaksi vuotta ja toiminut sijaisena eri kouluilla. Uskontokasvatuksesta peruskoulussa minulla oli toki omanlaiseni käsitys, mutta samoin kuin kirkon kasvatustoiminnan kohdalla opetussuunnitelmiin ja perusopetuslakiin tarkemmin tutustuttuani sukelsin osin uuteen maailmaan.

Tutkimusaiheeni on minulle siis samalla tuttu ja uusi ja sen selvittämiseksi haastattelin ihmisiä, joiden kulttuuritausta, työtausta ja ajatusmaailma olivat uusia. Tämä tilanne helpotti minua irrottautumaan uskontokasvattajan roolista ja kyseenalaistamaan ja päivittämään myös omia käsityksiäni.

9. USKONNOLLISUUSRYHMÄT

Tutkimukseni pääajatuksena oli selvittää luokanopettajien ja seurakunnan koulutyöntekijöiden käsityksiä peruskoulun ala-asteen uskontokasvatuksesta. Alustava ajatukseni oli, että uskontokasvattajien käsitykset jakautuisivat työpaikan viitekehyksen mukaan. Haastattelut osoittivat kasvattajien käsityksiin vaikuttavan kuitenkin enemmän heidän omat taustasitoumuksensa.

Räsänen väitöskirjassaan, aikuisen uskonnollisuudesta, kehitti haastatelluista henkilöistä uskonnollisuus typologioita. Hän tarkasteli henkilöiden suhdetta uskonnollisuuteen menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden näkökulmista. (Räsänen 2002, 147, 176–181)

Haastatteluista saamieni havaintojen perusteella päätin ryhmitellä haastattelemani henkilöt uskonnollisuuden mukaan. Haastatteluista selvisi, että kaikki haastateltavat ovat evankelisluterilaisen kirkon jäseniä, joten annoin ryhmille yhteisen nimikkeen, kristityt. Tarkastelin haastateltujen uskonnollisuutta lapsuudessa, nuoruudessa ja aikuisuudessa. Tarkastelun tuloksena haastatellut henkilöt ryhmittivät kahteen eri ryhmään kristillisen vakaumuksensa suhteen. Nimesin ryhmät Elämäntapakristityiksi ja Perinne kristityiksi.

9.1 Elämäntapakristityt

Elämäntapakristittyjen kategoriassa on neljä henkilöä, joista yksi on nainen. Luokkaan kuuluu kaksi luokanopettajaa ja kaksi seurakunnan työntekijää

TAULUKKO 1. Elämäntapakristityt

Uskonnollisuus lapsuudessa	Kristilliset arvot olivat kotikasvatuksen perustana.	Osallistuminen seurakunnan toimintaan ja siten uskonnonharjoitukseen
Uskonnollisuus nuoruudessa	Oma kristillisen vakaumus vahvistuu nuoruudessa.	Aktiivinen osallistumien kristilliseen toimintaan.
Uskonnollisuus aikuisuudessa	Kristillinen vakaumus on oman elämän ja toiminnan perusta.	Uskonnonharjoitus on osa elämää.

Elämäntapakristittyjen lapsuudenkodissa kristilliset arvot vaikuttivat perheen elämään ja kasvatukseen. Haastatelluista kolme kuvaa kotinsa uskonnollista kasvatusta perinteiseksi ja yksi haastatelluista kuvaa sitä perussuomalaiseksi. Molempiin kasvatustapoihin haastateltujen mukaan sisältyy kristilliset arvot ja perinteiseen kasvatustapaan kuuluvat myös ruoka- ja iltarukoukset sekä pyhäkoulu. Elämäntapakristityt osallistuivat lapsuudessa seurakunnan kerhoihin tai pyhäkouluun, ja näin he osallistuivat uskonnonharjoittamiseen.

Nuoruus oli Elämäntapakristittyjen elämässä lapsuudenkodista saatujen arvojen vahvistumista ja oman henkilökohtaisen vakaumuksen syntymisen aikaa. Haastatelluista kolme mainitsevat rippikoululla olleen tärkeä rooli uskonnollisuuden kehittymisessä. Rippikoulun jälkeen oli luonnollista osallistua seurakunnan toimintaan ja elää kristityn nuoren elämää. Kaikki haastatellut mainitsivat kristillisen toiminnan kuuluneen heidän elämäänsä opiskeluaikoina.

” Sit mä olin seurakunnan kerhoissa ja ite lapsena ja rippikouluiässä seurakuntanuorissa ja opiskeluaikana kristillisissä opiskelusteemeissä. Ihan tämmösen kristityn nuoren elämän elänyt ”(E)

Elämäntapakristityille kristillinen vakaumus on elämän perusturva ja taustasitoutumus, joka vaikuttaa omaan elämään ja ihmisenä olemiseen.

”Kyllähän se menee silleen, että se on läpäysperiaatteella koko elämässä sillä tavalla mukana, ettei sitä voi erotella, että siinä kulkee ne ruokarukoukset ja ilta- ja aamuvartioiden tavalla niin kuin rukouksina ja hartaushetket, mitä radiosta tulee ja ne kulkee niin kuin päivässä mukana...”

Uskonnollisuus näkyy aikuisuudessa kristillisinä perinteinä ja uskonnonharjoittamisena. Kaikki haastatellut suhtautuivat positiivisesti seurakunnan toimintaan ja kolme heistä osallistuu aktiivisesti toimintaan myös sen toteuttajina. Kahdella haastatelluista vakaumus on vaikuttanut oleellisesti ammatinvalintaan, ja he toimivat evankelisluterilaisen kirkon työntekijöinä.

9.2 Perinne kristityt

Perinne kristittyjen ryhmään kuuluu kolme luokanopettajaa, joista yksi on mies.

TAULUKKO 2. Perinne kristityt

Uskonnollisuus lapsuudessa	Kristilliset arvot olivat taustalla perheen elämässä.	Osallistuminen seurakunnan toimintaan oli satunnaista.
Uskonnollisuus nuoruudessa	Oma uskonnollinen ajattelu perustuu lapsuuden kodin uskonnolliseen kulttuuriin.	Rippikoulun käyminen kuului nuoruuteen.
Uskonnollisuus aikuisuudessa	Kristilliset arvot vaikuttavat oman elämän arvoihin.	Uskonnonharjoitus on perinteen välittämistä ja säilyttämistä.

Perinne kristittyjen lapsuuden kodissa kristilliset arvot olivat perheen elämässä taustalla. Kaksi haastatelluista mainitsee mummonsä toimineen uskonnollisena vaikuttajana lapsuudenkodissa ja yksi haastatelluista mainitsee äidin olleen vakaumuksellinen kristitty. Kaikille yhteistä oli se, että perheeseen uskonnollisesti vaikuttanut henkilö ei kuitenkaan muuttanut perheen elämää uskonnolliseksi. Perheet osallistuivat seurakunnan

toimintaan satunnaisesti lähinnä juhlapyhien yhteydessä.

”Aika perinteinen uskonnollinen kasvatus sillä tavalla, että se ei ehkä koti sillä lailla ollut mitenkään erityisen uskonnollinen, mutta se oli osa arkipäivää tavallaan. Äiti ennen kaikkea on ollut niin sanottu vakavahenkinen ihminen aina ja mitä vanhemmaksi tulee niin näyttää sitä enemmän asiat kiinnostavan. Ei uskonto sillä lailla ollu ..harrastukset ja perheen touhut ei pyöriny sen asian ympärillä mitenkään sen enempää. Se oli tavallaan osa elämää...keskiverto kuvio, ei mitään erityistä.” (B)

Lapsuudenkodin uskontokasvatus ja kristillisyyden vaikutus nuoruuden uskonnolliseen ajatteluun. Perinne kristityt eivät kokeneet nuoruudessa uskonnollista käännekohtaa.

” Rippikoulun jälkeen meitä oli semmonen porukka... mitähän me niin käytiin tossa Kelhällä, siinä oli joku nuorisopaikka... semmosia iltoja, että siellähän oli semmoset hartaushetket alussa ja lopussa, mutta tota sitten se jäi ajan kanssa.” (C)

Rippikoulu kuului Perinne kristittyjen mukaan perinteisenä osana nuoruuteen. Kaksi haastateltua ei pitänyt rippikoulua omalta kohdaltaan mitenkään merkittävänä, kolmas haastateltava piti rippikoulua omalta kohdaltaan onnistuneena, koska ylä-asteella syntynyt kammo uskontoa kohtaan poistui rippikoulussa.

Aikuisuudessa Perinne kristittyjen elämänarvoihin vaikuttavat kristilliset arvot. Kristillisyyden on lapsuudesta opittujen perinteiden ja arvojen välittämistä ja säilyttämistä omille lapsille ja oppilaille.

” No kyllä, jos joku kysyy onko Jumalaa niin vastaan:” uskon”, mutta niin ...kyl mä just oon koittanu tavallaan sitä omaa perintöä, mitä mä oon saanu..kuitenkin koen että oon saanu. Just et kaikille lapsille esim. iltarukoukset oon opettanut ja niitä on harjoiteltu, mutta ehkä mä oon tämmönen tyypillinen uskovainen sillä lailla, ett ehkä just hädän hetkellä tai semmosella hetkellä sitten voi niin ku ajatella, että turvaa

siihen uskoonsa, mutta tota ei se mun arjessa sillä lailla arkielämässä niin ku näy. Et kyl mulle hirveen tärkeätä on ne perinteet. Oon koittanut vaalia ja ylläpitää, että käytäs joulukirkossa ja olis tietyt kotonakin jotkut tämmöset systeemit. esim tällanen joku joulu-evankeliumin lukeminen . (A)

10. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen tulokset esitellään kehittelemieni uskonnollisuusryhmien Elämäntapakristittyjen ja Perinne kristittyjen näkökulmista. Tuloksissa esitellään ryhmien käsityksiä peruskoulun ala-asteen uskontokasvatuksesta oppiaineen, opettamisen ja yhteistyön teemoina. Teemat analysoidaan omina lukuina ja niissä esitellään teemojen yläkategoriat ja niihin kuuluvat alakategoriat. Tulosten esittelyyn sisältyy lainauksia haastatteluista, jotka selittävät merkitysluokkia. Luvun lopuksi esitellään ryhmien tulosten yhteenveto ja analyysia..

10.1 Uskontokasvattajien käsityksiä oppiaineesta

Yläkategoriat

Kategoria 1: Uskonto oppiaineena

Kategoria 2: Uskonnonharjoittaminen

Tutkimuksen ensimmäisessä teemassa tarkastellaan uskontokasvatusta oppiaineen ja uskonnonharjoittamisen näkökulmista. Tarkastelukohteina ovat uskonnon oppiaineen lähtökohdat, tehtävä, luonne ja merkitys sekä uskonnon harjoittamisen tehtävä ja ilmeneminen koulussa.

10.1.1 Elämäntapakristittyjen käsityksiä uskonnosta oppiaineena

Kategoria 1/ alakategoriat:

Lähtökohdaltaan tunnustuksellista
Uskonnonopetus tukee oman uskonnon tuntemista
Uskonnonopetus on arvokasvatusta
Uskonnonopetus on peruskoulun tehtävä

Elämäntapakristityillä on yksimielinen ja vahva käsitys siitä, että uskonnon opetuksella pitää olla kristillinen lähtökohta ja näkökulma. Evankelisluterilainen tunnustus antaa hyvän pohjan uskonnon opetukselle ja muiden katsomusten

tutkimiselle.

” Mä ajattelen, että jos tunnustetaan jotain, niin me tunnustetaan joku lähtökohta eli kaikki se opetus nousee jostakin näkökulmasta... Must se on hyvä, että valitaan joku ja se on varsinkin enemmistön lähtökohta eli tällöinen luterilainen tunnustus, joka antaa hyvän pohjan sitten tutkailla muitakin mahdollisuuksia.” (F)

Tunnustuksellisen uskonnon opetuksen pohjana ovat Raamattu ja kirkon tunnustukset. Tunnustuksellinen lähtökohta vaatii uskontokasvattajalta rehellisyyttä ja aitoutta, jotta uskonnollinen traditio voisi välittyä oppilaalle positiivisesti.

”No, ne lapset kyllä, jos uskonto joka on toisaalta tällöinen aika käsittämätön jotenkin tässä maailmassa ulkopuolinen niin ku ne perusteet, että nää on asioita joihin me uskotaan niin, jos ne on jotenkin, ei tehdä aidosti niin se ei kasvata sitä hyvin”.(F)

Uskontokasvatuksen käytännöissä ei nähdä tapahtuneen suuria muutoksia sen muututtua tunnustuksellisesta opetuksesta oman uskonnon opetuksiksi. Koulun uskontotunteihin ei ole enää vuosiin liittynyt uskonnonharjoitusta.

” Täytyy sanoa, ett aluks mä niin ku mietin, ett pitääks tää asia jotenkin mennä uudella lailla, mutt loppuviimein mitä nyt on sitten opetushallituksen ja muita näitä ohjeita tullut niin mun mielestäni suurin piirtein samalla tavalla tähän asti on tehty, ett ei kauheesti oo. Em mä tiedä, onko nyt tässä enää aikoihin minkäänlaista semmosta uskontotunnit olleet mitenkään , ett vois aatella jotain hartauksia. Kyllähän se kuitenkin tähän asiaan pitää sisältyä, ett hartauden harjoitus on sitten niin ku eri asia, mutta tota ainakin ei nyt hirveesti ole muuttunu...en voi silleen sanoa. (E)

Uskonnonopetuksen tehtävä on tukea oman uskonnon tuntemista opettamalla kristinuskon keskeisimpiä sisältöjä ja suhtautumistapoja eri asioihin ja ihmisiin sekä antaa välineitä eettisten ja moraalikysymysten käsittelemiseen elämässä.

”Opitaan erottamaan hyvä ja paha. Sitä lähimmäisen huomioonottamista ja ihan näitä...perusasioita. Elikkä, jos mä ajattelen tosiaan niin nämä kaikki niin kuin tuota tämä rakkauden kaksoiskäsky ja tämä kultainen sääntö, josta puhutaan.

Siihenhän ne kiteytyy, kristinuskon tärkeimmät asiat”.(D)

”Kyllä mä edelleenkin pitäisin tämmöset tietynlaiset Raamatun perustotuuksien opiskelun... jos kuitenkin kristinuskon pohjalta lähtevää uskonnonopetusta niin niitä meidän uskon keskeisiä sisältöjä edelleenkin kuuluu... ja sitten ihan tämmöstä eettistä kasvatusta kuitenkin uskonnon oppimääriin kuuluu aika paljon. Oikean ja väärän pohtimista noin yleensä ja sitten tietysti sieltä , että miten niin kun Raamattu sanoo tästä asiasta tai mikä niin kun kristityn ihmisen ajatus olis tästä asiasta oppimäärä, että siin on hirveen monta puolta ja kyllähän se myöskin tällasta ..tämmönen pohtiminen ja keskusteleminen ja myöskin erilaisten mielipiteiden sanominen , niitten kuuleminen jotenkin...jotenkin myöskin semmosta erilaisuuden sietämistä ja tuo ajattelee toisella tavalla tästä asiasta , ihan erilailla . Kyllä uskontotunneilla on paljon tämmöstä niin ku merkityksellistä asiaa.(E)

Koulun arvo-, moraal-, ja eettinen kasvatusta auttavat oppilasta uskonnollisessa kasvussa ja suhtautumisessa ihmisiin, joilla on erilainen vakaumus. Tärkeää on tuntee oma uskontonsa etenkin nykyisin selvittääkseen monenlaisten katsomusten joukossa. Vuorovaikutus ja tieto uskontotunneilla auttavat oppilasta erilaisten uskontojen lisääntyessä lähipiirissä.

”Mutta niin ku semmonen tieto ja mä oon lapsille usein niin ku sanonu, kun ne pohtii miks tämmöstä pitää niin , että tieto lisää niin ku semmosta suvaitsevuuutta myös toisin ajattelevia kohtaan ja myös se, että tietää , miten meidän uskonnossa, siihen uskontoon, mihin minä kuulun, miten siinä ajatellaan niin se lisää semmosta suvaitsevaisuutta myös niitä kohtaan, jotka ajattelevat asioista eritavalla, jotka kuuluu eri uskontokuntaan. Ja se on nykypäivänä vielä tärkeämpää kuin ennen, kun lapset todennäköisesti kohtaa niitä ihmisiä enemmän, joilla on eri uskonto kuin heillä ja joitten uskonto on vielä tämmöstä näkyvämpää ja .. Meidän uskonto on usein sellaista ...se ei usein julkisesti näy, mutta monen muun uskontokunnan uskonto ja uskonnonharjoittaminen on paljon näkyvämpää, eli tieto mun mielestä lisää suvaitsevaisuutta.” (E)

Uskonnonopetus kuuluu oleellisesti peruskouluun, koska se tukee koulun kasvatustavoitteita ja arvokasvatusta yhteiskunnassa.

”Kyllä mä koululla ja opettajalla säilyttäisin uskonnon opetuksen ilman muuta. Musta se on kuitenkin semmosta kokonaiskasvatusta. Se kuuluu siihen niin olennaisesti, ei sitä voi ottaa siitä irti.” (D)

”Oikeen ja väärän , pyhän ja epäpyhän ymmärtäminen voi sanoo, ett siinä on hyvin syvät juonteet myös sitten sille, että toimiiko yhteiskunnassa semmonen oikee omatunto vai eikö toimi. Ja jos voi sanoo, ett uskonnonopetus, pyhän tunteminen eräällä lailla katoaa niin se, täytyy korvata sitten myöhemmin jollakin muulla tavalla, kiristetään lakeja tai jotakin muuta niin, että porukan saa pysymään jollakin tavalla niin ku oikeilla raiteilla, ei se mun mielestä lähtee silloin väärästä päästä...”(E)

10.1.2 Perinne kristittyjen käsityksiä uskonnosta oppiaineena

Kategoria 1 / alakategoriat:

Uskonnonopetus on arvojen välittämistä ja vuorovaikutusta
Uskonnonopetus kuuluu peruskouluun

Perinne kristittyjen mielestä kristinusko on tärkeä osa länsimaista ja suomalaista kulttuuria, ja evankelisluterilaiseen kirkkoon kuuluu oppilaista suurin osa. Tämän perusteella peruskoulussa on oleellista opettaa kristinuskon historiaa, sen keskeisempiä sisältöjä ja perinnettä, joka kuuluu olennaisena osana suomalaiseen kulttuuriperintöön.

”Kyll se on myöskin tämmönen kansallinen perinne ja tämmösen niin ku..jos nyt aatellaan, ett me ollaan Suomessa ja ollaan luterilainen maa kuitenkin pääsääntöisesti niin se on semmonen perinne myöskin ja sen perinteiden vaaliminen sen kansalliskulttuurin vaaliminen...ett just nää kaikki juhlapyhät ja siihen liittyvät toimet ...ett kyl se tavallaan on semmonen tehtävä uskonolla tavallaan et uskonnonkin avulla meistä kasvatetaan tämmösiä suomalaisia, kun nyt ollaan .”(A)

Uskonnonopetus on tietojen välittämisen lisäksi arvojen opettamisen väline. Keskustelujen ja pohdintojen avulla oppilaiden kanssa voi käsitellä uskonnollisia, eettisiä ja moraalisia kysymyksiä. Kasvattaja toimii uskonnonopetuksessa enemmän arvojen välittäjänä kuin totuuksien toteajana.

”Pääasiassahan se on lähinnä tämmöstä kirkkohistoriaa ja sitten eri uskontojen

esittelyä tai kristinuskon eri piirteiden esittelyä. Se on lähinnä sen tyyppistä. Mutta jos mä ajattelen, ett mitä mä tahdon sillä välittää niin, niitten asioitten pohjalta just sitä arvomaailmaa ja miten suhtautua toiseen ihmiseen niin...tämmösiä eettisiä arvoja ne on mitä minä haluan niille ja yrittää saada heidät miettimään asioita , maailman menoa ja yhteiskuntaa ja toisaalta omaa elämää ja omia tekemisiä niin ku sitä taustaa vasten, elämän arvojen antamista. sitä mä niin ku omalla kohdalla painottaisin.”(B)

Uskonnonopetus vuosiluokilla 1-6 kuuluu nykyisessä muodossa peruskouluun luokanopettajan tehtäviin. Luokanopettaja opettaa monia oppiaineita ja on opetuksen asiantuntija, siksi uskonto oppiaineena sopii luokanopettajan tehtäväksi.

”No tällasenaan se on opettajan tehtävä, kun sun ei tartte mennä sinne sen syvemmin. Ei tartte näistä lapsista tehdä niin ku mitään uskovaisia niin kyllä se kuuluu ihan tähän. Se on kuitenkin sitä meidän perintöä ja kulttuuria, missä me elämme, että unohtamatta sitten niitä muita uskontoja.”(C)

Tulevaisuus tuo mukanaan muutoksia uskontojen monimuotoisuuden lisääntyessä koulussa ja silloin uskonnonopetuksen tilanne yhteiskunnassa on arvioitava uudelleen.

S: No, voisiko se uskonnonopetuksen hoitaa esimerkiksi tulevaisuudessa ostopalveluna luterilaisilta seurakunnilta?

B: Voidaanhan se hoitaa kuin minkä muun tahansa. Hoidetaanhan se nyt jo niin osittain. Ortodoksisen oppimäärän opettajaa harvoin löytyy koululta.

Satu: Entä, jos valtaväestön uskonnonopetus tehtäisiin samalla tavalla?

B: Millä tavalla sitä nyt sitten asiat järjestettäisiin. Miten se niin ku nähdään ,mikä on niin ku tarkoituksenmukainen ratkaisu siinä. Tietysti siinä tarvitaan varmaan siinä täytyy parempaa asiantuntemusta, laajempaa näkökulmaa ja asianhallintaa. Em mä nää sitä mahdottomana tilanteena millään tavalla tai eikö se voi niinkin olla. Tän homman kun voi järjestää niin monella tavalla ilman, että se menis pieleen missään kohdassa.

10.1.3 Elämäntapakristittyjen käsityksiä uskonnonharjoittamisesta koulussa

Kategoria 2/ alakategoriat:

Uskonnollisten perinteiden välittämistä ja vahvistamista
Uskonnonharjoittaminen kuuluu koulun arkeen

Uskonnonopetus ei ole hartaudenharjoittamista, mutta uskontokasvatuksen tehtävä koulussa on myös siirtää uskonnollisia perinteitä ja mahdollistaa uskonnonharjoittaminen.

”Em mä tiedä, onko nyt tässä enää aikoihin minkäänlaista semmosta uskontotunnit olleet mitenkään, ett vois aatella jotain hartauksia. Kyllähän se kuitenkin tähän asiaan pitää sisältyä, ett hartauden harjoitus on sitten niin ku eri asia, Kyllä se uskonnonharjoittaminen mun mielestäsi pitäisi näkyä esimerkiks kirkkovuoden juhlien yhteydessä ja sillä tavalla, että varmaan siitä myöhemminkin sitten puhutaan, ett tota esimerkiks osallistumista johonkin adventtihartauteen taikka pääsiäishartauteen ...”(E)

Uskonnonharjoittaminen on ennen kaikkea kristillisten perustapojen omaksumista. Haastatellut puhuivat ruokarukouksesta, virsilaulusta, päivänavauksista, kirkkovuoden hartauksista ja koululaiskirkoista.

” Must se vois olla ihan tämmösiä perustapoja; ruokarukousta, suvivirttä, joulukirkkoo, kevätkirkkoo semmosia, jotka on vuosikymmeniä, vuosisatoja kohta niin kun tapana ja sinne koulun arkeen ne tulee niin luonnostaan.”(F)

Yksi haastatelluista painotti erityisesti ruokarukouksen kuulumista tärkeäksi osaksi suomalaista kulttuuriperintöä eikä ainoastaan uskonnonharjoittamisen muodoksi. Hän antoi ruokarukoukselle teologisen ja inhimillisen merkityksen. Ruokarukous oli muidenkin haastateltujen mielestä tärkeä kristillinen perustapa, joka kuuluu luontevasti koulun toimintaan.

”...mä näkisin niin ku varmaan monet opettajat toivon mukaan pitääkin, että siellä

on ihan selkeesti ruokarukous. Se on sellanen niin ku , niitä perusasioita, jotka pitäis kuuluu kulttuuriperintöön eikä ainoastaan siihen, että tässä nyt aletaan harrastamaan uskontoa, että tietynlailla niin ku .. Se on samalla toteamista, että me oikeastaan saadaan leipä ilman omista ansioistamme, vaikka kuinka työtä tehdään vaan, että se tulee Korkeimmast kärest. Että sillä ei pitäis olla ainakaan nöyrille ihmisille minkäänlaista ongelmaa ruokarukousta lausua.” (G)

Päivänavaus on luonteva tapa siirtää ja vahvistaa virsilaulua. Haastateltujen kouluissa virsiä lauletaan koko koulun yhteisissä päivänavauksissa, jotka ovat viikoittain joko opettajien tai seurakunnan työntekijöiden järjestäminä. Virsiä harjoitellaan etukäteen uskonnon tai musiikin tunneilla ja näin kaikki oppilaat voivat osallistua yhteiseen virsilauluun päivänavauksissa. Virsilaulu päivänavauksien yhteydessä toteuttaa opetussuunnitelman uskontokasvatuksen tavoitteita tutustua hengelliseen musiikkiin.

Virsiä opettelemisen tärkeyttä, ei vain perinteen siirtämisenä, vaan niiden tuodessa turvallisuutta ja merkitystä myös aikuisuudessa ja etenkin vanhuudessa.

Koulun arkeen ja juhliin nivoutuu luontevasti kirkkovuoden teemat ja niihin kuuluvat perinteiset virret esimerkiksi suvivirsi, enkeli taivaan jne.

”Kyllä seimikuvaelma jouluun ja juhlaan kuuluu ja suvivirsi veistaan keväällä ilman muuta.” (D)

10.1.4 Perinne kristittyjen käsityksiä uskonnonharjoittamisesta koulussa

Kategoria 2 / alakategoriat:

Kulttuuriperinnön siirtämiseen koulussa kuuluu osana uskonnonharjoittaminen.
Uskonnonharjoitusta on koulun arjessa.
Uskonnollinen traditio on osa koulun juhlaperinnettä.

Uskonnonharjoittaminen on osa suomalaisen kulttuuriperinnön välittämistä. Se tukee oman uskonnon tuntemisen lisäksi suomalaiseksi kasvua.

”Uskonnollisuus näkyy niinä tapoina ja perinteinä, mitä niin ku kautta aikain tavallaan on suomalaiseseen kulttuuriin ja tämmöiseen yleiseen, mikä niin ku on suomalainen identiteetti tavallaan on vuossatojen ajan ollu. Muuttunu nykyvuosina tietysti hirveesti moneen suuntaan, mut että nään ainakin omalta kohdalta että ne asiat, jotka on ollu tavallaan iät ja ajat siinä hommassa mukana niin kyllä semmoset asiat pitää näkyä ja kuulua.” (B)

Uskonnonharjoittaminen ei ole jokin erillinen tapahtuma vaan kristillisiä perinteitä, jotka luontevasti ovat osana koulun päivänavauksia, juhlia ja ruokailua. Perinne kristityt nimesivät päivänavaukset, virsilaulun, ruokarukoukset ja kirkkovuoden teemoihin liittyvät hartaudet.

Päivänavauskäytännöissä yhteistä Perinne kristityille oli kokemukset koko koulun yhteisistä päivänavauksista, jotka järjesti pääsääntöisesti luokanopettaja ja vaihtelevasti joku vierailija.

Päivänavaukset koetaan lähinnä eettisten ja sosiaalisten teemojen pohdiskeluiksi, joihin voi liittyä uskonnollisia aineksia esim. liittyen kirkkovuoteen ja virsilauluun.

” Se näkyy just sillä lailla, että...Me ei puhuta aamuhartauksista vaan päivänavauksista ja ne aiheet menee niin ku maan ja taivaan väliä. Väliin pidetään enempi niin ku hengellisempiä avauksia. Välillä lauletaan avauksissa virsiä, koska ne pitää opetella ja ne kuuluvat opetussuunnitelma asiaan.” (B)

Päivänavauksilla on selkeästi uskonnollinen luonne ja sisältö, kun päivänavauksen järjestää seurakunnan työntekijä.

” No, mun mielestä meillä on ainakin mukavasti sillä tavalla, että meillä on kerran viikossa yhteinen päivänavaus elikkä me kaikki kokoonnutaan tonne saliin ja sitten meille tulee seurakunnan edustaja, joka aina niin ku sitten pitää sen päivänavauksen ja kertoo sitten omalla tavallaan tästä ja siellä käy sitten joskus näitten muidenkin.. Adventtiseurakunta, Helluntaiseurakunta, että ovat tervetulleita. (C)

Virsilaulu perinteen välittäjänä kuuluu osana koulun juhlakulttuuria,

päivänavauksia, hartauksia ja koululaiskirkkoja. Perinteiset kirkkovuoden teemat ja niihin liittyvät virret kuuluvat luontevasti koulun juhla- ja hartauskulttuuriin osana perinnekasvatusta.

” Tässä on nyt viime aikoina ollut paljon keskustelua siitä, että ovatko joulujuhlat...voivatko ne perustua siihen kristilliseen sanomaan, mikä joulujuhlalla mun mielestä on kaiken markkinahumun ja kaupallisuuden keskellä niin minust se on iän kaiken ollu se arvolataus siinä juhlassa ja se pitää ja saa olla. en minä nää sittä sellasena...ja yhtä lailla pääsiäisen ja muun käsittelyssä niin...ne on ja ne kuuluu semmoset asiat. ja se, ett saako laulaa suvirttä vai ei. Mä en niin ku ymmärrä tätä keskustelua ollenkaan. Olkoon se sitten uskonnollisuutta tai mitä tahansa, mut se on kuulunu tähän kulttuuriin iät ja ajat. Minusta se saa kuulua vastakin, koska kulttuuriperimän siirtämistä yhtälailla tää koulun pito on myöskin.”
(B)

Haastateltava A tähdentää B:n tavoin uskonnon perinteellistä luonnetta ja painottaa hartauden kuulumista osana koulun juhlaa.

” ...ja kyllä juhlissa sitten on hyvä olla... on ne sitten kevätjuhlissa, on ne sitten joulujuhlaa tai itsenäisyysjuhlaa tai adventtijuhaa tai mitä kaikkea mahdollista siltä väliltä niin kyl niihin kaikkiin kuuluu jonkinlainen hartaudellinenkin osa....ja se on niin ku mukana ja se minusta kuuluu siihen perinteeseen. Se ei ole uskonnonvapauden rikkomista vaan se on tää suomalainen perinne, ett meillä lauletaan suvivirttä kevätjuhlissa.” (A)

10.2 Uskontokasvattajien käsityksiä uskonnollisen tradition välittämisestä

Yläkategoriat:

Kategoria 1: Luokanopettaja uskontokasvattajana

Kategoria 2: Ala-asteen oppilas uskontokasvatuksessa

Tutkimuksen toinen teema käsittelee luokanopettajaa uskontokasvattajana ja oppilasta uskontokasvatuksen kohteena. Näkökulmana ovat luokanopettajan vakaumus, arvot, asenteet, opetuskokemus ja ominaisuudet sekä oppilaan uskonnolliset lähtökohdat, suhtautuminen, ajattelu, tietous ja muiden uskonnollisten

yhdyskuntien oppilaat uskontokasvatuksessa.

10.2.1 Elämäntapakristittyjen käsityksiä luokanopettajasta uskontokasvattajana

Kategoria 1/alakategoriat:

Opettajan vakaumus
Opettajan kokemus
Opettajan ominaisuudet

Opettajan kristillinen vakaumus on tärkeä ja helpottaa opettajan työtä. Opettaja, jolla on kristillinen vakaumus antaa esimerkin kristitystä ihmisestä, jonka kautta voi tarkastella uskonnollisuutta.

” , että sen takia niin ku tunnustuksellisuus ei millään voi olla silleen niin ku pahasta, koska sitten toisaalta on ihan hyvä, että ne jotka on oppilaina niin, että he ymmärtää sen viitekehyksen , mistä tämä tulee elikkä ne ymmärtää myös sen, että opettaja kuuluu kirkkoon . Okei hän opettaa kirkon mukaisesti, minäkin kuulun kirkkoon meillä on niin ku tässä tällöinen yhteys olemassa tai sitten, jos joku toinen tuota, vaikka ei kuulu kirkkoon on kuitenkin uskonnonopetuksessa mukana niin hän voi sanoa, että voi peilata kuitenkin sen opettajan uskon kautta sitä oppiainettaan.”(G)

Haastateltava E:n mielestä myös vakaumus helpottaa opetusta ja lisää uskonnonopetuksen luotettavuutta.

” Kyllä se mun mielestäni helpottaa...varmaan kaikki oppilaat täällä esimerkiks. tietää että... mä olen papin vaimo. Mulla on semmonen suuri linkki seurakuntaan ja kirkkoon ja he tietää, ett mä varmaan ajattelen näistä uskonnollisista asioista tietyllä tavalla ja he ottaa niin kun mun sanani siltä pohjalta, että mä ehkä puhun siitä mistä tiedän silloin, kun vaikka puhun uskontotunnilla asioista.”(E)

Opettajan vakaumus saa näkyä opetuksessa ja hän voi ilmaista oman mielipiteensä oppilaille uskonnollisista kysymyksistä silloin, kun se palvelee opetusta ja kunnioittaa oppilaan vakaumusta.

” Mutta kyllä se vakaumus mun mielestä saa näkyä , mutta ei se saa tietenkään olla sellasta pakkosyöttöä. ” (D)

”...tietysti ihminen, joka opettaa uskontoa myös sillä lailla siitä omasta vakaumuksestansa käsin niin, kyllä hän varmaan sitten jotenkin kohtaa niin ku ihmisiä myöskin ...haluaa kohdata jokaisen ihmisen niin ku sillä tavalla yksilöllisenä ja mä uskon, että oppilaatkin niin ku jotenkin ymmärtää silloin kun opettaja esimerkiksi kertoo asioista niin ku omakohtaisesti taikka vaikka ei kertois omakohtaisesti, mutta pohjalla sitä omaa elämää. Oppilaatkin sen niin ku vaistoa ja tietää ja näin, että silloin tulee ...tulee sitäkin kautta...” (E)

Luokanopettajan työ- ja elämäkokemuksella on positiivista vaikutusta uskonnonopetukseen. Pitkään opettajana toimiminen tuo rohkeutta ja varmuutta tuoda oma vakaumus esille. Haastateltava D:n käsityksen mukaan elämäkokemus lisää opettajan ymmärrystä ja syvyyttä toimia uskontokasvatuksessa.

Uskonnonopetus ala-asteella on luokanopettajan tehtävä. Nykyisin on haastateltujen käsityksen mukaan mahdollista valita oppiaineita osittain omien taitojen ja mieltymysten mukaisesti, joten uskonnonopetukseenkin valikoituu monia uskontoon myönteisesti suhtautuvia opettajia.

” Mä luulen, että nytkin tapahtuu kouluissa sitä sellasta luonnollista ja hyvää valintaa, ett se, joka tuntee omimmakseen uskonnonopetuksen samalla lailla, kun joka tuntee omimmakseen käsityön opetuksen tai kuvaamataidon tai matematiikan niin saa lisää niitä tunteja. ” (G)

10.2.2 Perinne kristittyjen käsityksiä luokanopettajasta uskontokasvattajana

Kategoria 1/alakategoriat:

Arvojen ja asenteiden välittäjä
Uskonnollisten näkökulmien esittelijä
Vuorovaikutuksen mahdollistaja

Oman elämäkatsomuksen pohtija

Perinne kristityt ovat hyvin yksimielisiä siitä, että opettajan tehtävä uskontokasvatuksessa on esitellä, tarjoilla ja välittää eettisiä arvoja ja asenteita kristinuskon arvomaailman pohjalta.

” Mutta jos mä ajattelen ,ett mitä mä tahdon sillä välittää niin, niitten asioiden pohjalta just sitä arvomaailmaa ja miten suhtautua toiseen ihmiseen ...tämmösiä eettisiä arvoja ne on mitä minä haluan niille ja yrittää saada heidät miettimään asioita , maailman menoa ja yhteiskuntaa ja toisaalta omaa elämää ja omia tekemisiä niin ku sitä taustaa vasten, elämän arvojen antamista. sitä mä niin ku omalla kohdalla painottaisin.” (B)

Opettaja on uskonnollisten näkökulmien esittelijänä. Hänen tehtävänsä on kertoa ja esitellä kristinuskon keskeisimpiä painotuksia ja periaatteita, mutta ei ehdottomuuksina vaan antaa tilaa ajattelulle ja pohdinnalle. Haastateltava C painotti uskonnonopetuksessa historiallista näkökulmaa, mutta halusi selvästi erottaa opetuksesta tunnustuksellisen otteen.

” jos mun henkilökohtaisesta näkemyksestä puhutaan, että mä opetan ne asiat niin ku historiallisina tosiasioina ja sitten ihan pienestä asti mä sanon se lapsille että tää on niin ku historiaa. Tämä on niin, ku todistetusti tapahtunut näin, mutta sitten se puoli siitä, että oliko se Jeesus jumalan poika niin se on sitten jokaisen kodeissa päätetään se, miten heillä uskotaan ja aikanaan sitten te ite näette, miten haluatte uskoa.” (C)

Kodin uskonnollinen kasvatuserinne ja ilmapiiri ovat tärkeitä. Opettajan tehtävänä on kunnioittaa ja ottaa huomioon oppilaiden uskonnolliset taustat. Opettajan tulee sallia oppilaiden mielipiteitä, ajatuksia ja suhtautumistapoja uskonnollisiin kysymyksiin. Uskonnonopetus ei ole yhden, ainoan ja oikean ajattelutavan välittämistä vaan yhteiseen keskusteluun ja pohtimiseen kannustamista.

” ...ei meidän tehtävä oo täällä koulussa niin ku asettaa lasta semmoseen ristiriitaiseen tunnelmaan ja tilaan vaan esimerkiks jos kotona ollaan valtavan niin ku vastaan tai hengessä ei hyväksytä vaikka sit oltas luterilaisen kirkon,

seurakunnan jäseniä niin välttämättä siltikään ne asiat ei siellä kotona. Esim. ei sallita iltarukousta ...jos opettaja koulussa vaatimalla vaatii, et jokaisen on harjoiteltava joku iltarukous ulkoa tai käytettävä sitä tai joku tämmönen. Minusta se on sit kuitenkin väärin, väärin me päinvastoin niin ku tavallaan annetaan mahdollisuuksia ja me näytetään niin ku niitä teitä mitä ne lapset voi valita että, että koti antaa jonkinlaisen suuntaviitan elämään ja, ja...uskonnonopettaja voi antaa sitten toisenlaisen ja sitten kun ne lapset niitä kehittyessään ja kasvaessaan niin ku joutuu niitten eteen ja pohtii ja varmaan rippikouluunkin kenties menee niin, niin sitten siinä vaiheessa on kypsiä valitsemaan”(A)

Opettajan omat lähtökohdat ja taustasitoumukset tulevat esiin opetuksessa. Hänen on tiedostettava oma näkökulmansa ollakseen uskottava ja rehellinen. Perinne kristityt painottavat monessa asiassa oman historian ja kasvatuksen sekä perinteiden merkitystä uskonnonopetuksessa.

” ... ett jos itse harrastaa..harrastaa on väärä sana, niin ku kokee ne asiat jokapäiväiseksi osa-alueeksi omassa elämässään niin ku tavallaan ajattelee elämää sitä kautta ja ymmärtää elämää sitä kautta ja näin niin tota silloin on aika luontevaa, aika ymmärrettävää että tulee ihan sen opettajan arkeen ja siihen työhön... (A)

Opettajalla on oikeus C:n mielestä pysyä tunnustuksen ulkopuolella opettaessaan uskontoa. C ottaa esille myös opettajan itsenäisyyden opetuksen suhteen. Luokkatilassa kukaan ei valvo opettajan vakaumuksen voimakkuutta ja ohjaavuutta.

” Sitten tässä opettajan ammatissa on se sitten, kun ton oven laitat kiinni, niin kukaan ei tiedä, mitä sä siellä luokassa puhut ja teet, se on niin ku valitettavaa. Ja varmasti semmosia tapauksia on niin ku, että sitä valtaa käytetään väärinkin.!(C)

Tunnustuksellinen uskonnonopetus on sitova ja rajoittava näkökulma. Tunnustuksellisuus on tapa ajatella ja opetusmenetelmä, joka vaatii tradition välittäjän mukaiseen ajatteluun. Kristillisen tradition ja perinteiden sekä arvojen merkitystä, mutta tunnustuksellisuus heidän käsittämällään tavalla estää uskonnollisen tradition siirtymistä ja saa oppilaissa aikaan negatiivisia kokemuksia.

” No tietysti jos se niin ku sanotaan tommonen yltiöpäinen uskonnollisuus niin liittyy siihen tarkotan sillä, että se on niin ku...niin ku tietyllä tapaa hyvin, hyvin niin ku tiukkapiipoista, huumorintajutonta ja sillä tavalla niin ku ahdasmielistä. On tavallaan arvoja, jotka on ehdottomia, joista ei voida keskustella ja joitten pohjalta

ei voida niin ku käydä laajempaa keskustelua ja miettiä niitä asioita vaan, että tavallaan tällänen yhden totuuden julistaminen tietyllä tapaa sen mä sellasena millä ennemminkin lyödään korville koko asiaa, kuin tavallaan annetaan sitä henkistä arvomaailmaa lapsille.” (B)

Onnistuakseen kristillisen tradition välittämisessä niin, että se kunnioittaa oppilasta on opettajan mahdollistettava vuorovaikutus oppilaiden välillä sekä opettajan ja oppilaiden välillä. Vuorovaikutuksen luonteeseen uskontokasvatuksessa vaikuttaa opettajan persoonallisuus ja taito käsitellä ihmiselämän peruskysymyksiä syntymästä kuolemaan.

10.2.3 Elämäntapakristittyjen käsityksiä oppilaista uskontokasvatuksessa

Kategoria 2/ alakategoriat:

Oppilaan uskonnolliset lähtökohdat
Oppilaan uskonnollinen ajattelu
Oppilaan suhtautuminen uskontokasvatukseen

Oppilaan käsityksistä heijastuu kodin käsitykset uskonnollisuudesta. Erityisesti kodin negatiivinen asenne näkyy uskontotunneilla.

”S: Tuleeks niitten (oppilaiden) kotitausta jotenkin läpi (uskonnonopetuksessa)?

D: Joo ..kyllä tämmösen kylmyyden aistii...” (D)

Kristilliseen kasvatukseen Elämäntapakristittyjen mielestä liittyy opetus, jossa kristinuskon perusasiat ja painotukset tulevat selkeästi ja rehellisesti esille. Uskontokasvatuksessa tulee kuitenkin kunnioittaa kodin vakaumusta ja oppilaiden mielipiteitä ja pohdintoja uskonnosta.

Oppilailla on erilaisia käsityksiä uskonnosta ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Uskonnonopetuksessa voidaan Elämäntapakristittyjen mielestä antaa oppilaille mahdollisuus pohtia näitä hengellisten ajatuksia ja tarkistaa uskonnollisia tietojaan. Uskonnonopetus voi korjata vääriä käsityksiä ja antaa oikeaa tietoa.

” . Musta on kuitenkin edelleenkin tärkeätä, että oppilailla on semmonen tilaisuus

pohtia myöskin tämmösiä hengellisiä asioita, koska lapsilla sitten kuitenkin yllättäen on niin kun asioita, mitä ne mielessänsä miettii ja on niin ku semmosia pelkoja ja ahdistuksia ja ...jotkut tämmöset niin ku kysymysmerkit liittyy myöskin tämmösiin hengellisiin asioihin, mitä he on kuullu taikka lukenu taikka saanu jostain. Must on tärkeätä, että on niin ku tilaisuuksia, jossa niistä niin ku voi keskustella, jossa on semmonen hyvä ilmapiiri, vaikkapa siinä luokassa missä ollaan niin voi pohtia ja uskaltaa kysyä ja myöskin sitten, että on mahdollista saada niin ku oikeeta tietoo. Sitten monesti tämmöisistä asioista voi olla aika kummallisia käsityksiä. On luettu kirjoista kertomuksia ja kuultu kavereitten puheita niin ne voi olla aika ihmeellisiä ja hämmentäviäkin käsityksiä ja sitten kuitenkin se tieto, oikee tieto sitten auttaa ja tota ...ja tämmönen yleensäkin, että opitaan ymmärtämään myös erilaisia näkökantoja. Eihän uskonnonopetus oo sitä että me hyväksymme vain sen mielipiteen, mikä on kirjassa taikka , mikä nousee sieltä Raamatun lehdiltä vaan kyllä me hyväksymme kaikkien mielipiteitä ja ihmiset, jotka ajattelevat monella eri tavalla.” (E)

Uskonnollisen tietous on vähentynyt nykyoppilailla. Monet Raamatun kertomukset ja Jeesuksen opetukset, jotka olivat ennen tuttuja lapsille jo kouluun tultaessa, ovat täysin uusia monille alkuopetuksen oppilaista. Lapsen uskonnolliseen tietoisuuteen Elämäntapakristittyjen mukaan vaikuttaa oppilaiden kristillinen kotikasvatus tai sen puuttuminen. Uskontokasvattajat eivät aina ymmärrä ottaa toiminnassaan huomioon edellä mainittua tilannetta ja puhuvatkin oppilaille asioita liian vaikeaselkoisesti.

” ...se mitä ykkös-kakos luokalla opetettu niin tuntuis olevan pian kolmos-nelos luokalla uutta asiaa niin ku, että papit pidetään aika tavalla liian korkeeta kynnystä, mitä me mennään ja puhutaan tai jostain Jeesuksen toiminnasta ja luullaan, että kaikki tietää. Saattaa olla, ett se on unohdettu jo kovin hyvin tai sitten joku ei oo kuullu mitään.” (G)

Oppilaat suhtautuvat uskontoon oppiaineena Elämäntapakristittyjen käsityksen mukaan vaihtelevasti. Yhteinen käsitys on kuitenkin se, että uskonto oppilailta kysyttäessä ei kuulu mieluisimpiin aineisiin. Haastateltava E:n käsityksen mukaan alkuopetuksessa oppilaat pitävät uskontoa mukavampana oppiaineena kuin lähestyttäessä teini-ikää. D:n mukaan oppilaat antavat nykyisin opettajalle suoraa palautetta, jos oppiaine ei kiinnosta ja se ilmenee uskonnon oppiaineen tärkeyden ja mielekkyyden puntarointina.

10.2.4 Perinnekritytjen käsityksiä oppilaista uskonto-kasvatuksessa

Kategoria 2/ alakategoriat:

Oppilaan arvot ja asenteet
Tukee oppilaan elämää
Kiinnostus ja tietous uskonnosta vaihtelevat
Pelissäännöt muiden uskonnollisten yhdyskuntien oppilaiden kanssa

Perinnekritytjen mielestä oppilas ja hänen perheensä päättävät itsenäisesti suhtautumisestaan uskonnonopetuksen esittämiin käsityksiin. Oppilaan arvoja ja asenteita pitää kunnioittaa ja hänellä on oikeus omaan mielipiteeseen uskonnon asioista.

”Mutta ehkä suhtautuminen sillä tavalla ett se olis erityinen...on muutama kaveri, ymmärrän kotitaustasta, että he kyseenalaistavat koko asian, se suotakoon heille ei siinä mitään sen kummempaa oo. ”B)

Perheen kasvatuksen merkitystä ja sen kunnioittaminen on tärkeää uskontokasvatuksessa. Oppilaiden erilainen tieto ja kokemus uskonnosta pitää opettajan ottaa huomioon opetuksessa, jotta oppilas ei joudu epämiellyttävään tilanteeseen.

” Kyl se tulee aika vahvasti esille varsinkin tämmöset pienet niin ku...saattaa aika helpostikin niin ku sanoa, vaikka et ei mejän isä ainakaan usko Jumalaan ja ei meillä koskaan käydä kirkossa ja et kyl ne aika vahvasti sieltä sitten tulee. Mutta myös sitten vähän voi olla toisinkin päin, jos jollain (opettajalla) on et tällä hetkellä ei ole, mutta on ollut lapsia joilla ihan oikeesti uskonasiat on niin ku ihan joka päivän asioita ja kuuluu uskonasiat läheisesi sen perheen elämään niin tota ne sattaa jopa vähän sitten kokea sitten, sen koulun uskontokasvatuksen sitten vaikeana.” (A)

Uskontokasvattajan tehtävänä on tukea oppilaan kasvua ja arkielämää. Uskonnonopetus on Perinnekritytjen kokemusten mukaan ollut apuna silloin, kun koulussa on puhuttu oppilaan lähipiirissä tapahtuneesta kuolemasta, vaikeasta sairaudesta tai tapaturmasta.

Oppilaiden kiinnostus uskontoon vaihtelee, mutta pääsääntöisesti Perinne kristittyjen käsitysten mukaan uskontoon suhtaudutaan kuten muihinkin oppiaineisiin. Alkuopetuksessa opetuksen sisällöt Vanhan testamentin kertomukset jne. vaikuttavat siihen, että oppilaita kiinnostaa uskonto enemmän alemmilla luokilla. Haastateltavien A ja C mukaan oppilaiden uskonnollinen tietous kouluun tultaessa on vähentynyt. Monet uskonnon aihepiirit, jotka olivat ennen tuttuja, ovat nykyisin ala-aste ikäisille aivan tuntemattomia.

” No sanotaan näin, että kyllä ne tykkää uskonnosta, mutta ei ne hirveesti sen perään kysele, mutta tota noin niin...Yhä enenevässä määrin minä koen, että uskonnon opetuksen aihepiirit ja asiat on oppilaille aika uusia ja outoja eikä semmosta keskustelua enää pysty syntyään, kun joskus ehkä sillon oman uran alkupuolella, jossa pysyttiin vähän keskustelemaan, kun lapsilla oli sitä keskustelua tapahtunut ja tieämystä sieltä kotoa käsin. Nyt on oikeastaan semmosia aika pitkälle tabula rasoja, tyhjiä tauluja, joille sinä opettajana kerrot ja puhut näistä asioista, monesti ensimmäistä kertaa. Et sillai se on muuttunu. ” (A)

Perinne kristittyjen käsityksen mukaan opettajien on käytävä keskusteluja muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien oppilaiden ja heidän kotien kanssa ja sovittava koulun uskontokasvatuksen käytännöistä ja korvaavista menettelytavoista. Perinne kristittyjen mielestä opettajan tulee sopia asiat niin, että koulun arki sujuu kaikille osapuolille mielekkäästi ja tarkoituksenmukaisesti.

” Mulla on vuosien varrella ollut Jehovan todistajia luokassa ja ei meillä oo koskaa oikeestaan ollu sen kanssa mitään ongelmaa. Me on sovittu pelisäännöt vanhempien kanssa ja systeemit on toiminu. Mä en rupee heidän oppia opiskelee enkä sen sisältöä, enkä minä rupee paimentaa, mitä teidän lapset tekee tai mitä saa tehdä. ” (B)

10.3 Uskontokasvattajien käsityksiä yhteistyöstä

Yläkategoriat:

Kategoria 1: Yhteistyö Evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa

Kategoria 2: Yhteistyö muiden uskonnollisten yhdyskuntien kanssa

Tutkimuksen kolmas näkökulma tutkii yhteistyötä evankelisluterilaisen seurakunnan ja muiden uskonnollisten yhteisöjen kanssa. Tutkimuksen näkökulmina on seurakunnan työ ja työntekijä koulussa, kokemukset yhteistyöstä ja sen tulevaisuudesta ja merkityksestä sekä yhteistyö helluntaiseurakunnan ja muiden koulun kanssa yhteistyössä olleiden uskonnollisten yhteisöjen kanssa.

10.3.1 Elämäntapakristittyjen käsityksiä yhteistyöstä evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa

Kategoria 1/alakategoriat

Koulun uskontokasvatus on osa seurakunnan työtä
Seurakunnantyöntekijä on uskontokasvattajana koulussa
Kokemuksia koulun ja seurakunnan yhteistyöstä
Yhteistyön tulevaisuus

Seurakunnan työ koulussa voidaan rinnastaa muuhun seurakunnan työhön. Koulu antaa seurakunnan lapsi- ja nuorisotyölle mahdollisuuden kohdata opettajia ja oppilaita arkityössä. Elämäntapa- kristittyjen käsityksen mukaan koulussa annettava uskontokasvatus tukee kirkon kasvatustoimintaa. Seurakunnasta koulutyön tekemiseen osallistuvat papit, nuorisotyöntekijät ja diakoniatyöntekijät.

”... ku just seurakunnantyöntekijän kannalta se on , jos meiltä ovet suljettais tai kouluilta kaikki tämmönen uskonnollinen materiaali poistettas niin kyllä se meille olis iso, iso lovi. Ihan kontaktien muodossa ja kuinka meidät vaikka tunnetaan. Pelkkä aamunavaus on ihan mahtava juttu, isossa koulussa voi satoja nähdä ja kuulla.” (F)

Elämäntapakristityt nimesivät koulun ja seurakunnan yhteistyön muodoiksi päivänavaukset, koululaiskirkot, koulussa järjestettävät hartaudet ja seurakunnan työntekijöiden tuntivierailut. Yhteistyö voi olla myös seurakunnan järjestämää kerhotoimintaa koulun tiloissa.

” Isoilla ala-asteilla seurakunnalla on viikoittaiset aamunavaukset ja kouluilla

pidetään kerhoja. Se ei ehkä tietenkään oo sen luokan opetuksen kannalta, mutta silti mä ajattelen, et se kuuluu siihen kouluun ja lapsetkin mieltää sen , ett mä meen kouluun seurakunnan kerhoon koulun tiloihin ja oppitunteja käydään viettämässä välillä, koulut käy esimerkiks mejän tiloissa pitämässä vaikka bändin oppitunteja taikka tämmösiä käytännön yhteistyötä, kun on on päässyt syntymään luottamus, ett voidaan tällast tehä ja. Siinähan sitä onkin. (F)

Elämäntapakristittyjen käsityksen mukaan seurakunnan työntekijät ovat tervetulleita oman paikkakunnan kouluihin ja heidän yhteistyönsä kouluissa on tärkeää ja toivottavaa. Seurakunnan työntekijä toimii koulussa omalla persoonallaan, rehellisesti, aidosti, kristillisen vakaumuksen pohjalta ja tunnustuksellisesti, oppilasta ja koulunhenkilökuntaa kunnioittaen.

” Seurakunnan työntekijähän näkee uskontokasvatuksen lähinnä päivänavausten kautta ja sillä tavalla voi sanoa, että vaikka ne on päivänavauksia niin ku seurakunnantyöntekijä tulee paikalle niin pidetään aika luonnollisena, että siihen kuluu virsi taikka hengellinen laulu ja josta oon ollu kiitollinen, että täällä ihan koulun puolesta harjoitellaan. Ja sitten ei karsasteta sitäkään, että siellä olis rukouskin mukana, joka sen hartaudeks tekee. Ja ite ole aika tärkeenä pitäny sellasta asiaa, että siinä tulee sen papin identiteetin kautta vois sanoa, ett tulee se kristillinen kasvatus jollakin tavalla esiin, ett must tuntuu , ett koulussakin petyttäis siihen, että jos pappi puhuis niitä näitä karjankasvatuksesta ja sanois sitten, että lauletaanko virsi päälle.” (G)

Haastateltujen käsitykset seurakunnan ja koulun toteutuneesta yhteistyöstä olivat positiivisia. Yhteistyön määrä kouluittain vaihtelee suuresti. Elämäntapakristittyjen ryhmässä olevat seurakunnan työntekijät tiedostavat koulutyön epätasaisuuden. Heidän mukaansa syynä yhteistyön vaihteluihin ovat työntekijöiden pieni määrä seurakunnassa ja tästä johtuen paikallinen seurakunta on painottanut koulutyötä suuriin kouluihin ja niihin, jotka ovat pyytäneet yhteistyötä seurakunnalta. Kyläkoulujen osallistumista koulukirkkoihin on mahdollistettu järjestämällä kyyditys kirkkoon.

” Ei, että sehän on nyt tää . joskus on aina mietitty, miten sinne kouluun saatais paremmin kontakteja ja miten voitaa tukee koulua ja myös uskontokasvatusta koulussa, mutta ... Me ollaan päädytty työntekijä pulaan tai semmoseen priorisointi

vaikeuteen, että meitä on kaks työntekijää, joiden työalaksi on määritelty 7-25-vuotiaat, ett siihen se sitten kaatuu.” (F)

Elämäntapakristittyjen mielestä koulun ja seurakunnan yhteistyö on merkityksellistä ja tärkeää oman uskonnon tuntemisessa ja uskonnollisen tradition siirtämisessä oppilaille. Uskonnonopetuksen poistuminen koulusta olisi menetys koululle ja seurakunnalle. Seurakunnan pitää omassa työssään panostaa uskonnon perusopetuksen antamiseen.

10.3.2 Perinnekritytjen käsityksiä yhteistyöstä evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa

Kategoria 1/ Alakategoriat:

Yhteistyön tilanne
Yhteistyön merkitys
Yhteistyön kehittäminen

Perinnekrityt nimeävät koulun ja seurakunnan yhteistyömuodoiksi päivänavaukset, hartaudet kouluilla, koululaisjumalanpalvelukset ja seurakunnan työntekijöiden tuntivierailut. Perinnekritytjen mielestä yhteistyö toimiessaan tukee koulun uskontokasvatusta ja opettajaa uskontokasvattajana sekä täydentää kodin uskontokasvatusta. Haastateltavien kokemuksen mukaan yhteistyö paikallisen seurakunnan kanssa on vähentynyt huomattavasti. Seurakunnan työntekijät käyvät koulussa vain muutaman kerran lukuvuodessa pitämässä päivänavauksia ja oppilaat osallistuvat koululaiskirkkoihin kaksi kertaa vuodessa. Haastateltava A:n käsityksen mukaan seurakunta odottaa aloitteellisuutta koulun puolelta, mutta opettajien kiireinen aikataulu vaikeuttaa yhteydenottoa.

” On se tällanen paikallistason juttuki sillä lailla, että, kyllähän se on tavallaan hyvin tärkeätä lapsille niin ku tulla vaikka koulunkin kautta tutuksi tähän seurakuntaan, että koska ei kaikki vanhemmat vie lapsiaan kirkkoon ei edes jouluna tai kaikilla vanhemmilla ei ole mielenkiintoa hankkia lapsilleen

kokemuksia tämmösestä seurakunnan elämästä osittain siksikin tietysti, että me ollaan vähän täällä syrjässä, täältä on pitkät matkat niin tavallaan...ja kuuluhan se meidän tavoitteisiinkin tutustuttaa lapsi omaan seurakuntaan.. (se tukee uskonnon opetusta näin toimiessaan) Kyllä selkeesti tukee. Ja tietenkin näin, kun tänä päivänä pienellä kyläkoululla voimavarat on vähissä niin..jotenkin niin ku toivois, ett yhteydenotto ja muistutus tulis vähän niin ku sieltä seurakunnan puolelta. Että itse oon vähän voimaton välillä niin ku tarttumaan niin ku etsimään sitä..” (A)

Haastateltava C:n kokemus yhteistyön tilanteesta koululla poikkeaa muista Perinne-kristityistä. Hänen koulullaan seurakunnan toiminta on viikoittaista, koululle on nimetty koulupappi, jonka kanssa valmistellaan hartauksia ja koululaiskirkkoja.

” Meillä on nyt se, että he (seurakunnan työntekijät) käyvät pitämässä kerran viikossa sen päivänavauksen ja sitten meillä on koulupappi täällä.

S: Mitä koulupappi tekee?

*Hän tulee sitten, kun me järjestetään esimerkiksi adventtina adventtihartaus, pääsiäisenä on pääsiäishartaus niin hän sitten tulee ja suunnittelee jonkun opettajan kanssa..just sitten vedetään se yhdessä läpi. Sitten meillä on tutustuminen toka luokalla omaan kirkkoon ja sitten meillä on kevät- ja syyskirkko on joka vuosi.
” (C)*

Perinne-kristittyjen mukaan evankelisluterilainen kirkko on osa suomalaista yhteiskuntaa ja siksi on tärkeää ja luontevaa, että koulu ja kirkko ovat yhteistyössä keskenään. Yhteistyö seurakunnan kanssa on koulun opetussuunnitelman suuntaista toimintaa. Paikallinen seurakunta voi aktiivisella yhteistyöllä tuoda apua koulujen resurssipulaan. Haastatelluista C kertoo luontevasta yhteistyöstä seurakunnan kanssa, kun koulun kevätjuhlat pidetään kirkossa täten vanhemmat ja sukulaisetkin sopivat juhliin mukaan.

” No onhan sillä (yhteistyöllä seurakuntaan) merkitys, koska eihän se tavallaan niin ku ajatellaan yhteiskuntaa niin ei ne ole irrallisia instituutioita toinen toisistaan vaan yhteiskuntahan on kokonaisuus, ja kun kysymyksessä on valtiollinen kirkko, niin pitäähän sillä joku rooli olla. Mä nään sen yhtenä osana tätä yhteiskuntaa niin kauan, kun kirkko on osa valtiota.”(B)

Koulun ja seurakunnan yhteistyötä tulisi kehittää. Seurakunnan toivotaan olevan tulevaisuudessa aktiivisempia myös pienien koulujen suuntaan ja antavan tukea

opettajille uskontokasvatuksessa.

10.3.3 Elämäntapakristittyjen käsityksiä yhteistyöstä uskonnollisten yhdyskuntien kanssa

Kategoria 2/ Alakategoria:

Helluntai seurakunta ala-asteella
Uudet uskonnot

Elämäntapakristityistä luokanopettajilla oli käsityksiä helluntaiseurakunnan yhteistyöstä ala-asteen kouluihin. Heidän mukaansa paikallinen helluntaiseurakunta on hyvin aktiivinen ja tarjoaa uskonnollista kasvatusta nukketeatteria, lähetysnäyttelyitä ja konsertteja.

Elämäntapakristityt painottavat oman uskonnon tuntemista, jotta voi suvaita, kohdata ja ymmärtää muita uskontoja. Kristillinen perintö vaarantuu G:n mielestä, kun muiden uskontojen tullessa on jo luovuttu uskonnonopetuksessakin kristillisistä perinteistä. Hänen mielestään kristityssä maassa tulee toimia kristillisestä uskosta käsin. Haastateltava D mielestä uudet uskonnot toimivat taas peleinä, jotka voivat osoittaa oman uskonnon vahvuuksia.

10.3.4 Perinne kristittyjen käsityksiä yhteistyöstä uskonnollisten yhdyskuntien kanssa

Kategoria 2/ Alakategoria:

Helluntaiseurakunta ala-asteella
Muut uskonnot ala-asteella

Perinne kristityillä oli kokemuksia helluntaiseurakunnan toimimisesta alakoulussa.

Paikallinen helluntaiseurakunta on Perinne kristittyjen mukaan hyvin aktiivinen koulujen suuntaan ja tarjoaa nukketatteria, lähetysnäyttelyitä, konsertteja jne. Perinne kristityt ovat pitäneet helluntaiseurakunnan kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja uskonnollisesta linjasta. Helluntaiseurakunta on toiminut koulussa oppilaiden vakaumusta kunnioittaen ja uskonnollinen aines on positiivisella ja mielenkiintoisella tavalla esitetty.

” Helluntaiseurakunta, joka on hyvinkin aktiivinen ja käy monta kertaa vuodessa. Ne joko pitää nukketatteria tai muuta. siitä on sanottava, että se on minun mielestäni sillä tavalla niin ku...siihen ei sisälly minun mielestäni semmosta, niin ku kyseisen kirkkokunnan omaa ideologiaa sen enempää vaan se toimii-tapahtuu hyvin yksilötasolla. Sen takia mä olen pitänyt sitä erittäin hyväksyttävänä ja soveliaana, koska siihen ei tämmöstä lainausmerkeissä käännättämistä liity millään tavoin.”(B)

Perinne kristityt pitävät tärkeänä oman uskonnon tuntemisen rinnalla tutustumista muihin uskontoihin. Perinne kristittyjen käsityksen mukaan uusi uskonnonvapauslaki ja oman uskonnon opetus takaa sen, että kouluissa onnistuu eri uskontokunnan oppilaiden opiskelu yhtä aikaa. Tärkeää on selvittää käytännöt oppilaiden ja vanhempien kanssa. Avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri koulussa lisää suvaitsevuuksia ja helpottaa opiskelua koulussa.

10.4 Elämäntapakristittyjen ja Perinne kristittyjen käsitysten vertailua uskontokasvatuksesta

Luvuissa 10.1, 10.2 ja 10.3 on esitelty uskontokasvattajien käsityksiä uskontokasvatuksesta oppiaineen, uskontokasvattajan ja yhteistyön teemoina. Tämän luvun tarkoituksena on koota, vertailla ja tehdä johtopäätöksiä uskonnollisuusryhmien Elämäntapakristittyjen ja Perinne kristittyjen käsityksistä. Kaikki kolme teema-alueita esitellään taulukoina, joihin on liitetty kaikki edellisissä luvuissa käsitellyt ylä – ja alakategoriat.

TAULUKKO 1. Uskonto oppiaineena

Oppiaine	Yläkategoria 1	Yläkategoria 2
	Uskonto oppiaineena	Uskonnonharjoittaminen
	Alakategoriat	Alakategoriat
Elämäntapa-kristityt	Lähtökohdaltaan tunnustuksellista	Uskonnollisten perinteiden välittämistä ja vahvistamista
	Uskonnonopetus tukee oman uskonnon tuntemista	Uskonnonharjoitus kuuluu koulun arkeen
	Uskonnonopetus on arvokasvatusta	
	Uskonnonopetus on peruskoulun tehtävä	
Perinne-kristityt	Uskonnonopetus on arvojen välittämistä ja vuorovaikutusta	Kulttuuriperinnön siirtämiseen koulussa kuuluu osana uskonnonharjoittaminen
	Uskonnonopetus kuuluu peruskouluun	Uskonnonharjoitusta on koulun arjessa
		Uskonnollinen traditio on osa koulun juhlaperinnettä.

Elämäntapakristityt painottavat sitä, että uskonnonopetuksella on kristillinen lähtökohta ja näkökulma. Opetus tähtää Elämäntapakristittyjen mukaan oman uskon tuntemiseen. Omasta uskosta eli tässä tapauksessa kristinuskosta tulee uskontokasvatuksessa näkökulma, jonka kautta tarkastellaan muita uskontoja ja eettisiä – ja moraalisia kysymyksiä. Elämäntapakristittyjen mukaan edellä kuvatuunlainen uskontokasvatus tukee koulun kasvatustoimintaa ja arvokasvatusta yhteiskunnassa.

Perinne-kristityt puolestaan painottavat uskonnonopetusta suomalaisesta kulttuuriperinnöstä käsin. Kristinuskko on länsimaista ja suomalaista kulttuuria, jonka tunteminen on tärkeä osa suomalaiseksi kasvua. Perinne-kristittyjen käsityksen mukaan koulun uskonnonopetus on oppiaine, jonka avulla opettaja voi

käsitellä uskonnollisia, eettisiä ja moraalisia asioita antamatta tietynlaisia ajatusmalleja. Perinnekrityt eivät painota opetuksen lähtökohtana kristillistä tunnustusta vaan paremminkin keskittyvät opetuksessa sen esittelyyn ja välittämiseen.

Elämäntapakristittyjen mielestä koulun uskonnonopetus ei ole vuosiin ollut hartaudellista ja siksi uskonnonvapauslain muutokset uskontokasvatukseen eivät ole heidän mielestään vaikuttaneet uskonnonopetukseen. Kallioniemi (2005) toteaa tunnustuksellisuuden käsitteen aikansa eläneeksi ja yhtyy Juha Sepon (2003) näkemukseen, jonka mukaan tunnustuksellisuuden käsitteen muutos uskonnonvapauslain myötä kuvasi uskonnonopetuksessa vallinnutta tilannetta. (Kallioniemi 1998, 20). Perinnekrityt käsittelevät tunnustuksellisuutta uskontokasvattaja teeman yhteydessä (kts. 10.2.2). Heidän mielestään opetuksessa tunnustuksellisuus sitoo ja rajoittaa opettajaa sekä painottaa tiettyä kasvattajan näkökulmaa opetuksen lähtökohtana.

Tutkiessa molempien uskonnollisuusryhmien käsityksiä tunnustuksellisuudesta kiinnittyy huomio niiden erilaiseen sävyyn. Elämäntapakristityt luonnehtivat tunnustuksellisuutta positiivisilla termeillä kuten: *”Se on viitekehys, oman uskon tunnustamista, yhdistää ihmisen johonkin suurempaan, jota järki ei voi selittää”* (G), *”lähtökohdan ja näkökulman tunnustamista”*(F), *”kristillisten perustotuuksien alleviivaamista”* (E) ja *”Ei ainakaan pakkosyöttöä”*(D). Perinnekrityt puolestaan kuvaavat tunnustuksellisuutta opettajan maailmankatsomukseen liittyvänä ja negatiivisena seuraavasti: *”ku tavallaan ajattelee elämää sitä kautta ja ymmärtää elämää sitä kautta ... sillon on aika luontevaa, aika ymmärrettävää että tulee ihan sen opettajan arkeen ja siihen työhön...ja se tapahtuu niin luontevasti ja jos se opettaja on vielä fiksukin sillä lailla, että se tapahtuu fiksusti ja luontevasti ja sallivasti ja ymmärtävästi.”* (A), *” uskonnonopetus nykyään ei saa olla tunnustuksellista, että tuo esiin se kannan vaan, että tämä on se ainut oikea. Ja, että se on todistettu, että Jeesus on Jumalan poika”* (C), *”paatoksellisuus, kannanotto, pyrkii sitouttamaan tiettyyn ajatussuuntaan”*(B).Haastateltava B toteaa ennen luonnehdintaansa tunnustuksellisuudesta, että: *”...ei välttämättä varmaan ole oikea tulkinta, mutta se assosiaatio mikä mulle siitä tulee”*.

Ryhmien käsityksistä ei voi tehdä kovin pitkälle johdettuja päätelmiä tunnustuksellisuus ajatuksien pohjalta, koska tärkeää olisi selvittää, tarkentaa ja avata haastateltujen antamia käsityksiä tunnustuksellisuudesta. Se olisi mahdollisesti uuden tutkimuksen aihe. Haastateltujen ajatuksista selviää kuitenkin Elämäntapakristittyjen ryhmän luonteeseenkin sopiva myönteinen ja tärkeänä pitävä suhtautuminen uskonnollisten lähtökohtien ja näkökulmien julki tuomiseen ja toisaalta Perinne kristittyjen näkemys siitä, että tunnustuksellisuus on lähtökohta, jonka takana on vankka vakaumus ja mielikuvat arkielämässä ovat kielteisiä ja ajattelua rajoittavia.

Molemmat ryhmät pitivät uskonnonharjoittamista koulussa tärkeänä. Elämäntapakristityt painottivat kristillisten perustapojen oppimista ja omaksumista tärkeänä kasvatustavoitteena koulussa. Uskonnonharjoittaminen on heidän mielestään perinteen välittämistä, mutta ennen kaikkea kristittyinä elämistä ja kasvamista. Perinne kristittyjen näkemys painottaa puolestaan perinnettä. Uskonnonharjoitus nähdään perinteen välittämisenä ja luontevana osana koulun arkea silloin, kun sillä on ns. ”perinteellinen toimenkuva” eli esimerkiksi virsi on osana päivänavausta tai juhlaa tai rukous on ruokailun yhteydessä.

Elämäntapakristityt antavat uskonnonharjoittamiselle tehtävän, jonka tarkoituksena on vaikuttaa oppilaan uskonnolliseen elämään eikä toimia ainoastaan kristillisen perinteen esittelijänä. Perinne kristittyjen näkemys uskonnonharjoittamisesta on opetushallituksen alkuvuoden 2006 muistion ajatusten suuntainen, jossa käsitellään uskonnonopetuksen luonnetta peruskoulussa ja todetaan uskonnon opetukseen olennaisesti kuuluvan oman uskonnon tuntemisen, johon kuuluu uskonnollisia elementtejä kuten esimerkiksi koulun perinteisiin juhliin liittyvät virret ja jouluevankeliumi ei ole varsinaista uskonnonharjoittamista.

Molemmat ryhmät suhtautuvat myönteisesti uskontoon oppiaineena ja siihen liittyvän uskonnonharjoittamiseen. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004) määritellään opetuksen tehtäväksi uskonnonopetuksessa antaa uskonnollista ja katsomuksellista yleissivistystä, joka auttaisi oppilasta oman identiteettinsä ja maailmankatsomuksensa rakentamisessa sekä kohtaamaan erilaisia katsomuksia. Ryhmien uskonnolliset ja katsomukselliset yleissivistykset poikkeavat toisistaan.

Elämäntapakristittyjen käsitys yleissivistyksestä sisältää tunnustuksellisen lähtökohdan ja Perinne kristittyjen yleissivistys on enemmän perusopetuslain mukaista yleissivistyksen antamista.

TAULUKKO 2. Uskonnon opetus

Opetus	Yläkategoria 1	Yläkategoria 2
	Luokanopettaja uskontokasvattajana	Ala-asteen oppilas uskontokasvatuksessa
	Alakategoriat	Alakategoriat
Elämäntapa- kristityt	Opettajan vakaumus	Oppilaan uskonnolliset lähtökohdat
	Opettajan kokemus	Oppilaan uskonnollinen ajattelu
	Opettajan ominaisuudet	Oppilaan suhtautuminen uskontokasvatukseen
Perinne kristityt	Arvojen ja asenteiden välittäjä	Oppilaan arvot ja asenteet
	Uskonnollisten näkökulmien esittelijä	Tukee oppilaan elämää
	Vuorovaikutuksen mahdollistaja	Oppilaan kiinnostus ja tietous uskonnosta vaihtelee
	Oman elämäkatsomuksen pohtija	pelisäännöt muiden uskonnollisten yhdyskuntien oppilaiden kanssa

Elämäntapakristittyjen käsityksen mukaan opettajan kristillinen vakaumus on tärkeä, koska se helpottaa opetusta ja antaa oppilaalle kristityn mallin, mihin peilata omia ajatuksiaan. Elämäntapakristittyjen näkemyksen mukaan opettajan kristillinen vakaumus saa näkyä opetuksessa, kun se tukee opetussuunnitelman tavoitteita ja kunnioittaa oppilaan näkemyksiä.

Perinnekrityt painottavat vuorovaikutusta, oppilaan ja hänen perheensä vakaumuksen kunnioittamista hyvin tärkeänä uskonnonopetuksessa. Opettajan tehtävänä on mahdollistaa ja kannustaa oppilaita keskustelemaan erilaisista ihmiselämän peruskysymyksistä. Perinnekrityt pitävät tärkeänä opettajan omien taustasitoumusten ja lähtökohtien selvittämisen voidakseen toimia kasvattajana aidosti ja rehellisesti.

Molemmat ryhmät painottavat oppilaan ja hänen kotinsa vakaumuksen kunnioittamista uskontokasvatuksessa, mutta lähtökohdat uskonnon opetuksessa eroavat toisistaan ja siten saavat aikaan ajatuksen siitä, että voivatko molemmat ryhmät onnistua edellä mainituissa painotuksissaan?

Elämäntapakrityjen lähtökohta on opettajan kristillinen vakaumus, joka on opetuksen aitouden ja luotettavuuden mahdollistaja. Haastateltava F:n mukaan opettajan *”pitäs olla aito, suora myös omassa uskossaan, et ei sitä niin sanotusti vieroksuta vaan, jos itse kokee epäilyksiä tai muuta niin senkin puhuminen...”* Opettajan aitouteen F:n mukaan kuuluu oman vakaumuksen esilletuominen ja sen rehellinen pohdiskelu, mutta toisaalta F jatkaa: *”mutt sitte ei toisaalta tota niin kuin myöskään tehdä semmosta, että jos itsellä on epäilyksiä niin, onhan lapsellakin hänenkin kotiansa vakaumusta ja hänen vakaumusta pitää kunnioittaa niin, että ei myöskään tee vastakkain työtä, että tää on nyt tätä vanhanajan juttua vaan kunnioittavaan sävyyn kasvattaa. Sitä voi tehdä aika silleen myöskin toteavaan tyliin, Raamatussa puhutaan näin ja tämmönen tarina ja tämmönen kristinusko”.* Haastateltava F pitää kuitenkin tärkeänä opettajan oman uskon esittämisen rakentavassa ja kunnioittavassa sävyssä verraten samaan oikeuteen, mikä oppilaalla on. F ehdottaakin kristinuskon totuuksien yksinkertaista toteamista. F:n pohdiskelu oli mielestäni kuvaava esimerkki Elämäntapakrityjen ajattelusta. Koko uskontokasvatus nähdään opettajan ja oppiaineen tunnustuksen näkökulmasta, joka säätelee uskontokasvatusta.

Perinnekrityjen mielestä opettajan tulee selvittää omat lähtökohtansa ja ajattelutapansa suhteessa kristilliseen maailmankatsomukseen, jotta voi opetuksessaan olla uskottava. Perinnekrityjen mukaan tiukka tunnustuksellinen lähtökohta, jolla on vain *”yksi totuus lyö enemmän korville kuin antaa henkistä*

arvomaailmaa”(B). Perinnekrityjen painotuksissa opettajan lähtökohtien, persoonallisuuden ja toiminnan tiedostamisen päämääränä on kuitenkin oppilaan elämäkysymysten pohdinnan ja keskustelun mahdollistaminen eikä Elämäntapakrityjen tavoin oman uskon lähtökohtien ja perustotuuksien painottaminen.

Uskonnollisen tradition siirtämisessä Holm painottaa positiivisten ympäristötekijöiden ja tradition välittäjien turvallista ja vahvaa suhtautumista traditioon, jotta lapsille voitaisiin opettaa myönteisesti uskonnollisia käsitteitä ja asioita. (Holm, 152)

Elämäntapakrityt Holmin ajatusten mukaisesti painottavat vahvaa ja rehellistä suhtautumista uskonnolliseen traditioon. Miten turvallisuuden näkökulma täyttyy Elämäntapakrityjen käsityksissä? He haluavat selkeästi, rehellisesti ja aidosti esittää uskonnon perustotuuksia. Välittykö kuitenkaan oppilaalle, jonka kodin vakaumus ja lähtökohdat poikkeavat kristinuskon totuuksien maailmasta, turvallisuus ja kunnioitus?

Perinnekrityt painottavat Holmin tavoin turvallisuutta uskonnon opetuksessa. Heidän mukaansa oppilaan taustoja ja ajattelua tulee kunnioittaa ja ymmärtää. Perinnekrityt suosivat vuorovaikutusta ja vapaata asioiden käsittelyä sekä uskonnollisten asioiden neutraalia esittelyä.

Haastatteluaineiston perusteella ryhmien onnistumisesta oppilaan kunnioituksen suhteen voidaan esittää edellä mainittuja kysymyksiä ja näkökulmia, mutta ei voida mielestäni tehdä suoria johtopäätöksiä.

Oppilaiden uskonnollisen tietouden väheneminen kouluun tultaessa oli myös molempien ryhmien käsitys nykytilanteesta ja sen vaikutukset opettajan tulee ottaa huomioon uskonnonopetuksessa. Ryhmien käsitys oli yhtenevä siinä, että uskonto ei ole oppilaiden keskuudessa suosituimpia oppiaineita.

TAULUKKO 3 Yhteistyö ala-asteella

Yhteistyö	Yläkategoria 1	Yläkategoria 2
	Yhteistyö Evankelis-luterilaisen seurakunnan kanssa	Yhteistyö muiden uskonnollisten yhdyskuntien kanssa
	Alakategoriat	Alakategoriat
Elämäntapa kristityt	Koulun uskonto-kasvatus on osa seurakunnallista työtä	Helluntaiseurakunta ala-asteella
	Seurakunnantyöntekijä on uskontokasvattajana koulussa.	Uudet uskonnot
	Kokemuksia koulun ja seurakunnan yhteistyöstä	
	Koulun ja seurakunnan yhteistyön tulevaisuus	
Perinne kristityt	Yhteistyön tilanne	Helluntaiseurakunta ala-asteella
	Yhteistyön merkitys	Muut uskonnot ala-asteella
	Yhteistyön kehittäminen	.

Molempien uskonnollisuusryhmien käsitysten mukaan suunniteltu ja jatkuva yhteistyö tukee koulun uskontokasvatusta. Molemmissa ryhmissä oli kahdenlaisia kokemuksia paikallisen seurakunnan yhteistyöstä ala-asteella. Puolet haastatelluista oli tyytyväisiä seurakunnan järjestämiin päivänavauksiin ja hartauksiin sekä kouluvierailuihin. Toinen puoli haastatelluista arvosteli paikallisen seurakunnan passiivisuutta pienempien koulujen suuntaan. Elämäntapakristittyjen ryhmässä oli kaksi seurakunnan työntekijää, joten heidän näkökulmansa oli erilainen kuin muilla haastatelluilla, jotka olivat luokanopettajia. Seurakunnan työntekijät tiedostivat yhteistyön epätasaisuuden koulujen suhteen. Syiksi epätasaiselle yhteistyölle he nimesivät työntekijöiden pienen määrän ja koulujen suuren määrän. Tässä työntekijätilanteessa paikallinen seurakunta odottaa kouluilta yhteydenottoja ja

punnitsee jokaisen yhteydenoton erikseen ja pohtii yhteistyön mahdollisuudet.

Tulevaisuudessa molemmat uskonnollisuus ryhmän mukaan yhteistyön kehittäminen koulun ja seurakunnan välillä on tärkeää ja toivottavaa. Yhteistyö tukee opettajaa uskontokasvatuksessa ja antaa seurakunnalle luonnollisen työkentän toimia oppilaiden arjessa niin kuin Kirkon kasvatustoiminnan strategiassa (2000) linjataan.

Molempien ryhmien haastatelluilla luokanopettajilla oli hyvin positiivisia kokemuksia paikallisen helluntaiseurakunnan yhteistyöstä ala-asteella. Helluntaiseurakunnassa toimii yksi koulutyöntekijä, joka tarjoaa aktiivisesti kouluille uskonollista ohjelmaa nukketheateria, konsertteja jne. Haastatellut luokanopettajat olivat tyytyväisiä helluntaiseurakunnan työntekijän toimintaan ja hänen tapansa toimia koulun kasvatusta ja oppilasta kunnioittavasti.

Haastateltujen paikkakunnalla kouluissa esiintyy muiden uskontokuntien edustajista pieniä määriä Jehovan todistajia. Haastatellut ovat täten joutuneet hyvin vähän kosketuksiin eri uskontojen kanssa opetuksessaan. Elämäntapa- ja Perinne-kristittyjen käsitykset painoutuivat edellisten kysymysten tapaan. Elämäntapa-kristittyjen mielestä oman uskonnon tuntemista on painotettava opetuksessa, jotta tulevaisuudessa selvittää muuttuvassa katsomusten maailmassa. Perinne-kristityt painottivat oman uskonnon rinnalla tutustumista toisiin uskontoihin ja avartaa näin omaa näkemystä.

11. POHDINTA

Aloittaessani tutkimusta syksyllä 2005 vuoden 2003 uskonnonvapauslain vaikutukset kouluissa aiheuttivat edelleen keskustelua. Uskonnon opetus oli muuttunut oman uskonnon opetuksiksi ja lisännyt siten etenkin etelä-suomen kouluissa eri uskontokuntien uskonnon opettajien määrää. Uskonnon opettajan ei enää tunnustuksellisuuden poistuttua tarvitse kuulua opettamansa uskonnollisen yhdyskuntaan. Keskusteluissa tämän johdosta pelättiin ja toisaalta oltiin tyytyväisiä uuteen tilanteeseen.

Tanskan pilakuvapiirroksot alkuvuodesta saivat Suomessakin aikaan uskonnollisuuskeskustelun. Keskusteluissa pohdittiin uskontojen asemaa, luonnetta ja niiden oikeutta pyhyiden koskemattomuuteen. Arkkipiispa Paarma helmikuun piispainkokouksessa otti kantaa myös pilakuva keskusteluun ja painotti, että oman uskonharjoittaminen ja uskontokasvatus edistävät yhteiskunnassa erilaisten katsomusten ymmärrystä ja rinnakkain elämistä.

Maaliskuussa TV kakkosessa oli Jumala-keskusteluilta, lehdissä käytiin keskustelua uskonnosta ja sen opettamisesta ja opetushallitus lähetti kouluille uuden muistion uskonnonvapauslain vaikutuksista koulun käytäntöihin. Tutkimusprosessini aikana aiheeni on ollut hyvin ajankohtainen.

Aiheen ajankohtaisuus ja omat taustani seurakunnassa ja koulussa sekä aihepiiriin perehtyminen ohjasivat tutkimustehtävien muotoutumista. Tutkimukseni päätehtäväksi muotoutui ala-asteen uskontokasvattajien sekä luokanopettajien että seurakunnan työntekijöiden uskontokasvatus käsitysten tutkiminen. Alun perin ajattelin, että kiinnostavaa olisi verrata näiden kasvattajien käsityksiä keskenään, mutta tutkimushaastattelujen ”ääni” kehotti toisenlaiseen näkökulmaan.

Haastatteluja lukiessani huomasin, että haastateltavien omat lähtökohdat ja taustasitoumukset toimivat ikään kuin silmälaseina, joiden kautta he tarkastelevat erilaisia ilmiöitä. Tutustuin Antti Räsänen 2002 tekemään väitöskirjaan, jossa hän tutki aikuisten uskonnollisuutta. Tutkimuksessaan hän teki tutkittavista henkilöistä

uskonnollisuustypologioita. Tästä ajatuksesta innostuen tutkin oman haastattelu joukkoni vakaumuksellisia lähtökohtia ja elämäkatsomusta ja tyypitin heidät kahteen uskonnollisuus ryhmään: Elämäntapa kristittyihin ja Perinne kristittyihin (kts. luku 9). Tutkimukseni edetessä koin ryhmittelyn onnistuneeksi ratkaisuksi, joka helpotti kategorioiden ja merkitysten pohdintaa.

Tutkimukseni tarkoituksena on käsitysten tutkiminen, joten tarvitsin tutkimuksellisen lähestymistavan, jonka avulla voisin tarkastella asettamiani tutkimustehtäviä. Fenomenografia on keskittynyt opetuksen, kasvatuksen ja koulutuksen ilmiöiden ja käsitysten tutkimiseen ja kuvaamiseen. Fenomenografiasessa tutkimuksessa tutkijalle koko prosessi on oppimiskokemus. Lähtökohta oli mielestäni tutkimukselleni sopiva, koska halusin lähestyä kokemukseni perusteella tuttua aihetta uskontokasvattajan näkökulmasta ilman valmiita ja varmoja käsityksiä. Uskontokasvattajan roolista ja käsityksistä irrottautuminen osoittautuikin tutkimuksen kuluessa työlääksi ja vaati paljon ajatustyötä ja ponnisteluja.

Luvussa 10.4 olen vertaillut ja analysoinut Elämäntapakristittyjen ja Perinne-kristittyjen käsityksiä oppiaineesta, opetuksesta ja yhteistyöstä. Tässä pohdinnassa haluan keskittyä tutkimusaineistosta mielestäni vahvimmin esiin tulleisiin perusnäkökulmiin

Tutkimukseni merkittävä löytö on kummankin uskonnollisuusryhmän perusnäkökulma, joka tulee esille oppiaineen ja opetuksen teemoissa. Toinen tärkeä löytö on suhtautuminen yhteistyöhön.

Elämäntapakristittyjen ajattelussa korostuu uskontokasvattajan omakohtainen kristillinen vakaumus, jota hänen tulee aidosti ja rohkeasti tuoda esille. Tärkeää on heidän mielestään pitää huolta siitä, että kristilliset perustotuudet välitetään oppilaille ja tällä varmistetaan oikean ja väärän sekä pyhän ja epäpyhän ymmärtäminen yhteiskunnassa. Kristillinen tunnustus on oman uskonnon opetuksen ja muiden uskontojen kohtaamisen lähtökohta. Elämäntapakristittyjen näkemys on, että tämä tunnustuksellinen lähtökohta vahvistaa oman uskon tuntemista.

Elämäntapakristittyjen perusnäkökulmassa on ongelmansa suhteessa oppilaaseen.

He tarjoilevat kristinuskon perustotuuksia, jotka sisältävät abstrakteja ja lapselle vaikeita ajatuskulkuja ja opettaja näyttäytyy lapselle henkilönä, joka pitää näitä asioita totena omassa elämässä. Uskontokasvatuksen keskipisteenä tulisi olla oppilas, jolla on mahdollisuus käsitellä ja rakentaa suhtautumistaan omaan uskontoonsa. Ehdotukseni olisikin, että perustotuuksien välittämisen sijasta opettaja keskittyisi kysymysten laatimiseen käsiteltävästä aiheesta. Opettaja voisi auttaa oppilasta etsimään ja löytämään kristillisiä ja muita selityksiä kysymyksiin. Selitysten löytyessä voitaisiin tarkastella, miksi esim. opettaja tai joku sukulainen on vakuuttunut kristillisistä selityksistä ja tämän pohjalta avata ja tutkia niitä vielä tarkemmin.

Perinne kristityt korostivat kristillisen perinteen ja tapojen välittämistä ja säilyttämistä. Kristinuskon on tärkeä osa länsimaista historiaa ja sen ymmärtäminen kuuluu osaksi suomalaisen kasvua. Uskontokasvattajan toimintaan vaikuttavat taustasitoumukset ja persoonallisuus. Perinne kristittyjen näkemys on, että avoin vuorovaikutus, perinteiden välittäminen ja kristillisten perusarvojen ja tunnustusten kiihkoton esittely ovat uskontokasvatuksen tehtäviä.

Perinne kristittyjen perinteen näkökulman painottaminen ja tapa kertoa kristillisistä perusasioista voi johtaa välinpitämättömyyteen. Perinteet, jotka toistuvat kerta toisensa jälkeen tuovat turvallisuutta ja säilyttävät perinnettä, mutta eivät johda ajatteluun ja omien käsitysten tarkasteluun ja päivittämiseen. Ehdotukseni olisikin, että perinteet säilyisivät, mutta niitä tarkasteltaisiin tuoreista ja uusista näkökulmista. Voisiko esimerkiksi jouluevankeliumin aikaiseen kulttuuriympäristöön ja kokeilla perinteisen jouluevankeliumin esittämistä historian, kuvataiteen ja musiikin keinoin?

Molemmat uskonnollisuus ryhmät suhtautuvat positiivisesti koulun ja Evankelis-luterilaisen seurakunnan yhteistyöhön. Kokemukset yhteydestä paikalliseen seurakuntaan haastattelemieni keskuudessa vaihtelee tyytyväisyydestä lievään pettymykseen. Seurakunnan koulutyö on keskittynyt suurempiin kouluihin henkilöstön vähyyden vuoksi. Yhteistyötä toivottaisiin enemmän sekä seurakunnan että koulun puolelta, mutta molemmat tahot ovat tyytyneet vallitsevaan tilanteeseen. Ehdottaisinkin, että tyytymisen sijasta koottaisiin yhteistyöryhmä koulusta,

seurakunnista ja kodeista. Työryhmä voisi kartoittaa nykyisen tilanteen ja tutustua erilaisiin yhteistyö mahdollisuuksiin kuten esimerkiksi kirkkopedagogiikkaan, erilaisiin katsomus hankkeisiin ja oman paikkakunnan mahdollisuuksiin järjestää yhteistyötä verkostoitumalla.

Uskontokasvatus voi parhaimmillaan kehittää ajattelua, opettaa uskonnollista kieltä, lisätä suvaitsevuuutta, siirtää perinteitä ja mahdollistaa monipuolisen tutustumisen omaan uskuntoon.

LÄHTEET

Ahonen, S. 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa L. Syrjälä, E. Syrjäläinen, S. Ahonen & S. Saari Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma, Kirjayhtymä Oy.

Arajärvi, P. & Aalto-Setälä, M. 2004. Opetuslainsäädännön käsikirja. uudistettu laitos. Edita Prima Oy, Helsinki.

Asheim 1970, Peltonen 1979. Teoksessa T. Puolimatka. Kasvatus ja filosofia. 1995. Rauma: Kirjayhtymä, 27–28.

Hirsjärvi, S., Hurme H. 2000. Tutkimushaastattelu. Yliopistopaino. Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997/2004. Tutki ja kirjoita. 10., osin uudistettu laitos. Jyväskylä, Gummerus Oy.

Holm, N. 2005. Kehityopsykologisia näkökulmia kasvatukseen. Teoksessa P. Hilska, A. Kallioniemi. & J. Luodeslampi (toim.) Uskontokasvatus monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki; Kirjapaja Oy, 57–78.

Holm, N. 2005. Kehityopsykologisia näkemyksiä uskonnonopetukseen. Teoksessa A. Kallioniemi & J. Luodeslampi. Uskonnonopetus uudella vuosituhanella. Helsinki: Kirjapaja, 146-167.

Holma, M. 1999. Seurakunnan ja koulun yhteistyötä. Katsaus koulutuspoliittiseen tilanteeseen peruskoulussa ja lukiossa sekä seurakunnan ja koulun yhteistyöhön. <http://www.wvl.fi/kkh/to/kkn/koulu/ajank.html>. Tulostettu 9.2.2006.

Holma, M. 2005. Kirkko ja koulu ne yhteen sopii. Kirkon ja koulun yhteistyön lähtökohtia ja perusteita. Tulostettu 9.2.2006. <http://www.ev1.fi/kkh/to/kknkoulu/yhteensoppii/html>.

Holma, M. & Nummela, P. 2004. Seurakunnan ja koulun yhteistyö. <http://www.ev1.fi/kkh/to/kkk/koulu/srkkoulyht.html>. 6.3.2004.

Huotari, V. 2002. Kirkko, valtio ja uskonnonvapaus. Teoksessa M. Ruoppila-Martinsen (toim.) Arkki ja Arki, Arkkipiispa Jukka Paarman juhlaKirja. Jyväskylä: Kirjapaja, 85-97

Jumalan silmissä kaunis. 2006. Tulostettu 9.2.2006 .[http://:www.kaunis.info.html](http://www.kaunis.info.html).

Kallioniemi, A. 1998. Uskonnonopettajana muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa M. Pyysiäinen & J. Seppälä (toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Juva, WSOY, 145–155.

Kallioniemi, A. 2005. Uskonnonopetus ja uskontokasvatus historiallis-yhteiskunnallisessa kontekstissään. Teoksessa A. Kallioniemi & J. Luodeslampi (toim.) Uskonnonopetus uudella vuosituhannella. Hämeenlinna: kirjapaja Oy, 11–49.

Kirkkohallitus 1999. Lausunto opetusministeriölle opetuksen ja tutkimuksen kehittämistä. Tulostettu 9.2.2006 <http://www.evl.fi/kkh/to/kkk/koulu/kesu99.html>.

Kirkollisasiat, 2003. Eduskunta hyväksyi uuden uskonnonvapauslain. Tulostettu 12.2.2006. <http://www.miniedu.fi/opm/kirkko/uskonnonvapauslaki.htm>.

Launonen, L. & Pulkkinen, L. 2004. Mukava hankkeen uusi toimintakulttuuri. Teoksessa L. Launonen & L. Pulkkinen. Koulu kasvuyhteisönä. Juva:PS-kustannus, 65–78.

Leino, A-L. & Leino. J. 1997. Opettaminen ammattina. Helsinki, Kirjayhtymä Oy.

Luhtanen, R.(toim). Koululait, Lakikokoelma 2004. Edita Prima Oy.

Luodeslampi, J. 2005. Nuorisotyö kouluissa ja oppilaitoksissa. Teoksessa T. Paananen & H. Tuominen (toim.) Nuorisotyön käsikirja. Pieksämäki: Kirjapaja Oy, 119–127.

Luodeslampi, J. & Nevalainen, S. 2005. Uskonnonopetuksen menetelmiä. Teoksessa A. Kallioniemi & J. Luodeslampi (toim.) Uskonnonopetus uudella vuosituhanella. Helsinki: Kirjapaja Oy, 196–231.

Markkanen, J. 1996 Luokanopettaja uskonnon opettajana. luokanopettajan kokemuksia Evankelis-luterilaisen uskonnon opettamisesta peruskoulun alasteella. pro gradu-työ. Helsingin yliopisto. OKL

Metsämuuronen 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä, International Methelp ky, 174–175)

Mukava hanke, (<http://www.mukavahanke.com/projektit.html>) tulostettu 26.2.20

Niemi, H. 1998. Uskonnonopettajan tehtävä muutoksen keskellä. Teoksessa Pyysiäinen, M. & Seppälä, J. (toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Helsinki: WSOY.

Niikko, A. 2003. Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuu. Joensuun Yliopisto.

Nurmi, K., E. 1995. Johdaus kasvatuksen filosofisiin ja historiallisiin perusteisiin. 7. uudistettu painos. Jyväskylä. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Nybäck, S. 2006. Uskonnon harjoittaminen ei kuulu koulumaailmaan. Helsingin Sanomat 1.3.2006 mielipide sivu.

Opetushallitus 5/2002. Oppimistulosten arviointi. www.edu.fi. Tulostettu [9.2.2006](#)

Opetushallitus. 2003. Muistio Perusopetuslain muutoksen vaikutuksista uskonnon ja elämäntietämisen opetuksen sekä koulun toimintaan

Opetushallitus. 2006. Muistio perusopetuslain muutoksen vaikutuksista uskonnon ja elämäntietämisen opetukseen sekä koulun toimintaan.

Paarma, Jukka. 2004. Uskonnonvapaus ja kulttuurien kohtaaminen. Piispainkokous Helsingissä 14.–15.2.2006 –Arkkipiispa Jukka Paarman avauspuhe tiistaina 14.2. tulostettu 3.3.2006. <http://evl.fi/EVLUuutiset.nsf>.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Vammala, Opetushallitus.

Piaget, J. & Inhelder, B. Lapsen psykologia.suom. Mirja Rutanen. 1977. Jyväskylä: Gummerrus.

Penttilä. 1996. Sekä uskonnon että elämäkatsomustiedon opettajien käsityksiä oppiaineistaan. Pro gradu-työ Helsingin Yliopisto teologinen tiedekunta.

Perttula, J. 1999. Mitä opettajuus on? Ydinkysymksiä ja vastausten alkuja. Teoksessa Opettajuuden psykologia. Räsänen, P., Arikoski, J., Mäntynen, P., Perttula, J. 2. painos, Jyväskylä: Julkishallinnon koulutuskeskus Oy, 12-59.

Puolimatka, T. 1995. Kasvatus ja filosofia. Rauma: Kirjahtymä O

Pyysiäinen, M. 1998. Koulun uskonnonopetuksen luonne. Teoksessa M. Pyysiäinen & J. Seppälä (toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Juva:WSOY, 41–67

Pyysiäinen, M. 2000. Yksi oppiaine, seitsemän opetussuunnitelmaa. peruskoulun ja lukion opetushallituksen 1990-luvulla vahvistamien uskonnon opetussuunnitelmien tunnustuksellinen luonne. Helsingin yliopisto, 77.

Pyysiäinen 2004 (<http://evl.fi/kkh/to/kkn/koulu/uskopkoulutus.htm>) tulostettu 20.10.2005

Pöhlman, H. 1974. Teoksessa T. Puolimatka 1995. Kasvatus ja filosofia. Rauma.:Kirjayhtymä, 26.

Räsänen, A. 2002. Aikuisen uskonnollisuus. Fritz Oserin uskonnollisen arvioinnin kehityksen teoriasta ja sen pätevydestä aikuisilla suomalaisilla koehenkilöillä. Helsingin Yliopisto, Teologinen tiedekunta. ISBN 952-10-0520-3.

Syrjälä, L. 1998. Onko koulun kello myöhässä?. Teoksessa Niemi, H. (toim.) Opettaja modernin murroksessa. Juva, PS-viestintä Oy.

Saarinen, P. & Ruoppila, I. & Korkiakangas, M. 1994. Kasvatuspsykologian kysymyksiä. 3. painos. Lahti: Helsingin Yliopisto; lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Seppo, J. 2004. Uskonnonopetus ja koulun juhlakulttuuri

Seppälä, J. 1988. Opettava ja kasvattava kirkko. Helsinki: Helsingin Yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Suojanen, P. 1989. Kieli, kommunikaatio ja yhteisön kehitys. Teoksessa M. Kiviaho, P. Nieminen & S. Pirilä (toim.) Lapsen kielen ja kommunikaation kehitys. Tampere: Tampereen Yliopisto, 196–216.

Tamminen, K & Vesa, L. 1982. Miten opetan uskontoa. Saarijärvi; kirjapaja.

Trygg-Joutjärvi 2004. Nuorisokasvatus koulussa: näkyjä ja vaiheita. Kristillinen kasvatus, , 5-6/2004)

Uusikylä, K. 2002. Rohkeus ja välittäminen - opettajan moraalien peruspilarit. Teoksessa Riitta Sarras ja opetusalan eettinen neuvottelukunta (koonnut). Keuruu:OAJ.

Uusikylä, K. & Atjonen, P. 2005. Didaktiikan perusteet. 3., uudistettu painos .Helsinki: WSOY

Vemasvuori, J. 1987. Kasvattajan suhde uskonnonpedagogiikkaan. Teoksessa K. Tamminen, J. Vehmasvuori, H. Niemi & L. Kontula. (toim.) Johdatus uskontokasvatukseen. Helsingin Yliopisto. Lahden tutkimuskeskus.

Vygotski, L.S. 1982. Ajattelu ja kieli. Suomentanut Klaus Helkama ja Anja Koski-Jännes. 1982. Espoo: Weilin + Göös.

Värri, V-M. 2002. OPETTAJA TÄSSÄ AJASSA –viisi teesiä opettajan etiikasta. Teoksessa Etiikka koulun arjessa. Keuruu: OAJ ja Otava